

แนวทางการพัฒนากระบวนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวน
คดีพิเศษ

โดย
นายพิทวัส เอี่ยมสุข

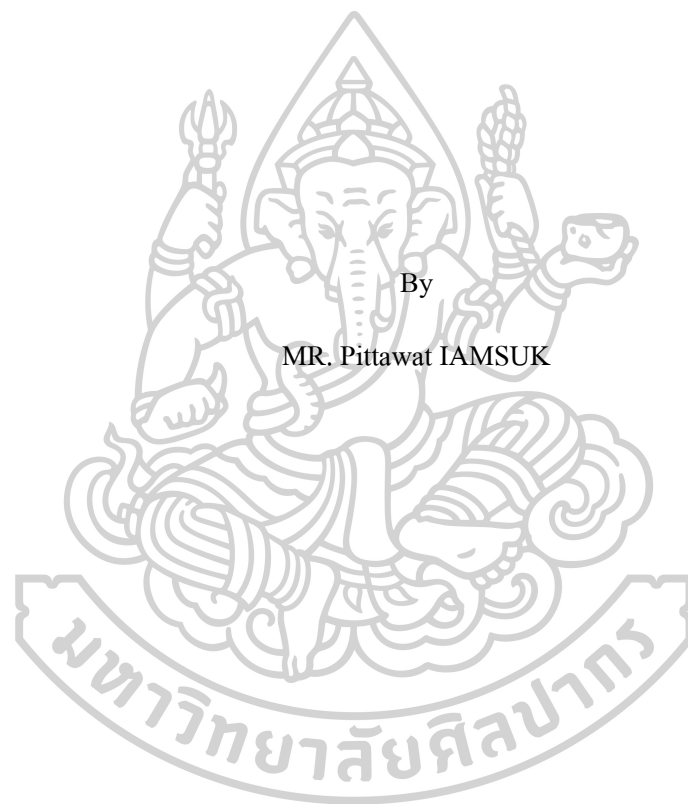
วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติวิทยาศาสตร์ แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญาโท
มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2566
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศิลปากร

แนวทางการพัฒนากระบวนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลของเจ้าหน้าที่กรม
สอบสวนคดีพิเศษ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติวิทยาศาสตร์ แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2566
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศิลปากร

DEVELOPMENT OF DIGITAL EVIDENCE COLLECTION PROCESSFOR
DEPARTMENT OF SPECIAL INVESTIGATION

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for Master of Science (FORENSIC SCIENCE)

Academic Year 2023

Copyright of Silpakorn University

หัวข้อ	แนวทางการพัฒนากระบวนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทาง ดิจิทัลของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ
โดย	นายพิทวัส เอี่ยมสุข
สาขาวิชา	นิติวิทยาศาสตร์ แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญาโท
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	อาจารย์ ดร. ศุภชัย ศุภลักษณ์นารี
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	อาจารย์ ดร. ศิริรัตน์ ชูสกุลเกรียง

คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้รับพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

..... คณะบดีคณะวิทยาศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นรงค์ นิรมพาลี)

พิจารณาเห็นชอบโดย

..... ประธานกรรมการ
(อาจารย์ อรทัย เขียวพุ่ม)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(อาจารย์ ดร. ศุภชัย ศุภลักษณ์นารี)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(อาจารย์ ดร. ศิริรัตน์ ชูสกุลเกรียง)

..... ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก
(รองศาสตราจารย์ ดร. ยุภาพร สมีน้อย)

620720069 : นิติวิทยาศาสตร์ แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญาโท

คำสำคัญ : นิติวิทยาศาสตร์, กระบวนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐาน, ตรวจพิสูจน์, พยานหลักฐาน
ดิจิทัล

นาย พิทวัส เอี่ยมสุข: แนวทางการพัฒนากระบวนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทาง
ดิจิทัลของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : อาจารย์ ดร. ศุภชัย
ศุภลักษณ์นารี

งานวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนากระบวนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลของ
เจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ มีวัตถุประสงค์คือ 1. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคใน
กระบวนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล 2. เพื่อพัฒนากระบวนการเก็บรวบรวม
พยานหลักฐานทางดิจิทัลให้ถูกต้อง เหมาะสมและเป็นไปตามมาตรฐานสากล โดยในการวิจัยครั้งนี้
เป็นการใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้กำหนดคุณสมบัติของกลุ่มตัวอย่างที่มีความ
เหมาะสม สอดคล้องกับเงื่อนไขของสิ่งที่ต้องการศึกษาและกำหนดกลุ่มเป้าหมายหรือผู้ให้ข้อมูล
สำคัญ (Key Informants) เพื่อให้ได้ข้อมูล โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In – depth Interview) เจ้าหน้าที่
กรมสอบสวนคดีพิเศษจำนวน 10 คน ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับกระบวนการ
เก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล ได้แก่ พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ เจ้าหน้าที่คดีพิเศษ
เจ้าหน้าที่ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานดิจิทัลและนักวิชาการคอมพิวเตอร์

ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนากระบวนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล
ของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ มีดังนี้ 1. ควรมีการจัดทำหลักสูตรและการอบรมพร้อมทั้งฝึก
ปฏิบัติจริงในเรื่องการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล ของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ
2. ควรมีกระบวนการในการตรวจสอบขั้นตอนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล ให้มีความ
ถูกต้องตามหลักวิธีปฏิบัติ 3. ควรจัดซื้ออุปกรณ์หรือซอฟต์แวร์ที่ใช้ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทาง
ดิจิทัลให้เพียงพอต่อการใช้งาน 4. ควรจัดสรรงบประมาณและอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดเก็บ
พยานหลักฐานทางดิจิทัลให้เพียงพอ 5. ควรเพิ่มอัตรากำลังของเจ้าหน้าที่เก็บรวบรวม
พยานหลักฐานทางดิจิทัล 6. ควรมีเส้นทางความก้าวหน้าในอาชีพที่มีลำดับขั้นของตำแหน่งงาน
ตั้งแต่เริ่มต้นไปจนถึงสูงสุดที่ชัดเจนของเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานด้านการจัดเก็บพยานหลักฐานทาง
ดิจิทัล

620720069 : Major (FORENSIC SCIENCE)

Keyword : Forensic science evidence collection process verification digital evidence

MR. Pittawat IAMSUK : DEVELOPMENT OF DIGITAL EVIDENCE COLLECTION
PROCESS FOR DEPARTMENT OF SPECIAL INVESTIGATION Thesis advisor : Supachai
Supalaknari

Research on guidelines for development the digital evidence collection process for Department of Special Investigation. The objectives are: 1. To study problems and obstacles in the process of collecting digital evidence of Department of Special Investigation. 2. To develop the process of collecting digital evidence of Department of Special Investigation correctly. Appropriate and in accordance with international standards in this research, qualitative research methods were used. The researcher has determined the characteristics of the sample group that are appropriate. Conforms to the conditions of the study and determines the target group or key informants in order to obtain information. By conducting in-depth interviews with 10 officials from the Department of Special Investigation, consisting of officials working in the process of collecting digital evidence, such as special case investigators, special case officer, digital forensics officer and computer technical officer.

The research results found that guidelines for development the digital evidence collection process for Department of Special Investigation are as follows: 1. There should be a curriculum and training, including actual practice in collecting digital evidence for officials of the Department of Special Investigation. 2. There should be a process for inspecting the process of collecting digital evidence. To be accurate according to the principles of practice. 3. Department of Special Investigation should purchase equipment or software used to verify digital evidence that is sufficient for use. 4. Department of Special Investigation should allocate enough budget and equipment used to store digital evidence. 5. The workforce of digital evidence collectors should be increased. 6. There should be a clear career progression path with a hierarchy of positions from the beginning to the highest for officers working in the field of digital evidence collection.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับคำชี้แนะที่เป็นประโยชน์จากคณาจารย์เพื่อนร่วมงาน ครอบครัว เพื่อนนักศึกษา ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ที่ปรึกษาหลัก อาจารย์ ดร.ศุภชัย ศุภลักษณ์นารี และอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม อาจารย์ ดร.ศิริรัตน์ ชูสกุลเกรียง ที่เสียสละเวลาและเมตตาช่วยเหลือจนประสบความสำเร็จ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณประธานกรรมการสอบ อาจารย์อรทัย เขียวพุ่มและคณะฯ ที่ได้กรุณาสละเวลามาตรวจแก้ไข แนะนำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้เกิดความถูกต้องและสมบูรณ์ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก รองศาสตราจารย์ ดร.ยุภาพร สมีน้อย สำหรับองค์ความรู้และข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการทำวิจัยครั้งนี้ รวมถึงขอกราบขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ภาควิชาสถิติวิทยาศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่ได้คอยช่วยเหลือด้านการประสานงานและในด้านต่างๆ และผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณครอบครัวที่คอยให้การสนับสนุนในทุกๆ ด้าน รวมถึงการให้กำลังใจในการทำวิทยานิพนธ์นี้จนประสบความสำเร็จ

พิทวัส เอี่ยมสุข

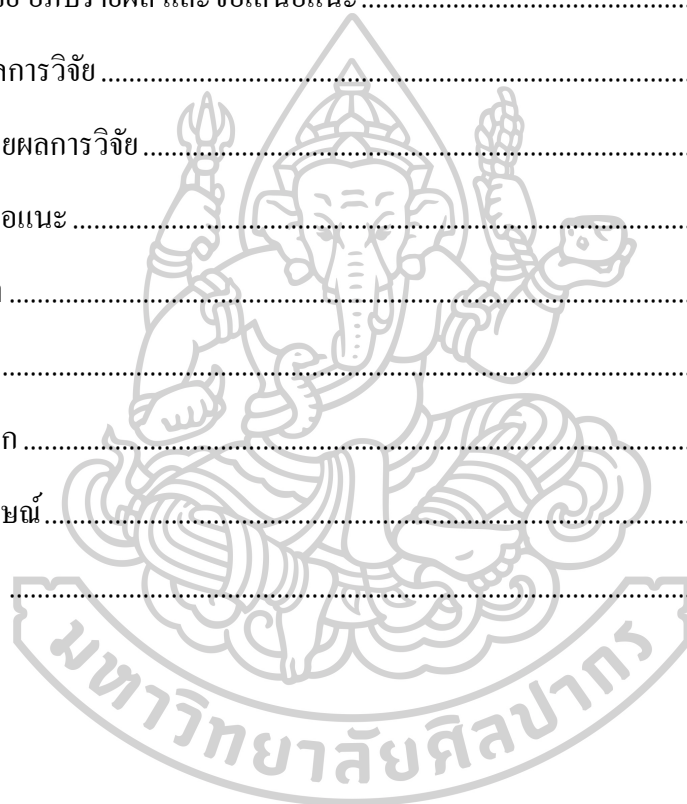

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง	ญ
สารบัญรูปภาพ	ฎ
บทที่ 1	1
บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
1.3 ขอบเขตการวิจัย.....	4
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
1.5 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	6
1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ.....	7
บทที่ 2	9
แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	9
2.1 การแบ่งหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ตรวจสอบที่เกิดเหตุ.....	9
2.2 ขั้นตอนพื้นฐานการตรวจสอบที่เกิดเหตุ	12
2.3 ทฤษฎีการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล.....	25
2.4 ทฤษฎีห่วงโซ่การคุ้มครองพยานหลักฐาน	26
2.5 ทฤษฎีกระบวนการ Digital Forensic	26

2.6 หลักการตรวจสอบหลักฐาน การเก็บหลักฐาน จนถึงการหีบห่อหลักฐานเพื่อส่งตรวจพิสูจน์	27
2.7 หลักการปฏิบัติงานเกี่ยวกับพยานหลักฐานดิจิทัล	30
2.8 การปฏิบัติงานในห้องปฏิบัติการ	31
2.9 การบันทึก (Document) และรายงานผลการตรวจพิสูจน์ (Report).....	35
2.10 คุณสมบัติของผู้ปฏิบัติงาน	36
2.11 มาตรการรักษาความมั่นคงปลอดภัยของข้อมูล.....	39
2.12 แบบฟอร์มต่าง ๆ.....	39
2.13 เครื่องมือที่ใช้ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล	40
2.14 อำนาจหน้าที่ของกรมสอบสวนคดีพิเศษ	40
2.15 กฎหมายที่เกี่ยวข้อง.....	41
2.16 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	46
บทที่ 3	52
วิธีดำเนินการวิจัย.....	52
3.1 วิธีการศึกษา.....	52
3.2 กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูล	53
3.3 เครื่องมือการวิจัย.....	53
3.4 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	55
3.5 วิธีการเก็บข้อมูล	55
3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	56
บทที่ 4	58
ผลการศึกษาวิจัย.....	58
4.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	58

4.2 ผลการศึกษาปัญหาและอุปสรรคในกระบวนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล ของ เจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ.....	60
4.3 ผลการวิเคราะห์เพื่อสรุปแนวทางการพัฒนากระบวนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทาง ดิจิทัลของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษให้ถูกต้อง เหมาะสมและเป็นไปตาม มาตรฐานสากล	73
บทที่ 5	82
สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	82
5.1 สรุปผลการวิจัย	82
5.2 อภิปรายผลการวิจัย	88
5.3 ข้อเสนอแนะ	98
รายการอ้างอิง	102
ภาคผนวก	104
ภาคผนวก ก	105
แบบสัมภาษณ์	105
ประวัติผู้เขียน	113

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ59

สารบัญรูปภาพ

หน้า

ภาพที่ 1 ข้อมูลสถิติคดีทั้งหมดที่กรมสอบสวนคดีพิเศษดำเนินการในปีงบประมาณ 2562	2
ภาพที่ 2 ข้อมูลสถิติมูลค่าความเสียหายทั้งหมดที่กรมสอบสวนคดีพิเศษดำเนินการในปีงบประมาณ 2562	2
ภาพที่ 3 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	6
ภาพที่ 4 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย.....	57

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

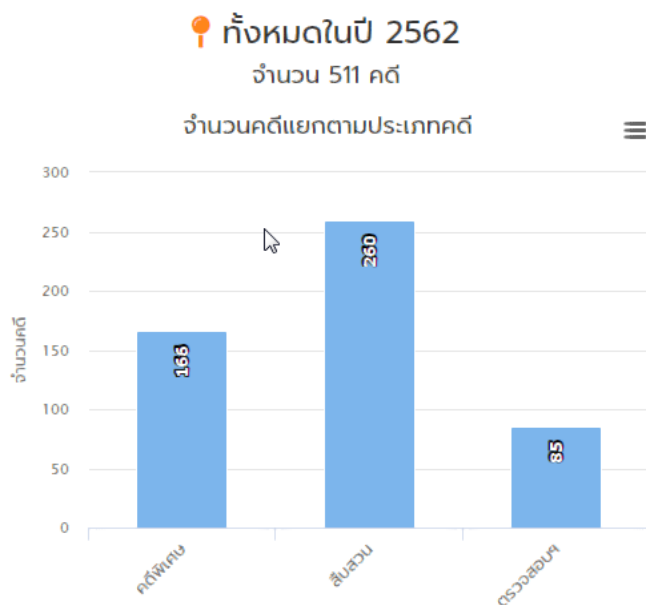
ปัจจุบันการก่ออาชญากรรมเกิดขึ้นในทุกรูปแบบและสิ่งทีทุกอาชญากรรมมักทิ้งร่องรอยไว้เสมอ นั่นคือหลักฐานทางดิจิทัล ด้วยสถิติการก่ออาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์เมื่อเรียงลำดับตามมูลค่าความเสียหายที่มีการแจ้งศูนย์รับข้อร้องเรียนทางอินเทอร์เน็ต โดยการหลอกลวงเป็นผู้รับเงินทางอีเมล มีมูลค่าความเสียหายมาเป็นลำดับที่ 1 อยู่ที่ประมาณ 20,000 ล้านบาท รองลงมาคือการหลอกลวงแบบโรมานซ์สแกม(พิศวาสอาชญากรรม หรือภัยแฝงที่มาจากความรักในโลกออนไลน์)มีมูลค่าความเสียหายประมาณ 6,000 ล้านบาท และลำดับที่ 3 คือ การหลอกลวงซื้อขายสินค้าหรือบริการ มีมูลค่าความเสียหายประมาณ 4,000 ล้านบาท โดยรูปแบบการหลอกลวงนั้นมี 2 ประเภท คือ การหลอกลวงแบบพื้นฐาน เช่น การหลอกให้โอนเงินเข้าบัญชีผู้อื่น และการหลอกลวงแบบซับซ้อน เช่น การขายบัตรคอนเสิร์ต การเจาะระบบคอมพิวเตอร์ เพื่อให้ได้ข้อมูลส่วนตัวของผู้อื่น เป็นต้น (รองศาสตราจารย์ พ.ต.อ.ดร.ประพันธ์ สหพัฒนา, 2562)

ปัญหาของประเทศไทยในปัจจุบัน คือ ประเทศไทยในเวลานี้ยังไม่มีกำหนดมาตรฐานการเก็บรวบรวมและพิสูจน์พยานหลักฐานดิจิทัล ไม่มีเครื่องมือในการตรวจพิสูจน์เพียงพอครบทุกสื่อดิจิทัลอีกทั้งยังไม่มีการวางมาตรฐานกลาง ขณะที่ต่างประเทศมีหน่วยงานที่ทำหน้าที่กำหนดมาตรฐานการเก็บรวบรวมและพิสูจน์พยานหลักฐานดิจิทัล ยกตัวอย่าง เช่น มือถือสมาร์ทโฟนยี่ห้อ iPhone ก็มีกำหนดว่าต้องใช้เครื่องมือประเภทใด ยี่ห้อใดในการตรวจและต้องมีวิธีการตรวจอย่างไร การเก็บรวบรวมพยานหลักฐานและการพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล ซึ่งมี 4 ขั้นตอน ได้แก่

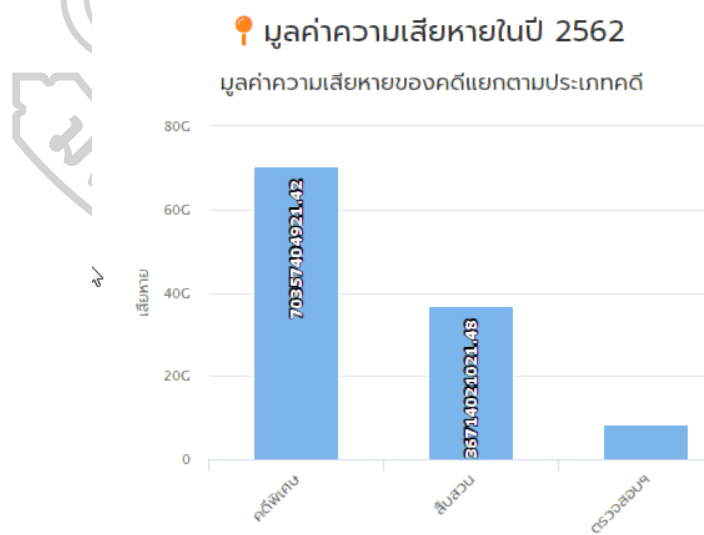
- 1.การเก็บรวบรวม
- 2.การเก็บรักษา ซึ่งสื่อแต่ละชนิดก็มีวิธีในการเก็บรักษาต่างกัน
3. การเอาหลักฐานมาตรวจวิเคราะห์
- 4.การนำเสนอพยานหลักฐานในชั้นศาล

ด้วยเหตุนี้เองทำให้ประเทศไทยจึงต้องตระหนักถึงการจัดการกับมาตรฐานการเก็บรวบรวมรักษาและพิสูจน์พยานหลักฐานดิจิทัลในกระบวนการยุติธรรมให้มากขึ้น จัดให้มีกระบวนการ

ที่ถูกต้อง มีหลักเกณฑ์ที่เหมาะสม เพื่อนำไปสู่การนำหลักฐานทางดิจิทัลเหล่านี้ไปใช้ได้อย่างถูกต้องตามกฎหมายในการดำเนินคดีในชั้นศาล (จุลศักดิ์ แก้วกาญจน์, 2558)

ภาพที่ 1 ข้อมูลสถิติคดีทั้งหมดที่กรมสอบสวนคดีพิเศษดำเนินการในปีงบประมาณ 2562

ประเภทคดี	มูลค่าความเสียหาย (บาท)
คดีพิเศษ	70,357,404,921.42
สืบสวน	36,714,021,021.48
ตรวจสอบฯ	8,532,611,093.62

ภาพที่ 2 ข้อมูลสถิติมูลค่าความเสียหายทั้งหมดที่กรมสอบสวนคดีพิเศษดำเนินการในปีงบประมาณ 2562

จากข้อมูลสถิติคดีและข้อมูลความเสียหายทั้งหมดที่กรมสอบสวนคดีพิเศษดำเนินการในปีงบประมาณ 2562 จะเห็นได้ว่า ณ ปัจจุบัน การที่เจ้าหน้าที่จะสามารถดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดได้นั้น สิ่งที่สำคัญที่สุดคือการรวบรวมพยานหลักฐานและแน่นอนว่าในยุคปัจจุบันนี้ การก่ออาชญากรรมย่อมต้องมีการใช้งานอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ เช่น โทรศัพท์ คอมพิวเตอร์ เป็นต้น เพื่อใช้ทำธุรกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น การดำเนินงานประกอบธุรกิจต่างๆ การซื้อขาย การโอนเงิน หรือติดต่อสื่อสารกัน เป็นต้น การรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล จึงเข้ามามีบทบาทสำคัญในการที่เจ้าหน้าที่จะนำหลักฐานเหล่านั้น ไปใช้เป็นพยานหลักฐานในการดำเนินคดี และพยานหลักฐานทางดิจิทัลที่นำไปใช้นั้น หากได้รับการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานมาอย่างถูกต้อง เหมาะสม และเป็นไปตามมาตรฐานสากล ก็จะเกิดประโยชน์ต่อการดำเนินคดีทางกฎหมายกับผู้กระทำความผิดนั่นเอง

ในกระบวนการยุติธรรมนั้น บทบาทภาระหน้าที่ของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมมีทั้งอำนาจและหน้าที่ในการขับเคลื่อนกระบวนการให้เกิดประโยชน์สูงสุดคือ ประชาชนทุกฝ่ายที่เข้ามาสู่กระบวนการได้รับความเป็นธรรม การขับเคลื่อนดังกล่าว นอกจากต้องอาศัยความรู้ความสามารถของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมแล้ว บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมต้องมีจิตสำนึกความรับผิดชอบในหน้าที่เท่าที่ผ่านมา พบว่า ปัญหาที่ประชาชนเข้ามาร้องเรียนที่ศูนย์ช่วยเหลือประชาชนที่เดือดร้อนและไม่ได้รับความเป็นธรรมนั้น เป็นความเดือดร้อนที่ประชาชนได้รับจากการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมของเจ้าหน้าที่อันเป็นบุคลากรภาครัฐที่มีอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบในการขับเคลื่อนกระบวนการยุติธรรม ซึ่งในความไม่เป็นธรรมที่ประชาชนได้รับนั้น อาจเกิดจากความไม่รอบคอบในการปฏิบัติและการใช้ดุลยพินิจ ซึ่งหากใช้วิจารณญาณอย่างรอบคอบในการใช้ดุลยพินิจในการปฏิบัติแล้ว น่าเชื่อว่า ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนจากการร้องเรียนอาจได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม (นายนิธิต ภูริคุปต์และพ.ต.ท.ปญฺญนัษ เกตุเทศ, 2558)

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น ทางผู้วิจัยได้ตระหนักถึงปัญหาและมองเห็นความสำคัญในการจัดทำวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนากระบวนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ พัฒนาองค์ความรู้เดิมที่มีอยู่ของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ ให้มีความถูกต้อง เหมาะสม และครบถ้วนตามหลักการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล เพื่อให้การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษในคดีต่างๆ นั้น ไม่เกิดข้อผิดพลาดในการปฏิบัติงาน ลดปัญหาในกระบวนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญและส่งผลกระทบต่อการนำพยานหลักฐานทางดิจิทัลไปใช้ในกระบวนการยุติธรรม

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในกระบวนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ
2. เพื่อพัฒนากระบวนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษให้ถูกต้อง เหมาะสมและเป็นไปตามมาตรฐานสากล

1.3 ขอบเขตการวิจัย

1.3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

1.3.1.1 พัฒนาการความรู้ในกระบวนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ

1.3.1.2 แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในกระบวนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ

1.3.2 ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรอิสระ ได้แก่ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ ประกอบด้วยข้อมูลดังต่อไปนี้

- อายุ
- เพศ
- ระดับการศึกษา
- ตำแหน่ง
- ระดับ
- อายุราชการ
- ระยะเวลาในการปฏิบัติงานด้านการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล

ตัวแปรตาม ได้แก่ ความถูกต้องของกระบวนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ ดังต่อไปนี้

- ขั้นตอนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานดิจิทัล
- ขั้นตอนการตรวจสอบการทำงาน
- ขั้นตอนการส่งมอบและเก็บรักษาพยานหลักฐานดิจิทัล
- ขั้นตอนการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานดิจิทัล
- ขั้นตอนการนำหลักฐานดิจิทัลไปใช้ในกระบวนการยุติธรรม

1.3.3 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยทางผู้วิจัยได้กำหนดคุณสมบัติของกลุ่มตัวอย่างที่มีความเหมาะสม สอดคล้องกับเงื่อนไขของสิ่งที่ต้องการศึกษาและกำหนดกลุ่มเป้าหมายหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อสำรวจข้อมูลเชิงลึกโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In – depth Interview) โดยมีการกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือก ดังนี้ คือ เจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการเก็บรวบรวมและตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล จำนวน 10 คน

1. เจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษที่มีความรู้ ความสามารถและมีหน้าที่รับผิดชอบการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล
2. เจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษที่มีความรู้ ความสามารถและมีหน้าที่รับผิดชอบการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล
3. เป็นผู้ที่ให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูลด้วยเกณฑ์ดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้เลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญข้างต้น ดังนี้
 - 3.1 พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ จำนวน 2 คน
 - 3.2 เจ้าหน้าที่คดีพิเศษ จำนวน 4 คน
 - 3.3 เจ้าหน้าที่ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล จำนวน 2 คน
 - 3.4 นักวิชาการคอมพิวเตอร์ ผู้ช่วยเหลือพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ จำนวน 2 คน

1.3.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลวิจัยครั้งนี้คือ 60 วัน

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

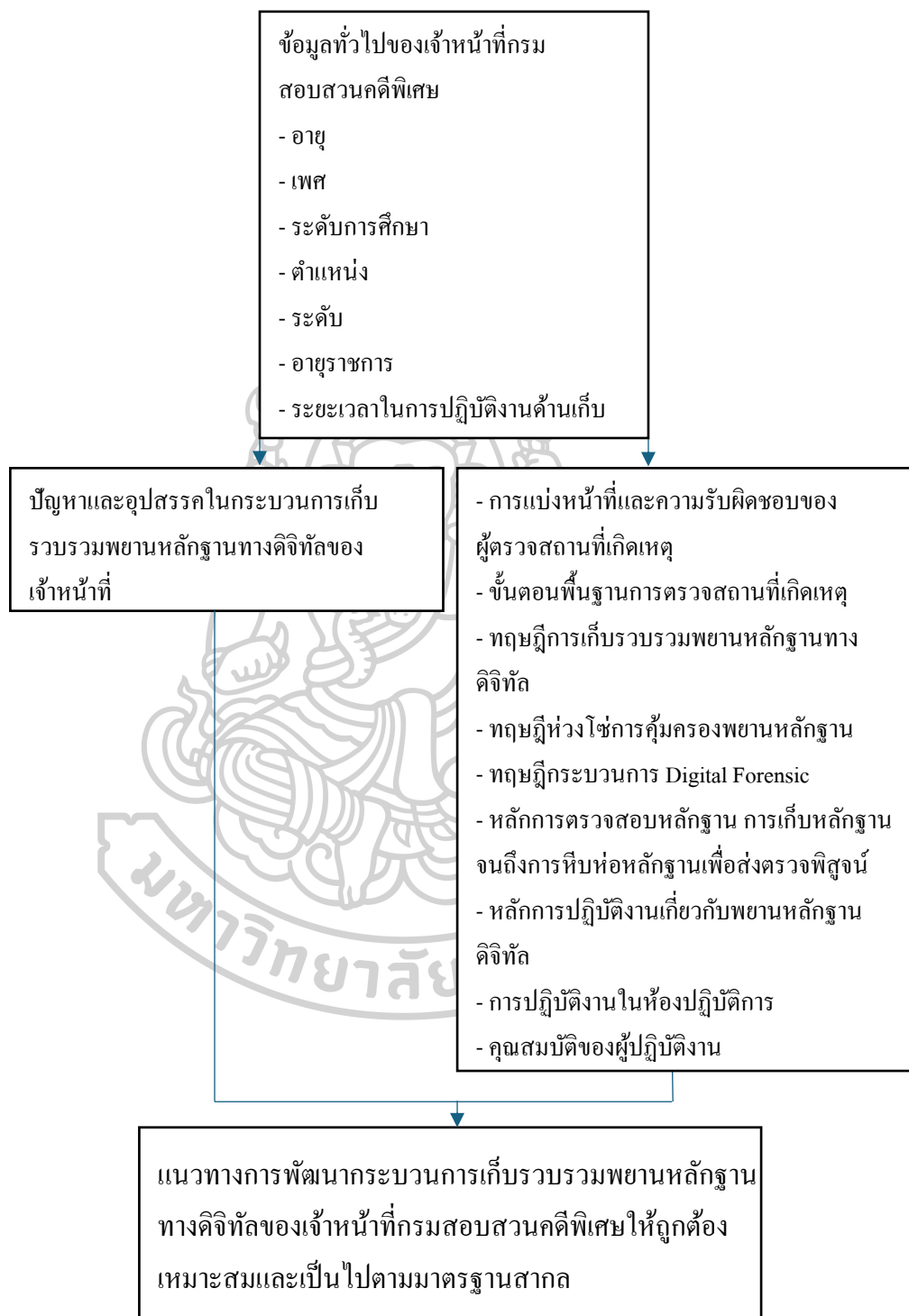
ประโยชน์ต่อกรมสอบสวนคดีพิเศษ

1. เกิดการพัฒนากระบวนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล ที่เป็นองค์ความรู้ใหม่ของกรมสอบสวนคดีพิเศษ
2. สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากกระบวนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลของกรมสอบสวนคดีพิเศษ

ประโยชน์ต่อบุคคลหรือหน่วยงานภายนอก

1. ได้รับพยานหลักฐานทางดิจิทัลที่ถูกต้องตามกฎหมายและนำไปใช้ในกระบวนการยุติธรรม
2. ใช้เป็นแนวทาง ข้อเสนอแนะ หรือต้นแบบวิธีการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลให้แก่องค์กรอื่นที่ปฏิบัติงานในรูปแบบเดียวกันได้

1.5 กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 3 กรอบแนวคิดการวิจัย

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ

สถานที่เกิดเหตุ (Crime scene) หมายถึง สถานที่ในการกระทำความผิด ซึ่งผู้กระทำความผิดจะทิ้งพยานหลักฐานไว้ ณ สถานที่นั้นๆ ซึ่งผู้ที่ไปตรวจสถานที่เกิดเหตุนั้น จะสามารถเก็บพยานหลักฐาน วิเคราะห์สภาพของสถานที่เกิดเหตุว่าเกิดเหตุการณ์ใดขึ้นบ้าง มีวิธีการกระทำอย่างไร เมื่อใดและมีจุดประสงค์อย่างไรในการกระทำ

การป้องกันรักษาสถานที่เกิดเหตุ (Crime Scene Protection) คือ การที่เจ้าหน้าที่เข้าไป ณ สถานที่เกิดเหตุเป็นชุดแรกเพื่อป้องกันความเสียหายของพยานหลักฐานในที่เกิดเหตุจากปัจจัยภายนอก เช่น ธรรมชาติ มนุษย์หรือสัตว์

การรักษาสถานที่เกิดเหตุ คือ การที่เจ้าหน้าที่เข้าไป ณ สถานที่เกิดเหตุเป็นชุดแรกเพื่อป้องกันความเสียหายของพยานหลักฐานในที่เกิดเหตุจากปัจจัยภายนอก เช่น ธรรมชาติ มนุษย์หรือสัตว์

พยานหลักฐาน หมายถึง สิ่งใดที่สามารถจับต้องได้ตามกฎหมาย และเป็นสิ่งที่สามารถนำเสนอในชั้นศาลเพื่อพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงในคดีได้ ส่วนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 266 ได้ให้ความหมายของ พยานหลักฐาน คือ พยานวัตถุ พยานเอกสาร หรือ พยานบุคคล ตลอดจนพยานหลักฐาน อื่นๆ ซึ่งจะใช้เป็นเครื่องพิสูจน์การกระทำผิดได้

วัตถุพยาน หรือ พยานวัตถุ (Physical Evidence) หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างหากอยู่ในสถานะที่เหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นวัตถุ สสาร หรือ ร่องรอยต่างๆ สิ่งใดก็ตามที่สามารถใช้พิสูจน์ได้ ว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้น บอกได้ว่าใครเป็นผู้กระทำความผิด สามารถเชื่อมโยงผู้กระทำความผิดเข้ากับอาชญากรรมได้

การรวบรวมพยานหลักฐาน หมายถึง การดำเนินการทั้งหลายเพื่อทราบข้อเท็จจริง และพยานหลักฐาน โดยเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในที่เกิดเหตุหรือสถานที่ที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ประกอบและลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งหมด

พยานหลักฐานดิจิทัล (Digital Evidence) หมายถึง ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่ถูกบันทึกในรูปแบบ เอกสาร เสียง ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว ตัวอักษร หรือ ในสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งสามารถถูกใช้อ้างอิงเป็นพยานหลักฐานในคดี

Digital Forensic หมายถึง การตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล

ห่วงโซ่การคุ้มครองพยานหลักฐาน (Chain of custody) หมายถึง การบันทึกรายละเอียดการเก็บพยานหลักฐานจากสถานที่เกิดเหตุ โดยรายละเอียดจะระบุสิ่งที่เก็บ เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบ ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ

คอมพิวเตอร์ ได้แก่ คอมพิวเตอร์พีซี เซิร์ฟเวอร์ และ แล็ปท็อป

เครื่องมือสื่อสารเคลื่อนที่ ได้แก่ โทรศัพท์เคลื่อนที่ และ แท็บเล็ต

สื่อบันทึกข้อมูลที่พร้อมใช้งาน หมายถึง สื่อบันทึกข้อมูลที่จัดเตรียมไว้สำหรับงานตรวจพิสูจน์ พยานหลักฐานทางดิจิทัล ซึ่งผ่านการลบข้อมูลเก่าด้วยวิธีเขียนทับ (Wiping) และสร้างระบบไฟล์สำหรับ บันทึกข้อมูลขึ้นใหม่ (Format)

ฮาร์ดดิสก์แบบเชื่อมต่อภายใน (Internal hard disk) หมายถึง ฮาร์ดดิสก์แบบที่ติดตั้งอยู่ภายในเครื่องคอมพิวเตอร์

ฮาร์ดดิสก์แบบเชื่อมต่อภายนอก (External hard disk) ได้แก่ ฮาร์ดดิสก์แบบที่ไม่ได้ติดตั้งอยู่ภายในเครื่องคอมพิวเตอร์ สามารถเชื่อมต่อกับเครื่องคอมพิวเตอร์โดยใช้พอร์ต เช่น USB, FireWire, Thunderbolt หรือ eSATA เป็นต้น

การคัดกรองข้อมูลในหลักฐาน (Triage /Preview) หมายถึง การเปิดดู คัดแยก และจัดลำดับความสำคัญข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพื่อเก็บรวบรวม และตรวจวิเคราะห์ในภายหลัง โดยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของข้อมูลน้อยที่สุด และการเปลี่ยนแปลงนั้นต้องไม่เกี่ยวข้องกับสาระสำคัญของพยานหลักฐานดิจิทัล

Volatile data หมายถึง ข้อมูลที่จะเปลี่ยนแปลงได้ง่าย หากมีความเปลี่ยนแปลงต่ออุปกรณ์ดิจิทัลที่เกี่ยวข้อง เช่น ข้อมูลที่อยู่ในหน่วยความจำหลัก (RAM) ที่จะสูญไปเมื่อไม่มีกระแสไฟฟ้าหล่อเลี้ยง คอมพิวเตอร์ หมายเลขไอพีของอุปกรณ์ดิจิทัลที่จะเปลี่ยนแปลงไปเมื่อถูกตัดการเชื่อมต่อ เป็นต้น

Write blocker หมายถึง ฮาร์ดแวร์หรือซอฟต์แวร์ที่มีความสามารถในการป้องกันการเขียนข้อมูลลงในสื่อบันทึกข้อมูล

นาฬิกาเทียบเวลา หมายถึง นาฬิกาที่ถูกตั้งเวลาตามเวลามาตรฐานที่สามารถอ้างอิงและน่าเชื่อถือ เช่น โทรศัพท์เคลื่อนที่ที่ตั้งค่าอ้างอิงเวลากับผู้ให้บริการอัตโนมัติ

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 การแบ่งหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ตรวจสอบที่เกิดเหตุ

ในสถานที่เกิดเหตุบุคคลที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับการตรวจสอบที่เกิดเหตุ แบ่งตามหน้าที่และความรับผิดชอบ ดังนี้

1. หัวหน้าทีมตรวจสอบที่เกิดเหตุ (Team Leader) ซึ่งในกรณีพนักงานสอบสวนควรเป็นผู้รับผิดชอบคดี นั้น ๆ ซึ่งกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบดังนี้

1.1 รับผิดชอบในการควบคุมและดูแลความปลอดภัยของเจ้าหน้าที่ชุดตรวจและควบคุมการรักษาสถานที่เกิดเหตุ โดยการกำหนดขอบเขตสถานที่เกิดเหตุต้องครอบคลุมวัตถุพยานที่พบในสถานที่เกิดเหตุ

1.2 ตัดสินใจหาวิธีการในการตรวจค้นและตรวจหาวัตถุพยานที่เหมาะสมและมอบหมายหน้าที่ให้สมาชิก หรือผู้ช่วยในทีมให้ชัดเจน

1.3 ตัดสินใจในการหาสถานที่ในการควบคุมสั่งการ ตลอดจนเป็นจุดในการควบคุมสั่งการและเป็นจุดที่สามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างการค้นหาและการสืบสวนกับบุคคลทั่วไป เช่น นักข่าว ผู้บังคับบัญชา

1.4 เป็นผู้ประสานงานระหว่างบุคคลที่อยู่ในกลุ่มผู้บังคับใช้กฎหมาย เช่น ผู้บังคับบัญชา แพทย์ที่ร่วมชันสูตร เจ้าหน้าที่พิสูจน์หลักฐาน เจ้าหน้าที่มูลนิธิที่เป็นผู้ช่วยพนักงานสอบสวน เจ้าหน้าที่เก็บกู้วัตถุระเบิด เจ้าหน้าที่กู้ชีพ เป็นต้น

1.5 สนับสนุนอุปกรณ์และเครื่องมือที่จำเป็นในการปฏิบัติงานแก่เจ้าหน้าที่ที่เข้าไปภายในสถานที่เกิดเหตุ

1.6 ควบคุมและตัดสินใจในการปล่อยกันบุคคลที่เข้าหรือออกในสถานที่เกิดเหตุ

1.7 ควบคุมสั่งการการค้นหาวัตถุพยานอย่างมีประสิทธิภาพ

1.8 มอบคืนสถานที่เกิดเหตุ โดยต้องกระทำหลังจากการตรวจสอบที่เกิดเหตุและรวบรวมวัตถุพยานให้เสร็จสิ้น

2. ช่างภาพและผู้ทำบัญชีภาพถ่าย (Photographer and Photographic log recorder) มีหน้าที่ ความรับผิดชอบดังนี้

2.1 ถ่ายภาพทางเข้าก่อนจะเข้าไป รวมถึงสภาพแวดล้อม

2.2 ถ่ายภาพเหยื่อและฝูงชนที่อยู่บริเวณสถานที่เกิดเหตุ เพราะบางครั้งผู้กระทำผิดอาจแฝงตัวอยู่ในกลุ่ม ประชาชนที่อยู่บริเวณ โดยรอบ ตลอดจนการควบคุมหรือเคลื่อนย้ายยานพาหนะในบริเวณสถานที่เกิดเหตุ

2.3 การถ่ายภาพบริเวณสถานที่เกิดเหตุ แบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ

2.3.1 การถ่ายภาพระยะไกลที่เห็นบริเวณสถานที่เกิดเหตุโดยรอบ โดยมีป้ายหมายเลขกำกับแสดงตำแหน่งวัตถุพยาน

2.3.2 การถ่ายภาพระยะกลางเป็นการระบุตำแหน่งวัตถุพยาน

2.3.3 การถ่ายภาพระยะใกล้ เป็นการถ่ายภาพวัตถุพยาน โดยในการถ่ายภาพระยะใกล้มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ทราบรายละเอียดของลักษณะวัตถุพยานโดยใช้สเกล (ไม้บรรทัด) ให้ปรากฏไว้ในภาพถ่ายด้วย เช่น ขนาด คำนิหรือลักษณะพิเศษของวัตถุพยาน เช่น ลักษณะรอยงัด ซึ่งสามารถใช้เชื่อมโยงอุปกรณ์ที่ฝังจัด ลักษณะและขนาดของบาดแผลเพื่อใช้ในการเชื่อมโยงกับ อาวุธ ซึ่งข้อควรพึงระลึกอยู่เสมอคือต้องทำการถ่ายภาพวัตถุพยานก่อนทำการเคลื่อนย้าย

2.4 หลังจากทำการถ่ายภาพตามหลักการแล้ว ในบางกรณีอาจนำวัตถุพยานทั้งหมดมารวมกันแล้วทำการถ่ายภาพอีกครั้ง หลังจากนั้นเจ้าหน้าที่ถ่ายภาพต้องประสานงานกับเจ้าหน้าที่ทำแผนผัง และเจ้าหน้าที่ตรวจค้นวัตถุพยาน เพื่อทำการระบุตำแหน่งวัตถุพยานในแผนผัง แล้วจึงทำการเก็บและหีบห่อวัตถุพยานเพื่อส่งตรวจพิสูจน์ต่อไป

2.5 ในบางกรณีที่สถานที่เกิดเหตุซับซ้อนอาจจำเป็นต้องได้ข้อมูลพิมพ์เขียว โดยอาจทำการ ถ่ายภาพพิมพ์เขียวแผนที่ที่เกิดเหตุทุกอย่าง

2.6 เตรียมบัญชีควบคุมภาพถ่าย และบัญชีควบคุมแผนผัง

3. เจ้าหน้าที่ผู้ทำแผนผัง (Sketch preparer) มีหน้าที่ความรับผิดชอบดังนี้

3.1 เมื่อไปถึงสถานที่เกิดเหตุให้จัดทำแผนที่หรือแผนผังในทันทีโดยกำหนดทิศทางชัดเจน

3.2 แผนผังควรระบุขนาด ลักษณะการกั้นแบ่งบริเวณ สถานที่เกิดเหตุ ซึ่งหมายความรวมถึงการจัดวางสิ่งของ เส้นทางเข้า-ออก เช่น ประตู หน้าต่าง รวมทั้งวัตถุพยานที่พบ โดยต้องมีรายละเอียดตำแหน่ง วัตถุพยานต่างๆ และระบุการเรียกชื่อวัตถุพยาน โดยทำการประสานงานกับชุดบันทึกวัตถุพยานชุดรวบรวมวัตถุพยาน และชุดตรวจค้นหาวัตถุพยาน เพื่อให้มีความเข้าใจตรงกัน

3.3 ให้บันทึกสภาพของอาคาร ห้อง เพอร์นิเจอร์ โดยมีการกำหนดจุดอ้างอิงในการมองแผนผัง เช่น แผนผังที่มีมุมมองโดยการหันหน้าเข้าหาอาคาร หรือหันหน้าเข้าหาห้องที่เกิดเหตุ เป็นต้น

3.4 กำหนดและระบุบริเวณที่จะทำการตรวจค้นหาและให้คำแนะนำกับหัวหน้าทีมสมาชิกที่ทำการตรวจค้นหาวัตถุพยาน ถึงการให้ชื่อวัตถุพยาน และทำการกำหนดบริเวณ วัตถุประสงค์ต่างๆ ที่ทำแผนผังพร้อมตำแหน่งวัตถุพยาน การทำแผนผังต้องมีมาตราส่วนบันทึกอยู่ในแผนที่หรือแผนผังที่ทำขึ้น

4. เจ้าหน้าที่ผู้บันทึกวัตถุพยาน (Evidence recorder/custodian) มีหน้าที่ความรับผิดชอบ ดังนี้

- 4.1 เตรียมตารางบัญชีวัตถุ
- 4.2 เตรียมหีบห่อและวิธีการรักษาวัตถุพยาน ตามหลักวิชาการ
- 4.3 ประสานงานกับเจ้าหน้าที่ทำแผนผังและเจ้าหน้าที่ตรวจค้นหาวัตถุพยาน รวมถึงรวบรวมและบันทึกวัตถุพยานที่พบ
- 4.4 จัดทำบันทึกการรับ-ส่งวัตถุ
- 4.5 ควบคุมการครอบครองวัตถุพยานจนกว่าจะส่งถึงผู้ตรวจพิสูจน์ รวมทั้งควบคุมห่วงโซ่ของวัตถุพยาน
- 4.6 ประสานงานการส่งวัตถุพยานให้กับพนักงานสอบสวนหรือเจ้าหน้าที่พิสูจน์หลักฐาน

5. ผู้ตรวจค้นหาวัตถุพยาน (Evidence recovery personnel)

- 5.1 เมื่อค้นพบวัตถุพยานต้องแจ้งเจ้าหน้าที่ถ่ายภาพ เจ้าหน้าที่ทำแผนผัง ตลอดจนหัวหน้าทีม เพื่อทำการ บันทึกรายละเอียด ก่อนทำการเก็บวัตถุพยาน
- 5.2 ให้นำเจ้าหน้าที่ทีมทราบเกี่ยวกับตำแหน่งที่พบวัตถุพยาน
- 5.3 ให้นำทำการบันทึกเวลาที่พบวัตถุพยานและแจ้งกับผู้บันทึกวัตถุพยาน
- 5.4 ประสานงานการเรียกชื่อวัตถุพยานกับเจ้าหน้าที่ชุดบันทึกวัตถุพยานและเจ้าหน้าที่ผู้ทำแผนผัง

6. ผู้ชำนาญการเฉพาะทาง (Specialists) ในบางครั้งมีความจำเป็นที่จะต้องมีการจัดหาหรือร้องขอ ผู้ชำนาญพิเศษจากหน่วยงานภายนอก เช่น

- เจ้าหน้าที่จากกรมโรงงานอุตสาหกรรม หรืออุตสาหกรรมจังหวัด กรณีการตรวจโรงงานอุตสาหกรรมที่ เกิดเหตุ
- กองโยธา หรือ โยธาจังหวัด หรือวิศวกรจาก วิศวกรรมสถานแห่งประเทศไทย กรณีต้องการทราบ โครงสร้างอาคารสถานที่เกิดเหตุ
- เจ้าหน้าที่การไฟฟ้า กรณีที่เหตุเกิดเนื่องจากกระแสไฟฟ้า
- นักวิทยาศาสตร์เฉพาะด้านที่เกี่ยวข้อง เช่น สารเคมี สารกัมมันตภาพรังสี หรือสารชีวภาพ เป็นต้น

- เจ้าหน้าที่เก็บกู้วัตถุระเบิด

2.2 ขั้นตอนพื้นฐานการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุ

กระบวนการทำงานตามหลักสากลซึ่งเป็นที่ยอมรับ ได้กำหนดขั้นตอนพื้นฐานการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุ โดยมีการแบ่งขั้นตอนออกเป็น 12 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมความพร้อม (Preparation)

เป็นขั้นตอนการเตรียมความพร้อมจากการประเมินการตรวจหาวัตถุพยานในสถานที่เกิดเหตุและวางแผนการแบ่งหน้าที่ของบุคคลที่เข้าไปในสถานที่เกิดเหตุ โดยต้องมีการกำหนดและชี้แจงหน้าที่การปฏิบัติงานของแต่ละคนให้เข้าใจก่อนถึงสถานที่เกิดเหตุ ให้คำนึงถึงความปลอดภัย แนวทางการสนับสนุนทางด้านต่างๆ กับผู้ที่เข้าไปในสถานที่เกิดเหตุ เช่น เสื้อผ้า ระบบการสื่อสาร แสงสว่าง ที่พักระหว่างปฏิบัติงาน การขนส่ง เป็นต้น โดยขั้นตอนการเตรียมความพร้อมสามารถแบ่งได้ดังต่อไปนี้

1. การเตรียมความพร้อมของบุคคล จำเป็นต้องมีความรู้โดยการผ่านการอบรมของบุคคลรวมถึงการเตรียมความพร้อมทั้งด้านร่างกาย และจิตใจ รวมถึงคุณธรรมและจริยธรรม โดยยึดประโยชน์ของประชาชนเป็นหลัก อาจเตรียมข้อมูล โดยขอคำแนะนำจากผู้ชำนาญการพิเศษ ในการตรวจเก็บวัตถุพยาน รวมถึงการวางแผนเตรียมกำลังพลกรณี การตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุอาจใช้เวลานาน ซึ่งจำเป็นต้องมีกำลังพลสำหรับการผลิตเปลี่ยนหมุนเวียนกรณีไม่สามารถทำให้แล้วเสร็จตามกำหนดเวลา

2. การเตรียมความพร้อมของเครื่องมือ เป็นการเตรียมอุปกรณ์ในการตรวจเก็บหีบห่อวัตถุพยานที่ตรวจค้นพบ รวมถึงการเตรียมกระดาศที่ใช้จดบันทึกที่จะใช้ในขั้นตอนตรวจค้นหาเครื่องมือพื้นฐานที่ต้องการเตรียมไว้ให้ พร้อมใช้งาน เช่น

2.1 กระเป๋าบรรจุอุปกรณ์ตรวจเก็บวัตถุพยาน ประกอบด้วย

2.1.1 ชุดตรวจหารอยลายนิ้วมือแฝง ประกอบด้วย แปรงปัดहाลายนิ้วมือแฝง ผงฝุ่นเคมีहाลายนิ้วมือ เทปกาวลอกลายนิ้วมือ แผ่นกระดาศเก็บลายนิ้วมือ เป็นต้น

2.1.2 ภาชนะเก็บวัตถุพยานที่ต้องนำกลับไปตรวจหารอยลายนิ้วมือแฝง ประกอบด้วย ถุงกระดาศหรือ ถุงพลาสติกซิปลานขนาดต่าง ๆ ของกระดาศพร้อมก้านไม้พันสำลี เก็บเขม่าปืนและน้ำยาเก็บเขม่าปืน เป็นต้น

2.1.3 ชุดตรวจเก็บวัตถุพยานทางชีววิทยา เคมี และ สารพันธุกรรม (DNA) ประกอบด้วย ถุงกระดาศ หรือถุงพลาสติกซิปลานขนาดต่าง ๆ ของกระดาศสำหรับบรรจุก้านไม้พันสำลีสำหรับเช็ดคราบดีเอ็นเอ และน้ำกลั่นเก็บดีเอ็นเอ และต้องมีบันทึกยินยอมกรณีจำเป็นต้องเก็บดีเอ็นเอ จากบุคคล เป็นต้น

2.2 ชุดอุปกรณ์ถ่ายภาพ (Photography kit)

- 2.2.1 กล้องถ่ายภาพ
- 2.2.2 หน่วยบันทึกความจำของกล้อง
- 2.2.3 เลนส์ชนิดต่าง ๆ
- 2.2.4 แบตเตอรี่ ที่ใช้กับกล้องและไฟแฟลชอิเล็กทรอนิกส์
- 2.2.5 ไฟแฟลชอิเล็กทรอนิกส์
- 2.2.6 ป้ายหมายเลข หรืออุปกรณ์อื่นเพื่อวางแสดง ตำแหน่งที่ถ่ายภาพ หรือ แสดงการเรียงลำดับ ของการถ่ายภาพ
- 2.2.7 ปากกาเคมี ใช้ระบุภาพหรือถุงเก็บวัตถุพยาน
- 2.2.8 คลิปเมตรใช้ในการวัดขนาดพื้นที่บริเวณที่เกิดเหตุ และไม่บรรทัดที่มีสเกล

ใช้ถ่ายภาพ

2.3 อุปกรณ์อื่น

- 2.3.1 อุปกรณ์หล่อรอยเท้าหรือรอยยางรถยนต์
- 2.3.2 ถุงเก็บวัตถุพยานขนาดต่างๆ
- 2.3.3 เทปปิดผนึกหีบห่อวัตถุพยานหลังจากทำการบรรจุแล้ว
- 2.3.4 ชุดหรืออุปกรณ์ป้องกันการปนเปื้อนและอันตรายของผู้ตรวจ
- 2.3.5 ไฟฉายขนาดต่าง ๆ พร้อมแบตเตอรี่ที่สามารถใช้ได้

สถานที่เกิดเหตุ

ในระยะเวลาาน

- 2.3.6 ภาชนะที่สามารถใส่น้ำ เพื่อใช้เก็บวัตถุพยานที่พบในน้ำ

เช่น ปืนที่ถูกทิ้งในน้ำป้องกันสนิมหรือการกัดกร่อนเพิ่ม

ขั้นตอนที่ 2 การดำเนินการเมื่อถึงสถานที่เกิดเหตุ (Approach of scene)

เมื่อเดินทางไปถึงสถานที่เกิดเหตุ ผู้ปฏิบัติงานไม่ควรเร่งหรือรีบที่จะเข้าไปในสถานที่เกิดเหตุ ควรมีการวางแผนก่อนเข้าไปในพื้นที่จริง โดยให้พิจารณาความปลอดภัยและวางกรอบแนวทางการตรวจสถานที่เกิดเหตุให้ชัดเจน โดยปกติแล้วเจ้าหน้าที่สายตรวจมักไปถึงสถานที่เกิดเหตุเป็นชุดแรก และเมื่อพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบมาถึงจึงควรจัดบันทึกข้อมูลพยานและเจ้าหน้าที่ชุดแรกไว้เพื่อเป็นข้อมูลประกอบและควรมีการวางแผนในการประสานงานกับบุคคลต่างๆ เพื่อจัดสรรทรัพยากรให้ถูกต้องเหมาะสมกับการปฏิบัติงานดังนี้

1. ปิดกั้นสถานที่เกิดเหตุด้วยแถบนั้นสถานที่เกิดเหตุ (POLICE LINE) หากมีการปิดกั้นอยู่ก่อนแล้วให้พิจารณาความเหมาะสมอาจขยายบริเวณให้ครอบคลุมเส้นทางหลบหนีของผู้กระทำผิดหรือลดบริเวณเพื่อไม่กีดขวางเส้นทางจราจรเป็นต้น
2. พิจารณาวางแผนการตั้งประเด็นคำถามเช่นมีอะไรเกิดขึ้นในสถานที่เกิดเหตุ ความรุนแรงของเหตุการณ์ในสถานที่เกิดเหตุมีมากน้อยเพียงใด
3. พิจารณาว่ามีความจำเป็นต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญพิเศษหรือความช่วยเหลือทางการแพทย์เพิ่มเติมหรือไม่
4. พิจารณาว่ามีอันตรายแฝงในบริเวณสถานที่เกิดเหตุหรือไม่หากมีอันตรายให้พิจารณาหาวิธีป้องกันทั้งตัวเองและสมาชิกผู้ตรวจสถานที่เกิดเหตุบางครั้งอาจต้องพิจารณาขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่น ๆ เช่นเจ้าหน้าที่เก็บกู้วัตถุระเบิดผู้ประกอบวิชาชีพวิศวกรก่อสร้างเจ้าหน้าที่ด้านสิ่งแวดล้อมการควบคุมมลพิษเป็นต้น
5. พิจารณาว่าสถานที่เกิดเหตุอยู่ภายในอาคารหรือภายนอกอาคารเพราะขั้นตอนการปฏิบัติงานอาจแตกต่างกันรวมถึงให้พิจารณาด้วยว่าสถานที่เกิดเหตุอยู่ในที่ทุรกันดารหรือไม่เพื่อประเมินว่ามีทรัพยากรอะไรที่สามารถนำมาใช้ในการตรวจสถานที่เกิดเหตุ
6. พิจารณาว่าต้องมีการแจ้งให้ผู้ใดทราบเพิ่มเติมหรือไม่เช่นผู้บังคับบัญชาหรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง
7. พิจารณาว่าการตรวจสถานที่เกิดเหตุต้องมีการใช้อุปกรณ์พิเศษเพิ่มหรือไม่เพื่อจะได้ประสานงานได้ทันทั่วถึง
8. พิจารณาว่าสภาพอากาศเป็นเช่นไรเพื่อหาวิธีป้องกันหรือบรรเทาไม่ให้สภาพอากาศทำลายวัตถุพยานได้
9. พิจารณาลักษณะการกระทำผิดลักษณะคดีเพื่อร่วมกับเจ้าหน้าที่พิสูจน์หลักฐานในการวางแผนตรวจสถานที่เกิดเหตุ

ขั้นตอนที่ 3 การป้องกันรักษาสถานที่เกิดเหตุ (Protection of scene or Secure the scene)

การป้องกันรักษาสถานที่เกิดเหตุทำได้โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ชุดแรกที่เข้าไปยังสถานที่เกิดเหตุ เพื่อประเมินขอบเขตการทำงานให้รู้ถึงเส้นทางเข้าออกหลบหนีซึ่งขอบเขตดังกล่าวอาจมีหลายสถานที่หรือมากกว่าหนึ่งบริเวณ ซึ่งอาจมีความเชื่อมโยงกัน เจ้าหน้าที่ต้องใช้วิจารณญาณในการตรวจสอบและกั้นบริเวณสถานที่เกิดเหตุให้เหมาะสมกับการปฏิบัติงาน หากขณะปฏิบัติงานแล้วตรวจพบพยานหลักฐานเพิ่มเติมนอกเหนือจากบริเวณที่กั้นสถานที่เกิดเหตุไว้ก็สามารถขยายขอบเขตออกไปได้

หลังจากมีการกำหนดขอบเขตสถานที่เกิดเหตุแล้วต้องมีการกำหนดบุคคลที่มีอำนาจในการตัดสินใจสั่งการในบริเวณสถานที่เกิดเหตุและต้องจัดบันทึกโดยละเอียดว่าผู้ใดเข้าออกในบริเวณสถานที่เกิดเหตุ อย่าพยายามใช้ความจำเด็ดขาดและที่สำคัญต้องป้องกันไม่ให้ผู้ที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้าไปในบริเวณสถานที่เกิดเหตุโดยเด็ดขาด

วิธีการป้องกันและรักษาสถานที่เกิดเหตุ

1. ใช้อุปกรณ์เช่นแถบกันสถานที่เกิดเหตุ (POLICE LINE) หรืออุปกรณ์อื่นในการปิดล้อมบริเวณที่กำหนดเป็นสถานที่เกิดเหตุและกำหนดบริเวณที่จอดรถเพื่อป้องกันการทำให้เกิดการปนเปื้อนภายในบริเวณสถานที่เกิดเหตุโดย

1.1 หากสถานที่เกิดเหตุอยู่ภายในอาคารบ้านเรือนหรือภายในห้องอาจทำการรักษาสถานที่เกิดเหตุโดยปิดล็อกประตูและ/หรือใช้แถบกันสถานที่เกิดเหตุ

1.2 กรณีสถานที่เกิดเหตุอยู่ภายนอกอาคาร เช่น บนถนน ซอย ลานจอดรถยนต์ ท้องสนามหญ้า เป็นต้น ให้ปิดกั้นพื้นที่บริเวณสถานที่เกิดเหตุโดยใช้แถบกันซึ่งมีคำว่า “ห้ามเข้าสถานที่เกิดเหตุ” บนแถบนั้นเป็นระยะ โดยให้มีพื้นที่เป็นบริเวณกว้างเนื่องจากวัตถุพยาน เช่น รอยยางรถยนต์ของผู้กระทำผิดที่อาจใช้เชื่อมโยงเส้นทางเข้า-ออกของยานพาหนะของผู้กระทำผิดอาจอยู่ห่างจากสถานที่เกิดเหตุ เป็นต้นจึงควรมีเจ้าหน้าที่ตำรวจดูแลโดยรอบ ตลอดจนยานพาหนะที่จะเข้าไปในบริเวณสถานที่เกิดเหตุด้วยหากเป็นไปได้ควรกำหนดบริเวณที่จอดรถให้กับเจ้าหน้าที่ตำรวจและผู้เกี่ยวข้องเพื่อป้องกันการทำลายวัตถุพยานในบริเวณสถานที่เกิดเหตุ

2. จัดให้มีเจ้าหน้าที่ตำรวจดูแลบริเวณโดยรอบสถานที่เกิดเหตุจุดบันทึกบุคคลและยานพาหนะที่ผ่านเข้า-ออกบริเวณสถานที่เกิดเหตุ

3. ป้องกันไม่ให้ผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องเช่นประชาชนหรือสื่อมวลชนเข้าไปในบริเวณสถานที่เกิดเหตุ

4. กรณีผู้บังคับบัญชาหรือผู้เกี่ยวข้องเข้าไปภายในบริเวณสถานที่เกิดเหตุต้องมีการบันทึกชื่อบุคคลที่อาจเข้า-ออกจากสถานที่เกิดเหตุและกำหนดเส้นทางเข้าออกและเส้นทางเคลื่อนที่ภายในบริเวณสถานที่เกิดเหตุให้ชัดเจนเพื่อป้องกันบริเวณสถานที่เกิดเหตุถูกทำลายโดยการปนเปื้อน เช่น การปนเปื้อนจากรองเท้าหรือรอยรองเท้า

5. ผู้ที่จะเข้า-ออกจากรอบสถานที่เกิดเหตุต้องมีการสวมถุงคลุมเท้าและถุงมือเพื่อป้องกันบริเวณสถานที่เกิดเหตุถูกปนเปื้อนถึงแม้ว่าจะมีการป้องกันการปนเปื้อนในเบื้องต้นแล้วก็ตาม การจับต้องสิ่งต่าง ๆ ในบริเวณสถานที่เกิดเหตุก็ต้องทำด้วยความระมัดระวังโดยตระหนักว่าถุงคลุมเท้าและถุงมือแม้จะป้องกันไม่ให้เกิดการปนเปื้อนรอยลายนิ้วมือหรือรอยเท้าหรือรอยรองเท้าแต่ก็อาจไปเช็ดทำลายร่องรอยลายนิ้วมือและรอยเท้าหรือรอยรองเท้าของผู้กระทำผิดโดยไม่ตั้งใจหรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์และเมื่อออกจากบริเวณสถานที่เกิดเหตุแล้วหากเป็นไปได้ถ้าต้องการจะกลับ

เข้าไปอีกควรมีการเปลี่ยนถุงมือและถุงคลุมเท้าทุกครั้ง โดยใช้เส้นทางเดิมที่กำหนดไว้ใน การเข้าบริเวณสถานที่เกิดเหตุครั้งแรก

6. กรณีตรวจพบอาวุธในบริเวณสถานที่เกิดเหตุเช่นอาวุธปืนมีดไม่ควรจับต้องโดยตรง ควรใช้วัสดุที่เหมาะสม (เช่น ใช้เชือกคล้องเข้าไปใน โกร่ง ไม้ปัดใบไม้ในการเคลื่อนย้าย เป็นต้น) หรือจับต้องบริเวณที่ไม่ส่งผลต่อการตรวจพิสูจน์

7. กรณีพบอาวุธอยู่ในน้ำการเก็บควรเก็บไว้ในสภาพที่มีน้ำในแหล่งที่พบอาวุธตกอยู่ และนำกลับไปตรวจวิเคราะห์ในห้องปฏิบัติการเพื่อป้องกันการเกิดสนิมทำลายวัตถุพยาน

8. กรณีพบวัตถุพยานอยู่ภายนอกอาคารและสภาพอากาศขณะนั้นอาจจะส่งผลต่อวัตถุพยาน เช่น บริเวณสถานที่เกิดเหตุอาจมีฝนตกให้รีบดำเนินการกับวัตถุพยานนั้นเป็นลำดับแรก โดยถ่ายภาพบันทึกตำแหน่งและทำการตรวจเก็บวัตถุพยานนั้นก่อน

9. กรณีการแถลงข่าวให้พิจารณากำหนดสถานที่เพื่อไม่ให้เป็นการขัดขวางการปฏิบัติหน้าที่และทำให้สถานที่เกิดเหตุได้รับความเสียหาย

ขั้นตอนที่ 4 การตรวจสถานที่เกิดเหตุเบื้องต้น (INITIATE PRELIMINARY SURVEY)

ในขั้นตอนนี้เป็นการที่พนักงานสอบสวนเริ่มทำการตรวจสถานที่เกิดเหตุโดยกำหนดรูปแบบวิธีการตรวจสถานที่เกิดเหตุให้เหมาะสมกับสภาพของสถานที่เกิดเหตุรวมถึงการบันทึกสภาพทั่วไป ซึ่งเริ่มจากการสำรวจสถานที่เกิดเหตุเบื้องต้นโดยพนักงานสอบสวน เพื่อที่จะสามารถระบุบริเวณที่จะทำการสำรวจหาวัตถุพยาน โดยมุ่งเน้นที่วัตถุพยานที่เสียหายได้ง่ายก่อนดังตัวอย่างต่อไปนี้

คดีเกี่ยวกับทรัพย์ วัตถุพยานที่เสียหายง่ายเช่นบริเวณประตูหน้าต่างที่ถูกผู้กระทำผิดฉกฉวยและบริเวณที่มีการรื้อค้นอาจมีการพบรอยลายนิ้วมือฝ่ามือรอยลายเท้าแฝงและสารพันธุกรรม (DNA) การตรวจอาจแจ้งให้เจ้าหน้าที่สำนักงานพิสูจน์หลักฐานตำรวจเข้าร่วมตรวจสถานที่เกิดเหตุ

คดีเกี่ยวกับชีวิตร่างกายและเพศ วัตถุพยานที่เสียหายง่ายเช่นบริเวณที่พบศพและรอบๆ ศพ อาจมีการพบคราบโลหิตเส้นผมเส้นขนเส้นเอ็นที่เปื้อนคราบโลหิตของผู้กระทำผิดซึ่งสามารถนำมาหาสารพันธุกรรม (DNA) หรือพบรอยลายนิ้วมือฝ่ามือรอยลายเท้าแฝงของผู้กระทำผิด

การตรวจควรแจ้งเจ้าหน้าที่สำนักงานพิสูจน์หลักฐานตำรวจและต้องแจ้งแพทย์นิติเวช เข้าร่วมชันสูตรพลิกศพหากเป็นกรณีเสียชีวิตเกิดขึ้น โดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่หรือเสียชีวิตในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานต้องแจ้งพนักงานอัยการและพนักงานฝ่ายปกครองเข้าร่วมชันสูตรพลิกศพด้วย

คดีเกี่ยวกับเพลิงไหม้ วัตถุพยานที่เสียหายง่าย เช่น สารเร่งให้ติดไฟถ้าพบในบริเวณสถานที่เกิดเหตุหากมีเหตุสงสัยว่าเป็นการวางเพลิงควรตรวจค้นหารอยลายนิ้วมือฝ่ามือรอยลายเท้าแฝง

และสารพันธุกรรมของผู้กระทำผิดบริเวณสถานที่เกิดเหตุและควรแจ้งและควรแจ้งเจ้าหน้าที่สำนักงานพิสูจน์หลักฐานตำรวจเข้าร่วมตรวจหาสาเหตุของการเกิดเพลิงไหม้และเจ้าหน้าที่ฝ่ายโยธาหรือวิศวกรของวิศวกรรมสถานแห่งประเทศไทยเพื่อตรวจโครงสร้างความปลอดภัยของอาคาร

คดีเกี่ยวกับระเบิด วัตถุพยานที่เสียหายง่ายเช่นบริเวณหลุมระเบิดอาจมีสารระเบิดหรือเศษซากของส่วนประกอบระเบิดซึ่งมีความจำเป็นในการตรวจหาสารระเบิดเพื่อให้ทราบว่าเป็นระเบิดชนิดใดและทำการตรวจค้นหารอยลายนิ้วมือฝ่ามือรอยลายเท้าแฝงและสารพันธุกรรม (DNA) ของผู้กระทำผิดในการประกอบวัตถุระเบิดหรือเกี่ยวข้องกับระเบิดเป็นต้น รวมทั้งพนักงานสอบสวนต้องทราบถึงแนวทางและวิธีการที่จะต้องใช้ในการตรวจสถานที่เกิดเหตุเพื่อให้ทราบได้ว่าจะต้องใช้กำลังพลเพิ่มเติมในการตรวจสถานที่เกิดเหตุมากขึ้นเพียงใด อีกทั้งเพื่อจะทราบว่าต้องการขอความช่วยเหลือหรือขอความร่วมมือในการตรวจสถานที่เกิดเหตุจากผู้ชำนาญพิเศษในแต่ละด้าน

การตรวจควรแจ้งเจ้าหน้าที่เก็บกู้วัตถุระเบิดเข้าตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุเพื่อให้แน่ใจว่ามีความปลอดภัยแล้วแจ้งเจ้าหน้าที่สำนักงานพิสูจน์หลักฐานตำรวจเข้าร่วมตรวจสถานที่เกิดเหตุที่สำคัญพนักงานสอบสวนจะต้องทำการบันทึกสภาพแวดล้อมของบริเวณสถานที่เกิดเหตุและวัตถุพยานในเบื้องต้นไว้ในขณะทำการสำรวจบริเวณสถานที่เกิดเหตุเพื่อสามารถนำไปอธิบายหรือชี้แจงให้ผู้ชำนาญพิเศษในแต่ละด้านเช่น เจ้าหน้าที่สำนักงานพิสูจน์หลักฐานตำรวจ เจ้าหน้าที่เก็บกู้วัตถุระเบิด แพทย์นิติเวช เจ้าหน้าที่โยธาพนักงานฝ่ายปกครองและพนักงานอัยการ เป็นต้นทราบถึงแนวทางและวิธีปฏิบัติในการเข้าตรวจสถานที่เกิดเหตุ

ขั้นตอนที่ 5 การประเมินวัตถุพยานที่พบในบริเวณสถานที่เกิดเหตุ (EVALUATE PHYSICAL EVIDENCE POSSIBILITY)

เป็นขั้นตอนที่พนักงานสอบสวนต้องประเมินว่าวัตถุพยานทุกประเภทที่อาจพบในบริเวณสถานที่เกิดเหตุคดีเกี่ยวกับทรัพย์ เช่น รอยลายนิ้วมือฝ่ามือรอยลายเท้าแฝงคราบ โลหิตเพื่อตรวจหาสารพันธุกรรม (DNA) และเครื่องมือที่ใช้ในการจี้และบริเวณที่มีร่องรอยการรื้อค้น เป็นต้น

คดีเกี่ยวกับชีวิตร่างกายและเพศ เช่น รอยลายนิ้วมือฝ่ามือรอยลายเท้าแฝงเส้นผมเส้นขนคราบ โลหิตเพื่อตรวจหาสารพันธุกรรม (DNA) อาวุธที่ใช้ในการกระทำความผิดเป็นต้น โดยพิจารณาบริเวณที่มีการต่อสู้อาจจะปรากฏรอยลายนิ้วมือฝ่ามือแฝง, รอยลายเท้าแฝงและเส้นผมเส้นขนคราบ โลหิตเพื่อตรวจหาสารพันธุกรรม (DNA)

คดีเกี่ยวกับเพลิงไหม้ เช่น สารเร่งให้ติดไฟที่อยู่ในบริเวณจุดต้นเพลิงสาเหตุของการเกิดเพลิงไหม้บริเวณจุดต้นเพลิงเป็นต้น โดยพิจารณาบริเวณจุดต้นเพลิงพบสารเร่งให้ติดไฟ,

รอยลายนิ้วมือฝ่ามือแฝง, รอยลายเท้าแฝง, เส้นผมเส้นขนคราบ โลหิตเพื่อตรวจหาสารพันธุกรรม (DNA) ของผู้กระทำผิดที่มาจากเพลิง

คดีระเบิด เช่น สารระเบิดหรือเศษซากอุปกรณ์ประกอบวัตถุระเบิดเป็นต้นเพื่อจะได้ทำการค้นหาวัตถุพยานอย่างครอบคลุมและป้องกันการทำลายหรือเพิ่มวัตถุพยาน โดยการประเมินหลักฐานทางวัตถุพยานการประเมินจะเริ่มขึ้นเมื่อไปถึงบริเวณสถานที่เกิดเหตุเพื่อประเมินถึงความปลอดภัยของผู้ตรวจสถานที่เกิดเหตุและวัตถุพยานในบริเวณสถานที่เกิดเหตุเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการตรวจสถานที่เกิดเหตุ

การประเมินวัตถุพยานจะเริ่มละเอียดขึ้นในการตรวจสถานที่เกิดเหตุเบื้องต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งควรสังเกตวัตถุพยานชนิดที่เสียหายง่ายไปยังวัตถุพยานที่เสียหายยากในกรณีวัตถุพยานที่เสียหายง่ายโดยให้พิจารณาหาสารระเบิดเพื่อให้ตรวจวิเคราะห์ได้ว่าเป็นสารระเบิดชนิดใด รอยลายนิ้วมือฝ่ามือแฝง, รอยลายเท้าแฝงเส้นผมเส้นขนคราบ โลหิตเพื่อตรวจหาสารพันธุกรรม (DNA) ของผู้กระทำผิดที่เกี่ยวข้องกับคดีระเบิดและเมื่อประเมินวัตถุพยานทั้งหมดเรียบร้อยแล้วต้องมั่นใจว่ามีวัสดุสำหรับบรรจุหีบห่อที่เหมาะสมพร้อมที่จะใช้สำหรับเก็บวัตถุพยานทั้งหมดได้เพื่อนำส่งตรวจพิสูจน์ต่อไปหรือแจ้งเจ้าหน้าที่สำนักงานพิสูจน์หลักฐานตำรวจเจ้าหน้าที่เก็บกู้วัตถุระเบิดเข้าร่วมตรวจและประเมินวัตถุพยานในสถานที่เกิดเหตุพร้อมกับพนักงานสอบสวน

ขั้นตอนที่ 6 การบรรยายสภาพของสถานที่เกิดเหตุ (Prepare Narrative Description)

เป็นการบันทึกข้อมูลเบื้องต้นที่รับแจ้งจากพยานหรือผู้เสียหาย เป็นการบรรยายสภาพเหตุการณ์ ข้อมูลเบื้องต้นต่างๆ ทั้งก่อนและหลังการปฏิบัติงาน เช่น สี กลิ่น ความสว่าง เป็นต้น และเป็นที่ต้องทำการบันทึกบัญชีของกลางและส่งมอบให้แก่พนักงานสอบสวน โดยอาจทำได้หลายวิธี เช่น การทำการบันทึกเสียง เป็นต้น

1. การบรรยาย/พรรณนาถึงสภาพบริเวณสถานที่เกิดเหตุให้เห็นภาพรวมของลักษณะโดยทั่วไปและลักษณะโดยเฉพาะดังนี้

- การบรรยายลักษณะโดยทั่วไป หมายถึงการบรรยายว่าขณะพิจารณากำหนดจุดอ้างอิงในการมองเช่นใช้บริเวณด้านหน้าสถานที่เกิดเหตุเป็นจุดอ้างอิงว่าสถานที่เกิดเหตุเป็นลักษณะใด เช่นหากเป็นอาคารควรบรรยายให้เห็นว่าเป็นตึกแถวเป็นบ้านเดี่ยวหรือเป็นโรงงาน ฯลฯ โดยในการบรรยายควรรวมถึงบริเวณข้างเคียงด้วยเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการวิเคราะห์ เช่น การวิเคราะห์เส้นทางเข้า-ออกของผู้กระทำผิดเป็นต้น

- การบรรยายสถานที่เกิดเหตุโดยเฉพาะหมายถึงการบรรยายลักษณะภายในของสถานที่เกิดเหตุเปรียบเสมือนผู้ตรวจสถานที่เกิดเหตุมองสถานที่เกิดเหตุทะลุเข้าไปว่ามีการกั้นแบ่งเป็นห้องอะไรบ้างโดยการบรรยายมีหลักการเดียวกันกับการบรรยายลักษณะโดยทั่วไปคือมีการกำหนด

จุดอ้างอิงในการมอง โดยจุดอ้างอิงอาจเป็นจุดเดียวกับการการบรรยายลักษณะโดยทั่วไป หรือกำหนดจุดอ้างอิงในการมองใหม่ก็ได้

2. บันทึกข้อมูลเบื้องต้นที่ได้รับแจ้งจากผู้เสียหายและพยานที่เห็นเหตุการณ์

3. บันทึกลักษณะของวัตถุพยานที่ตรวจพบในบริเวณสถานที่เกิดเหตุอาทิเช่น

- กรณีวัตถุพยานเป็นอาวุธปืนควรบันทึกชนิดขนาดยี่ห้อหมายเลขประจำปืนหมายเลขทะเบียนปืน ฯลฯ

- กรณีวัตถุพยานเป็นอาวุธมีด ควรบันทึกขนาด ยี่ห้อ ความยาวและความกว้างของใบมีด ค้ำมีดลักษณะพิเศษ เช่น รอยสึกหลอ เป็นต้น

- กรณีวัตถุพยานเป็นท่อนไม้ ควรบันทึกขนาดลักษณะพิเศษ เช่น ร่องรอยการใช้งาน เช่น รอยตะปู รอยฉีกขาดหรือรอยหักที่ท่อนไม้ รวมถึงวัตถุพยานทางชีววิทยา (คราบ โลหิต) ที่อาจติดอยู่เป็นต้น

4. จัดทำและบันทึกบัญชีของกลางเพื่อใช้ในการประกอบการส่งของกลางตรวจพิสูจน์

5. วิธีการบรรยายอาจจะใช้วิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายวิธีประกอบกัน เช่น การบันทึกเสียงการจดบันทึกหรือการบันทึกภาพวิดีโอ

ขั้นตอนที่ 7 การถ่ายภาพในสถานที่เกิดเหตุ (Depict scene photographically)

เป็นการถ่ายภาพบริเวณทั้งหมดของสถานที่เกิดเหตุเพื่อให้บุคคลที่ไม่ได้เข้าพื้นที่ไปร่วมปฏิบัติงาน ได้ทราบและเข้าใจถึงสถานที่นั้นๆ รวมถึงองค์ประกอบต่างๆ ในสถานที่ดังกล่าว ยกตัวอย่างเช่น ภาพถ่ายสถานที่คดีเกี่ยวกับเพลิงไหม้ ภาพถ่ายสถานที่เกิดเหตุของคดีเกี่ยวกับทรัพย์ ภาพถ่ายสถานที่ของคดีเกี่ยวกับชีวิต ภาพถ่ายสถานที่ของคดีเกี่ยวกับเหตุระเบิดหรือภาพถ่ายสถานที่ของคดีอื่นๆ และนำภาพถ่ายดังกล่าวไปทำรายงานการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุโดยต้องจัดทำให้ครบถ้วน หากเสร็จสิ้นสมบูรณ์แล้วก็ให้ทำการส่งมอบสถานที่เกิดเหตุคืนแก่เจ้าของพื้นที่ หรือหากต้องมีการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุเพิ่มเติมก็ให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องรักษาสถานที่ดังกล่าวเอาไว้ก่อน โดยแบ่งออกเป็นสามระยะ คือ การถ่ายภาพระยะใกล้ การถ่ายภาพระยะกลางและการถ่ายภาพระยะไกล

ขั้นตอนที่ 8 การจัดทำแผนผังแผนที่สเกตช์ภาพสถานที่เกิดเหตุ (Prepare diagram /sketch of scene)

เป็นการจัดทำแผนผังหรือแผนที่ที่ใช้ในการจำลองสถานที่เกิดเหตุเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ และเชื่อมโยงการกระทำความผิดโดยทำการจำลองภาพขึ้นมาและมีการกำหนดทิศทาง ระยะและอัตราส่วนของภาพนั้นๆ โดยมีหลักการดังต่อไปนี้

1. แสดงให้เห็นถึงโครงร่างแบบคร่าวๆของบริเวณสถานที่เกิดเหตุ
2. แสดงให้เห็นถึงตำแหน่งของวัตถุพยานได้อย่างถูกต้องแม่นยำ
3. แสดงให้เห็นถึงจำนวนวัตถุพยานและหมายเลขที่ใช้กำกับวัตถุพยานในบริเวณสถานที่เกิดเหตุซึ่งต้องสอดคล้องกับหมายเลขที่ใช้กำกับในการถ่ายภาพและการบันทึก/บรรยายสภาพบริเวณสถานที่เกิดเหตุ
4. แสดงให้เห็นถึงขอบเขตหรือขนาดของบริเวณสถานที่เกิดเหตุและตำแหน่งที่ตรวจค้นพบวัตถุพยาน

ขั้นตอนที่ 9 การตรวจสถานที่เกิดเหตุอย่างละเอียด (Conduct Detailed Search)

เป็นขั้นตอนที่พนักงานสอบสวนทำการค้นหาวัตถุพยานที่อาจพบในสถานที่เกิดเหตุ โดยการค้นหาจะใช้รูปแบบตามความเหมาะสม

1. กำหนดพื้นที่หรือขอบเขตของสถานที่เกิดเหตุว่าจะให้ครอบคลุมเพียงใดขึ้นอยู่กับสภาพของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น
2. กำหนดวิธีการค้นหาวัตถุพยาน

2.1 การค้นหาวัตถุพยานในที่โล่งแจ้งหรือภายนอกอาคาร

2.1.1 วิธีค้นหาแบบแถวน้ำกระดาน (Strip Method)

- กำลังพลที่ใช้: เจ้าหน้าที่ 3-4 นายหรือมากกว่า
- วิธีการ: ให้ผู้ตรวจค้นเดินเรียงกันเป็นแถวน้ำกระดานจากจุดเริ่มต้นเดินขนานกับขอบพื้นที่ด้านใดด้านหนึ่งเดินไปจนสุดบริเวณแล้วเลี้ยวกลับไปมีระยะเลี้ยวประมาณ 1 เมตร โดยในการเดินให้แบ่งพื้นที่แต่ละคนรับผิดชอบหาวัตถุพยานในเขตของตน อาจแบ่งเป็นแถบ (Strip) ขนาดเท่าๆ กันหลายแถบก็ได้จึงเรียกว่าแบบ Strip Method ในกรณีมีพุ่มไม้หรือสิ่งกีดขวางข้างหน้าต้องทำการตรวจค้นข้างใต้สิ่งกีดขวางโดยละเอียดจะเดินหลบไม่ได้เมื่อพบวัตถุพยานให้ทุกคนหยุดรอจนกว่าจะถ่ายภาพและเก็บวัตถุพยานเรียบร้อยแล้วจึงเดินต่อไป

ขนาดของแถบ (Strip) จะใหญ่หรือเล็กขึ้นอยู่กับสภาพพื้นที่หากเป็นพื้นที่โล่ง เช่น บนถนนทางเท้าขนาดของแถบอาจจะใหญ่เนื่องจากผู้ตรวจค้นมองหาวัตถุพยานได้ง่ายหากเป็นพื้นที่มีหญ้าขึ้นรกหรือเป็นทุ่งนาขนาดของแถบ (Strip) จะแคบลงมาเนื่องจากมองเห็นวัตถุพยานได้ยาก

2.1.2 วิธีค้นหาแบบแถวน้ำกระดานประยุกต์ (Grid Method of Applied Strip Method) เหมาะสำหรับพื้นที่ที่เป็นป่ารกหรือไม่เอื้ออำนวยต่อการตรวจสอบครั้งเดียว

- กำลังพลที่ใช้: เจ้าหน้าที่ ๓-๔ นายหรือมากกว่า

-วิธีการ: ให้ผู้ตรวจค้นเดินเรียงกันเป็นแถวหน้ากระดานจากจุดเริ่มต้นเดินขนานกับขอบพื้นที่ด้านใดด้านหนึ่งเดินไปจนสุดบริเวณแล้วเลี้ยวกลับไปมีระยะเลี้ยวประมาณ ๑ เมตร โดยในการเดินให้แบ่งพื้นที่แต่ละคนรับผิดชอบหาวัตถุพยานในเขตของตนอาจแบ่งเป็นแถบ (Strip) ขนาดเท่าๆ กันหลายแถบก็ได้จึงเรียกว่าแบบ Strip Method ในกรณีมีพุ่มไม้หรือสิ่งกีดขวางข้างหน้าต้องทำการตรวจค้นข้างใต้สิ่งกีดขวางโดยละเอียดจะเดินหลบไม่ได้เมื่อพบวัตถุพยานให้ทุกคนหยุดรอนกว่าจะถ่ายภาพและเก็บวัตถุพยานเรียบร้อยแล้วจึงเดินต่อไป

เมื่อทำการตรวจค้นจนหมดพื้นที่ตามแนวตั้งของแถวหน้ากระดานแล้วให้หมุนกลับทำการตรวจค้นในลักษณะเดียวกันในแนวตั้งของพื้นที่อีกครั้งทำให้พื้นที่ทำการตรวจค้นมีการตรวจค้นถึง ๒ ครั้ง (แนวตั้งและแนวนอน) ทำให้ผลในการค้นหามีความละเอียดมากขึ้น

2.1.3 วิธีค้นหาแบบวงล้อ (Wheel Method)

- กำลังพลที่ใช้: เจ้าหน้าที่ ๓-๔ นายหรือมากกว่า

- วิธีการ: ให้แบ่งวงกลมออกเป็นหลายๆขนาดเท่าๆ กัน โดยให้แต่ละคนรับผิดชอบภายในเลี้ยววงกลมนั้นๆ โดยในการเดินตรวจค้นให้เริ่มต้นค้นหาจากจุดศูนย์กลางพร้อมกันแล้วเดินหน้าไปสู่อ้อมวงเมื่อพบวัตถุพยานให้ดำเนินการตามวิธีการเก็บรวบรวมโดยวิธีนี้อาจมีข้อเสียเพราะวัตถุพยานอาจถูกทำลายขณะที่ผู้ตรวจค้นทุกคนเดินไปอยู่ที่จุดศูนย์กลางหรือหากการเดินตรวจค้นเมื่อเดินห่างจากจุดศูนย์กลางออกมาทำให้พื้นที่เลี้ยวของวงกลมที่แบ่งไว้กว้างมากขึ้นส่งผลให้การค้นหาวัตถุพยานไม่สามารถกระทำได้โดยละเอียดหรืออาจถูกมองข้าม

2.1.4 วิธีค้นหาแบบวงกลมหรือก้นหอย (Spiral Method)

- กำลังพลที่ใช้เจ้าหน้าที่ 3-4 นายหรือมากกว่า

- วิธีการ: ผู้ตรวจค้นเดินเป็นวงกลมเริ่มจากจุดศูนย์กลางโดยเดินในแนวเส้นรอบวงของพื้นที่จนทั่วบริเวณเป็นวิธีที่เหมาะสมสำหรับพื้นที่นอกอาคารที่มีบริเวณแคบๆ และมีผู้ตรวจคนจำกัดอาจใช้เพียงคนเดียวก็ได้

2.1.5 วิธีค้นหาแบบโซน (Zone Method)

- กำลังพลที่ใช้: เจ้าหน้าที่ 3-4 นายหรือมากกว่า

- วิธีการ: แบ่งพื้นที่ที่จะค้นหาวัตถุพยานออกเป็นส่วนแต่ส่วนให้มอบหมายให้เจ้าหน้าที่แต่ละคนตรวจค้นหากพื้นที่มีบริเวณกว้างและมีกำลังพลในการตรวจมากอาจมีการแบ่งเป็นพื้นที่ย่อยอีกก็ได้วิธีนี้เหมาะสำหรับใช้ในอาคารที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่และมีจำนวนวัตถุพยานในแต่ละบริเวณไม่เท่ากัน

2.2 การค้นหาวัตถุพยานในห้องหรือภายในอาคาร ซึ่งมักมีฝ้าผนัง 4 ด้านล้อมรอบอาจใช้วิธีการตรวจค้นลักษณะเดียวกับภายนอกอาคารแต่ละแบบมาประยุกต์ใช้ขึ้นอยู่กับลักษณะของ

สถานที่เกิดเหตุแต่เมื่อพบวัตถุพยานต้องจดบันทึกถ่ายภาพทำคำนิวัติพยานในบริเวณที่ไม่ส่งผลกระทบในการตรวจพิสูจน์แล้วจึงทำการตรวจเก็บรวบรวม

2.3 การค้นหาวัตถุพยานในยานพาหนะ เช่นรถยนต์รถไฟเรือ ฯลฯ ควรกระทำใน 3 บริเวณคือ

2.3.1 การทำการตรวจค้นบริเวณพื้นที่รอบๆที่ยานพาหนะจอดอยู่เพื่อหาวัตถุพยานที่เชื่อมโยงจากจุดที่พบยานพาหนะนั้น โดยวัตถุพยานที่เชื่อมโยงเช่นรอยเท้ารอยยางรถอาวูหรือวัตถุอื่นๆ ที่ผู้กระทำผิดโยนทิ้งหรือทำตกไว้เพื่อทราบเส้นทางการเข้า-ออกจากบริเวณยานพาหนะและไปเชื่อมโยงกับการสืบสวนเส้นทางกระทำความผิดของผู้กระทำผิดได้

2.3.2 การทำการตรวจค้นด้านนอกของตัวยานพาหนะเพื่อตรวจหาวัตถุพยาน เช่น รอยลายนิ้วมือร่องรอยเฉียวชน รอยครูด รอยแตกของกระจกสารพันธุกรรม (DNA) ฯลฯ

2.3.3 การทำการตรวจค้นภายในยานพาหนะซึ่งอาจประยุกต์ใช้การตรวจค้นแบบโซน เช่น กรณีตรวจค้นยานพาหนะประเภทรถยนต์อาจมีการแบ่งยานพาหนะเป็นตอนหน้า 2 โซนและตอนหลัง 6 โซน ให้ผู้รับผิดชอบแต่ละโซนทำการตรวจค้นให้ละเอียดตั้งแต่พื้นจรดเพดาน

ขั้นตอนที่ 10 การบันทึกและตรวจเก็บวัตถุพยาน (Record and Collect Physical Evidence)

การรวบรวมพยานหลักฐานและการส่งมอบวัตถุพยานที่เก็บจากสถานที่เกิดเหตุจากตัวผู้เสียหายที่ถูกต้องตามหลักสากลเป็นสิ่งสำคัญในการกระบวนการสืบสวนสอบสวนและการนำพยานหลักฐานไปใช้ในชั้นศาล ต้องกระทำภายใต้กรอบของกฎหมาย โดยเริ่มจาก

1. ผู้ที่ปฏิบัติงานด้านการเก็บพยานหลักฐานต้องเป็นผู้ที่มีอำนาจตามกฎหมาย เช่น เจ้าหน้าที่พิสูจน์หลักฐานหรือพนักงานสอบสวนในคดีนั้นๆ

2. ต้องทำการเลือกวิธีการเก็บพยานหลักฐานให้ถูกต้องเหมาะสมกับพยานหลักฐานนั้นๆ

3. ในชั้นศาลการเก็บพยานหลักฐานที่ไม่ถูกต้อง ไม่เป็นไปตามหลักการ และไม่ถูกต้องตามกฎหมายก็จะมีปัญหาเมื่อนำพยานหลักฐานดังกล่าวไปใช้ในชั้นศาล โดยจะต้อง

3.1 รายละเอียดของพยานวัตถุต้องชัดเจน

3.2 มีการบอกเวลาและการส่งต่อกันของการครอบครองพยานหลักฐาน

3.3 เป็นพยานวัตถุที่เป็นสาระสำคัญ

3.4 ปฏิบัติถูกต้องและอยู่ในกรอบของกฎหมาย

4. พนักงานสอบสวนหรือเจ้าหน้าที่พิสูจน์หลักฐานที่อยู่ในสถานที่เกิดเหตุจะเป็นผู้มีหน้าที่ในการเก็บรวบรวมและแสดงตำแหน่งของวัตถุพยานที่ตรวจพบ โดยสิ่งที่จะต้องคำนึงถึงคือต้องไม่สัมผัสกับวัตถุพยานโดยตรง ควรใส่ถุงมือขณะปฏิบัติงาน

วิธีการเก็บวัตถุพยานในบริเวณสถานที่เกิดเหตุ มีหลักปฏิบัติดังนี้

1. จับจุดที่เล็กที่สุดที่บุคคลทั่วไปไม่จับ เช่น ถ้วยแก้วให้จับที่ขอบปากด้านบน หรือมุมกันแก้ว ให้นำนิ้วสอดเข้าไปที่ปากขวดในการจับวัตถุขยาดองให้ถูงมือจับหรือห่อวัตถุขยาดองกรณีวัตถุขยาดองเป็นชิ้นเล็กๆให้ใช้ปากคิบบจับสันของนั้นขึ้นมาแล้วเก็บในถุงพลาสติกหรือกล่องที่มีฝาปิดหากวัตถุขยาดองที่พบเป็นกระดวยให้จับที่ริมมุมใดมุมหนึ่งหรือใช้ปากคิบบในการจับกรณีวัตถุขยาดองประเภทอาวุธปืนให้ใช้ลวดหรือเชือกสอดเข้าที่โครงโกป็นแล้วยกขึ้นห้ามใช้ไม้หรือของแข็งสอดเข้าที่ปากกล่องปืนและงัดขึ้น

2. ในการเก็บรวบรวมวัตถุขยาดองก่อนทำการเก็บวัตถุขยาดองควรปฏิบัติดังนี้

2.1 บันทึกตำแหน่งและสภาพของวัตถุขยาดองก่อนจะหยิบจับวัตถุขยาดองขึ้นมาต้องบันทึกตำแหน่งและสภาพของวัตถุขยาดองอย่างละเอียด

2.2 ถ่ายภาพวัตถุขยาดองที่สามารถแสดงถึงตำแหน่งที่พบก่อนทำการเก็บ โดยในการถ่ายภาพควรถ่ายภาพทั้งระยะไกลระยะกลางและระยะใกล้โดย

2.2.1 การถ่ายภาพในระยะไกลเพื่อยืนยันตำแหน่งที่พบและแสดงความสัมพันธ์ของวัตถุขยาดองกับสภาพโดยรอบ

2.2.2 การถ่ายภาพในระยะกลาง

2.2.3 การถ่ายภาพในระยะใกล้ เพื่อให้เห็นพยานวัตถุขยาดองจริงและทราบขนาดที่แน่นอนของวัตถุต้องมีมาตรวัดระยะกำกับ

2.3 การทำคำหานิสัญลักษณ์อาจทำคำหานิสัญลักษณ์ที่วัตถุขยาดองหรือภาชนะที่ใช้บรรจุเพื่อเป็นการระบุว่าวัตถุขยาดองดังกล่าวเป็นวัตถุขยาดองที่ได้จากการตรวจบริเวณสถานที่เกิดเหตุในคดีใดตรวจพบที่ไหนตรวจพบเมื่อใดใครเป็นผู้ตรวจพบและใครเป็นผู้ที่ตรวจเก็บวัตถุขยาดอง โดยหลักในการทำคำหานิสัญลักษณ์ที่วัตถุขยาดองมีดังนี้

2.3.1 ทำคำหานิสัญลักษณ์ที่วัตถุขยาดองในตำแหน่งที่ไม่กระทบต่อการตรวจพิสูจน์

2.3.2 หากทำคำหานิสัญลักษณ์ที่ตัววัตถุขยาดองไม่ได้เช่นวัตถุขยาดองมีขนาดเล็กหรือหากทำคำหานิสัญลักษณ์แล้วอาจกระทบกับการตรวจพิสูจน์ก็ให้ใช้วิธีผูกป้ายแสดงรายการไว้กับวัตถุขยาดองนั้นหรือใช้ฉลากปิดบนวัตถุขยาดองหรือภาชนะที่ใช้บรรจุก็ได้โดยมีรายละเอียดของฉลากปิดบนพยานวัตถุ

(ก) ชื่อผู้เก็บ

(ข) วันเวลาที่เก็บ

(ค) ชนิดคดี

(ง) ลักษณะตำแหน่งที่พบ

(จ) รายละเอียดคดี

(ฉ) วัน เวลา ที่เกิดเหตุ

(ข) สถานที่เกิดเหตุ

2.4 การเก็บรวบรวม

-เป็นขั้นตอนสุดท้ายของการเก็บวัตถุพยาน

-ถ้าบกพร่องอาจทำให้วัตถุพยานเกิดการสูญหายหรือแปรสภาพ

-เก็บวัตถุพยานที่สูญหายหรือเสียหายได้ง่ายก่อนบรรจุในภาชนะที่สะอาดและมี

ขนาดพอเหมาะกับวัตถุพยาน

-ถ้ามีวัตถุพยานหลายชิ้นต้องแยกบรรจุไม่นำมาเก็บในที่เดียวกัน

-ทำโดยผู้มีหน้าที่โดยตรงเท่านั้นและให้ผ่านมือคนน้อยที่สุด

-แสดงห่วงโซ่ของการครอบครองวัตถุพยานได้

-เก็บตัวอย่างวัตถุพยานให้มากที่สุด

ขั้นตอนที่ 11 การตรวจสอบขั้นสุดท้าย (Conductional Survey)

การที่จะมั่นใจได้ว่าพยานหลักฐานและสถานที่เกิดเหตุนั้นได้ผ่านขั้นตอนอย่างถูกต้องและเป็นกระบวนการก่อนส่งมอบสถานที่เกิดเหตุคืนให้แก่เจ้าของ และเพื่อเป็นการมั่นใจว่า อุปกรณ์วัตถุพยาน เครื่องมือต่าง ได้ถูกบันทึกลงในรายงานอย่างครบถ้วนแล้ว ซึ่งจะได้ข้อมูลสรุปในการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุและแน่ใจได้ว่าการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุนั้นมีความครบถ้วนสมบูรณ์แล้ว ผู้ปฏิบัติงานซึ่งเป็นพนักงานสอบสวนในคดีต้องเป็นผู้นำตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุเป็นครั้งสุดท้ายเพื่อวิเคราะห์และทบทวน โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. พื้นที่แต่ละส่วนของสถานที่เกิดเหตุที่ทำการตรวจเก็บวัตถุพยานต้องตรวจสอบอย่างละเอียดตามที่ปรากฏแก่สายตาทวิภาคการค้นหาร่วมกับเจ้าหน้าที่ทุกฝ่าย (เช่น แพทย์ เจ้าหน้าที่สืบสวนหรือเจ้าหน้าที่พิสูจน์หลักฐาน) เพื่อความสมบูรณ์

2. ชี้แจงรายการวัตถุพยานทั้งหมดที่ทำการตรวจเก็บในบริเวณสถานที่เกิดเหตุร่วมกับเจ้าหน้าที่พิสูจน์หลักฐานตรวจสอบเอกสารที่จะใช้เป็นพยานอีกครั้งเพื่อตรวจสอบความผิดพลาดที่อาจเกิดจากความไม่ตั้งใจรวมไปถึงการรับรองการตรวจสอบวัตถุพยานทั้งหมดก่อนออกจากสถานที่เกิดเหตุ

3. แสดงให้เห็นบริเวณสถานที่เกิดเหตุในสภาวะสุดท้ายด้วยการถ่ายภาพหลังจากการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุเสร็จสมบูรณ์

4. เก็บรวบรวมเคลื่อนย้ายอุปกรณ์เครื่องมือและวัตถุต่างๆทั้งหมดที่ใช้ในการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุ

5. จัดทำรายงานและบันทึกเกี่ยวกับวัตถุหรือสภาวะที่เป็นอันตราย

6. ทำให้แน่ใจว่าไม่ได้มองข้ามสถานที่ที่อาจมีการปิดบังซ่อนเร้นหรือยากแก่การเข้าตรวจสอบพื้นที่ด้วยการค้นหาโดยละเอียด

7. สถานที่เกิดเหตุต้องส่งมอบคืนตามข้อตกลงตามขอบเขตอำนาจของพนักงานสอบสวน
ขั้นตอนที่ 12 การออกและส่งคืนสถานที่เกิดเหตุ (Release Crime Scene)

การออกและส่งมอบคืนสถานที่เกิดเหตุเป็นความสำเร็จหลังจากการสรุปการตรวจสอบครั้งสุดท้ายสำเร็จ ควรดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. จัดทำบันทึกลงส่งมอบคืนสถานที่เกิดเหตุข้อมูลอย่างน้อยที่สุดที่ควรมีในเอกสารการส่งมอบคือวันเวลาที่ส่งมอบคืนสถานที่เกิดเหตุ ส่งมอบให้ใครส่งมอบโดยใคร

2. รับรองหรือยืนยันรายการวัตถุพยานที่ตรวจเก็บหรือยึดไว้ตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายและทำสัญลักษณ์เพื่อการระบุชี้ชัด

3. การพิจารณาที่จำเป็นของผู้เชี่ยวชาญเช่นการวิเคราะห์รูปแบบของโลหิตหรือการทดสอบทางการแพทย์ควรได้รับการสังเกตก่อนสถานที่เกิดเหตุจะถูกส่งมอบคืน

4. ทันทีที่สถานที่เกิดเหตุได้ถูกส่งมอบคืนการเข้าตรวจสอบซ้ำอีกครั้งสามารถกระทำได้ตามต้องการด้วยเหตุผลอันสมควรและควรต้องเก็บสถานที่เกิดเหตุนั้นไว้ก่อน โดยบันทึกเป็นหมายเหตุไว้ในบันทึกส่งมอบ

5. สถานที่เกิดเหตุควรจะถูกส่งมอบคืนเมื่อเจ้าหน้าที่ทั้งหมดพอใจว่าสถานที่เกิดเหตุนั้นได้ผ่านการค้นหาวัตถุพยานอย่างถูกต้องเหมาะสมและสมบูรณ์

6. พนักงานสอบสวนเป็นผู้มีอำนาจและหน้าที่ในการส่งมอบคืนสถานที่เกิดเหตุเป็นกฎที่ทุกคนต้องรู้และยึดถือปฏิบัติ

2.3 ทฤษฎีการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล

เครื่องคอมพิวเตอร์

1. กรณีคอมพิวเตอร์เปิดอยู่ ให้ทำการถ่ายภาพหน้าจอเก็บไว้ ถ่ายทุกหน้าที่เปิดอยู่

2. ถ่ายรูปการเชื่อมต่อสายของคอมพิวเตอร์

3. ทำการเก็บข้อมูลที่ใช้ในการประมวลผล (volatile data หรือ volatile memory) ซึ่งเป็นข้อมูลที่สามารถสูญหายไปทันทีที่ปิดเครื่องคอมพิวเตอร์ เช่น ข้อมูลที่บันทึกในแรม เจ้าหน้าที่ต้องใส่ซอฟต์แวร์เข้าไปในคอมพิวเตอร์ของผู้ต้องสงสัย แต่หากผู้ต้องสงสัยไม่ยอม เนื่องจากกลัวว่าอุปกรณ์ที่บรรจุซอฟต์แวร์จะนำข้อมูลอื่นเข้าไปในคอมพิวเตอร์ของตน เจ้าหน้าที่ก็ไม่สามารถทำได้ เพราะผู้ต้องสงสัยอาจหยิบยกการกระทำดังกล่าวมาเป็นข้อต่อสู้ในศาลได้

4. ดึงปลั๊กคอมพิวเตอร์ เพื่อให้เครื่องดับทันที

5. ปิดช่องที่เป็นรูเสียบทั้งหมดของคอมพิวเตอร์ เพื่อป้องกันการเชื่อมต่อหรือป้องกันการปนเปื้อนแต่หากเครื่องคอมพิวเตอร์ปิดอยู่ ให้ถ่ายรูปการเชื่อมต่อของสายคอมพิวเตอร์ให้ละเอียด ปิดช่องรูเสียบทั้งหมดของคอมพิวเตอร์เพื่อป้องกันการเชื่อมต่อและนำส่งตรวจทันที

โทรศัพท์มือถือ ในการตรวจยึดโทรศัพท์มือถือ ใช้หลักการเดียวกัน คือ หากเครื่องเปิดอยู่อย่าเปิดเครื่อง ในกรณีที่โทรศัพท์มือถือหรือแท็บเล็ตที่มีรหัสป้องกัน สามารถสอบถามรหัสจากเจ้าของอุปกรณ์โดย พ.ร.บ. คอมพิวเตอร์ 2550 ได้ให้อำนาจเจ้าหน้าที่ในการสั่งให้ผู้ต้องสงสัยบอกรหัสผ่านเมื่อได้รหัสปลดล็อค เจ้าหน้าที่จะปรับอุปกรณ์ให้เป็นโหมดการบิน (flight mode) เพื่อป้องกันไม่ให้อุปกรณ์ติดต่อกับเครือข่าย ไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพยานหลักฐานดิจิทัล จากนั้นบรรจุโทรศัพท์มือถือหรือแท็บเล็ตลงใน ถุงฟาราเดย์ (Faraday Bag) ซึ่งเป็นถุงที่ป้องกันคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าหรือเก็บในถุงปิดผนึก เป็นต้น (ศูนย์ปฏิบัติการนิติวิทยาศาสตร์จังหวัดชายแดนภาคใต้)

2.4 ทฤษฎีห่วงโซ่การคุ้มครองพยานหลักฐาน

- การจัดการ โดยการทำสำเนา ระบุวันเดือนปี เวลาเก็บ พร้อมทำรายละเอียดต่างๆ ของพยานวัตถุนั้นจากสถานที่เกิดเหตุจริง
- การเก็บ แสดงให้เห็นว่าพยานวัตถุนั้น ถูกเก็บไว้ได้อย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ มีการแยกเก็บและจำกัดให้เกี่ยวข้องได้เฉพาะผู้ที่จำเป็นเท่านั้น
- การขนส่ง แสดงให้เห็นว่า ไม่เกิดการสับสนกับของกลาง หรือพยานวัตถุอื่นๆ รวมถึงแสดงให้เห็นว่าพยานหลักฐานนั้น ได้ถูกบรรจุหีบห่อ ปิดผนึก และติดฉลากได้อย่างเหมาะสม
- การส่งมอบ เป็นการพิสูจน์ว่าของกลางได้ส่งมอบให้แก่ผู้รับ อย่างถูกต้องและเหมาะสม โดยมีหลักฐาน แสดงวัน เดือน ปี เวลา ที่รับของกลางรายละเอียดของกลาง และให้ผู้รับลงลายมือชื่อพร้อมทั้งวันเวลาในสำเนาหนังสือนำส่งด้วยทุกครั้ง

2.5 ทฤษฎีกระบวนการ Digital Forensic

การตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล มีกระบวนการทำงานแบ่งได้เป็น 3 ขั้นตอน คือ

1. การรวบรวมพยานหลักฐาน(Acquisition)
2. การวิเคราะห์ (Analysis)
3. การรายงานผลการตรวจพิสูจน์ (Report)

การดำเนินการตามกระบวนการทั้งสามขั้นตอนนี้ต้องเป็นไปตามหลักการมาตรฐานที่ได้รับการยอมรับตาม Forensically sound methods ซึ่งจะต้องมีการบันทึกรายละเอียด

การดำเนินการในทุกขั้นตอน สามารถทำซ้ำโดยผู้อื่นในภายหลังและจะต้องได้ผลลัพธ์เช่นเดียวกันทุกครั้ง เครื่องมือทั้งฮาร์ดแวร์และซอฟต์แวร์ที่เลือกใช้ต้องผ่านการตรวจสอบอย่างละเอียดว่ามีความน่าเชื่อถือรวมทั้งการทดสอบผลการทำงาน

2.6 หลักการตรวจสอบหลักฐาน การเก็บหลักฐาน จนถึงการหีบห่อหลักฐานเพื่อส่งตรวจพิสูจน์

วัตถุประสงค์ประเภท เครื่องคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ วัตถุประสงค์ทางด้านเอกสาร อิเล็กทรอนิกส์ เช่น ภาพถ่าย วิดีโอ และอุปกรณ์ทางด้านเสียง มีหลักการตรวจสอบ การเก็บหลักฐาน การหีบห่อหลักฐานเพื่อส่งตรวจพิสูจน์ ดังนี้

คอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล

- ถ่ายภาพให้ได้อุปกรณ์ของกลางครบทุกชิ้นและจดบันทึกแผนผังของการเชื่อมต่ออุปกรณ์ต่าง ๆ และก่อนทำการถอดสายไฟหรือสายเชื่อมต่ออุปกรณ์ต่าง ๆ ออกจากตัวเครื่องควรติดฉลากหมายเลขอ้างอิงจุดที่ถอดสายออกคู่กับปลายสายที่ถูกถอดออกไว้ด้วย

- ตรวจสอบใน ช่อง DVD, CD, FLOPPY DISK, CARD READER หรือช่องต่อ USB ต่าง ๆ ว่ามีแผ่นซีดี THUMB DRIVE หรืออุปกรณ์ใดๆ ค้างอยู่หรือไม่ และควรนำส่งไปพร้อมคอมพิวเตอร์ของกลางด้วย

- การนำส่งตรวจพิสูจน์ควรใช้เทปกาวกันฝาปิดช่องต่ออุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น ฝาปิดเครื่องช่องใส่ DVD หรือ USB พร้อมเซ็นชื่อกำกับแล้วจึงบรรจุลงกล่องกระดาษหรือถุงกระดาษซึ่งมีวัสดุกันกระแทกให้เรียบร้อย

คอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊ก

- กรณีที่เป็นเครื่องคอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊ก

- หากเครื่องคอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊กอยู่ในสภาพ“ ปิดทำงาน” ห้ามทำการเปิดเครื่อง หากเครื่องคอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊กอยู่ในสภาพ“ เปิดทำงาน” ให้ถ่ายภาพสิ่งที่ปรากฏบนหน้าจอ โปรแกรมที่ถูกขยับอยู่ที่ TASK BAR และเวลาที่มุมด้านล่างขวาของหน้าจอหากโปรแกรมรักษาหน้าจอเปิดทำงานอยู่ (หน้าจอมีค) ให้เคลื่อนย้ายเมาส์หรือกดแป้นพิมพ์ SPACEBARS เพื่อให้ปรากฏภาพบนหน้าจอแล้วจึงถ่ายภาพ

- หากเครื่องคอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊กอยู่ในสภาพ“ ปิดทำงาน” ไม่ต้องถอดแบตเตอรี่ออกจากเครื่องคอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊กแต่ถ้าเครื่องอยู่ในสภาพ“ เปิดทำงาน” ควรถอดปลั๊กของเครื่องออกจากด้านหลังของตัวเครื่องและถ้าเป็นไปได้ควรถอดแบตเตอรี่ออกจากเครื่องด้วยโดยบรรจุเก็บแบตเตอรี่พร้อมทั้งสายที่ใช้ชาร์จไฟไว้ในถุงให้เรียบร้อย

- การนำส่งตรวจพิสูจน์ควรวัดเครื่องคอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊กของกลางในกระเป๋ากันกระแทก หากบรรจุกล่องอื่นๆ ควรวัดสายชาร์จหรืออุปกรณ์เสริมอื่นๆ แยกจากกันเพื่อป้องกันการกดทับ ซึ่งอาจทำให้เกิดความเสียหายกับตัวเครื่องคอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊กได้

ฮาร์ดดิสก์

- ฮาร์ดดิสก์มีทั้งแบบบรรจุกล่องหรือแบบเปลือยควรวัดภาพภายนอกของอุปกรณ์ และหมายเลขเครื่อง (SN) จดบันทึกรายละเอียดต่าง ๆ เช่นยี่ห้อความจุและหมายเลขอื่น ๆ ที่ปรากฏ และหีบจับอุปกรณ์ด้วยความระมัดระวังเนื่องจากเป็นอุปกรณ์ที่ได้รับความเสียหายได้ง่าย การนำส่งต้องบรรจุใส่กล่องกระดาษหรือห่อกระดาษแบบมีวัสดุกันกระแทกก่อนปิดผนึก ให้เรียบร้อยพร้อมทั้งเซ็นชื่อกำกับแล้วจึงนำส่งตรวจพิสูจน์

โทรศัพท์มือถือ

- หากโทรศัพท์มือถืออยู่ในสภาพ“ ปิดทำงาน” ให้ปล่อยไว้ในสภาพ“ ปิดทำงาน” ห้ามทำการเปิดเครื่องหรือถอดแบตเตอรี่เพื่อดูซิมการ์ดด้วยตัวเองโดยเด็ดขาด

- หากโทรศัพท์มือถืออยู่ในสภาพ“ เปิดทำงาน” ถ่ายภาพที่ปรากฏบนหน้าจอรวมถึงวันที่ เวลาของเครื่องและบรรจุไว้ในถุงกันคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้า (ถ้ามี)

- ถ่ายภาพและจดบันทึกรายละเอียดเช่นยี่ห้อรุ่นก่อนบรรจุใส่กล่องหรือห่อกระดาษแล้วปิดผนึกลงลายมือชื่อกำกับแล้วนำส่งตรวจพิสูจน์ถ้าเป็นไปได้ให้แยก 1 เครื่องต่อ 1 ห่อ หากมีอุปกรณ์สายชาร์จแบตเตอรี่หรือสายเชื่อมต่อข้อมูลให้นำส่งมาพร้อมด้วย

- โปรดทราบว่าหากท่านปล่อยโทรศัพท์ไว้ในสภาพ “เปิดทำงาน” ควรจัดส่งไปให้กองพิสูจน์หลักฐานกลางโดยเร็วที่สุด

แผ่นซีดี/ดีวีดี/บัตรอิเล็กทรอนิกส์

- ถ่ายภาพแผ่นด้านหน้า / หลังของบัตรและถ้าเป็นแผ่นซีดีหากของกลางมีมากกว่า 9 รายการควรระบุลำดับหรือข้อความที่เขียนอยู่บนแผ่นเพื่อใช้อ้างอิงกับรายละเอียดในหนังสือ นำส่งควรบรรจุในซองบรรจุแผ่นซีดีหรือซองกระดาษเช่นเดียวกับบัตรอิเล็กทรอนิกส์ปิดหีบห่อให้เรียบร้อยก่อนนำส่งตรวจพิสูจน์

อุปกรณ์ไฟฟ้าหรืออุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์อื่น ๆ

- ถ่ายภาพบรรจุกล่องกระดาษ / ซองกระดาษแยกรายการให้ชัดเจนหากเป็นอุปกรณ์ขนาดเล็กให้ปิดผนึกด้วยซองกันกระแทกให้เรียบร้อยลงลายมือชื่อกำกับนำส่งตรวจพิสูจน์ในทุกกรณี ถ้าเป็นไปได้ควรมีวัสดุรองรับแรงกดทับหรือแรงกระแทกเพื่อหลีกเลี่ยงความเสียหายและควรหลีกเลี่ยงความชื้นและแสงแดด

อาชญากรรมคอมพิวเตอร์ในระบบเครือข่ายหรือเครื่องแม่ข่าย (SERVER)

- ขอคำปรึกษาจากเจ้าหน้าที่กองพิสูจน์หลักฐานกลางในการเข้าไปยังสถานที่เกิดเหตุ และแยกผู้ต้องสงสัยออกจากคอมพิวเตอร์ในทันทีเนื่องจากผู้ต้องสงสัยอาจจะสามารถเข้าถึงข้อมูลที่บันทึกอยู่ในคอมพิวเตอร์ของกลางโดยใช้คำสั่งส่งผ่านทางอุปกรณ์พกพาขนาดเล็กเช่น โทรศัพท์มือถือได้อย่างรวดเร็ว

- กรณีเครื่องผู้ต้องสงสัยเป็นระบบเครือข่ายห้ามตัดไฟจากแหล่งจ่ายไฟหรือกระทำการอื่นใดเพราะการกระทำเช่นนั้นอาจทำให้ระบบได้รับความเสียหายสูญเสียดูข้อมูลสำคัญและทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องรับผิดชอบต่อความเสียหาย

สื่อบันทึกข้อมูลดิจิทัลอื่น ๆ ที่ไม่ได้เชื่อมต่อกับเครื่องคอมพิวเตอร์

- สื่อบันทึกข้อมูลดิจิทัลอื่น ๆ เช่น แผ่นซีดีดีวีดี FLOPPY DISK / THUMB DRIVE / SD CARD / MICRO SD สามารถนำส่งโดยบรรจุอยู่ในซองพลาสติกเดียวกันหรือถุงเก็บวัตถุพยานรวมในใบเดียวกันได้และควรมีวัสดุรองรับการกดทับหรือแรงกระแทกห่อหุ้มไว้และควรติดฉลากระบุยี่ห้อ รุ่น ขนาด หรือจำนวนของกลางแต่ละรายการให้ชัดเจน

หมายเหตุ ควรบันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับของกลางเช่นจำนวนยี่ห้อหรือรุ่นให้ชัดเจนก่อนนำส่งตรวจพิสูจน์และควรมีลายมือผู้นำส่งเซ็นกำกับที่หีบห่อด้วยทุกครั้ง

การบรรจุหีบห่อ (Packaging)

การผู้เก็บรวบรวมวัตถุพยานต้องเลือกชนิดของหีบห่อที่บรรจุให้เหมาะสม มีวิธีการปิดผนึกที่ถูกต้อง โดยต้องเขียนชื่อผู้ปิดผนึก วันที่ทำการปิดผนึกลงบนวัสดุที่ใช้ปิดผนึกให้เรียบร้อย มีการระบุรายละเอียดต่างๆของวัตถุพยานที่หีบห่อให้ครบถ้วนชัดเจน เพื่อแสดงให้เห็นลำดับการครอบครองวัตถุพยาน (Chain of Custody) ได้กระทำอย่างถูกต้องสามารถตรวจสอบได้

ลำดับการครอบครองวัตถุพยาน (Chain of Custody)

วัตถุพยานที่พบในสถานที่เกิดเหตุ สามารถนำไปใช้ในการพิสูจน์ยืนยันการกระทำความผิดของผู้ต้องหาในชั้นศาลได้ ดังนั้นการดำเนินการเกี่ยวกับวัตถุพยานจึงจำเป็นต้องได้รับการบันทึกอย่างเป็นระบบเพื่อให้ศาลมั่นใจว่า วัตถุพยานที่นำเสนอในศาลนั้น เป็นวัตถุพยานที่ตรวจเก็บได้จากสถานที่เกิดเหตุจริง ไม่มีการเปลี่ยนแปลงวัตถุพยาน เพื่อใส่ร้ายหรือช่วยเหลือผู้ต้องหา รวมถึงต้องมีรายละเอียดกระบวนการจัดการวัตถุพยานโดยต้องทราบว่าใคร ทำอะไรกับวัตถุพยานนั้นบ้าง ให้ศาลตรวจสอบได้อย่างไม่มีข้อสงสัย เช่น พบมีดในที่เกิดเหตุ จะต้องมีการบรรจุในภาชนะที่แข็งแรงปลอดภัย จะต้องมีกรบันทึกว่าวัตถุพยาน“ มีด” นั้นตรวจเก็บได้จากสถานที่เกิดเหตุจนถึงการแปรค่าลายนิ้วมือแฝง/DNA นั้นเป็นมีดเล่มเดิมที่ผ่านขั้นตอนการตรวจเก็บ (สำนักงานพิสูจน์หลักฐานตำรวจ, 2563)

2.7 หลักการปฏิบัติงานเกี่ยวกับพยานหลักฐานดิจิทัล

พยานหลักฐานเป็นสิ่งที่ใช้ในการพิสูจน์ข้อเท็จจริง ซึ่งรวมถึงแสดงความบริสุทธิ์ หรือความผิดของบุคคล คุณค่าของพยานหลักฐานอยู่ที่คุณสมบัติในการพิสูจน์ข้อเท็จจริง การปฏิบัติหน้าที่จึงต้องคำนึงถึงการรักษาคุณค่าของพยานหลักฐาน และการแสดงความน่าเชื่อถือ ในกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพยานหลักฐานอย่างสม เหตุผล การนำพยานหลักฐานดิจิทัลไปใช้ในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงมีแนวคิดและหลักการเช่นเดียวกับพยานหลักฐานอื่น แต่เนื่องจากพยานหลักฐานดิจิทัลมีความเปราะบางและซับซ้อน เทคโนโลยีของอุปกรณ์ดิจิทัลถูก พัฒนาอย่าง รวดเร็ว และข้อมูลสามารถถูกเปลี่ยนแปลงได้ง่ายโดยที่ผู้ปฏิบัติงานตรวจพิสูจน์ อาจรู้หรือไม่รู้ตัว ดังนั้นการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับงานตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานดิจิทัลจึงควร ให้ความสำคัญตามหลักการดังต่อไปนี้

1. ผู้ที่เคยฝึกอบรมหรือปฏิบัติมาก่อนแล้วควรเป็นผู้ดำเนินการ
2. ผู้ปฏิบัติต้องอธิบายข้อมูลที่ทำการบันทึกไว้และสามารถอธิบายข้อมูลได้ว่า เหตุใด พยานหลักฐานถึงมีการเปลี่ยนแปลงและควรรักษาสภาพพยานหลักฐานให้คงเดิมมากที่สุดรวมถึง สามารถอธิบายถึงผลกระทบจากการดำเนินการได้
3. บันทึกข้อมูลเกี่ยวกับห่วงโซ่การครอบครองพยานหลักฐานนั้น ต้องมีข้อมูลผู้ที่มอบและส่งมอบ ลายมือชื่อ วันที่ และเหตุผลประกอบในการส่งมอบหรือถือครองรวมถึงต้องบันทึกวิธีการส่งมอบ สถานที่ เป็นต้น
4. ผลลัพธ์ที่ได้ต้อง ไม่แตกต่างจากเดิมเมื่อมีเจ้าหน้าที่ชุดอื่นๆมาทำการตรวจพิสูจน์ใน พยานหลักฐานนั้น รวมถึงมีการบันทึกรายละเอียดการปฏิบัติงาน การวิเคราะห์ รวมถึงการเก็บข้อมูล รายละเอียดต่างๆ ในการตรวจพิสูจน์ด้วย
5. ผู้ที่รับผิดชอบเท่านั้นจึงจะมีสิทธิ์ครอบครองพยานหลักฐานและสามารถเข้าถึงข้อมูล รายละเอียดดังกล่าวได้
6. ผู้ปฏิบัติต้องปฏิบัติงานตามกรอบของกฎหมายที่ให้อำนาจไว้และทำหน้าที่ด้วยความ รอบคอบ มีความรับผิดชอบ
7. สิ่งที่เป็นสำหรับอุปกรณ์และเครื่องมือในกระบวนการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐาน คือ
 - 7.1 ต้องมีความเหมาะสมและสามารถรองรับการใช้งานได้ทุกประเภทของการ ตรวจพิสูจน์
 - 7.2 ต้องควบคุมไม่ให้เกิดการปนเปื้อนหรือมีการปนกันของข้อมูลคนละชุด
 - 7.3 เครื่องมือที่ใช้ตรวจพิสูจน์ต้องมีการตรวจสอบว่าสามารถใช้งานได้อย่าง ถูกต้อง

7.4 การอ้างอิงในการตรวจพิสูจน์ต้องมีคู่มือและคำอธิบายการใช้งานอย่างละเอียด

2.8 การปฏิบัติงานในห้องปฏิบัติการ

1. เครื่องมือ

1.1 เครื่องมือทั่วไป

1.1.1 อุปกรณ์ถ่ายภาพ

1.1.2 ถังมือ (ชนิดที่ไม่ทิ้งร่องรอยติดหลักฐาน และใช้ครั้งเดียว)

1.1.3 เครื่องสำรองไฟฟ้า (UPS)

1.1.4 ชุดเครื่องมือ เช่น ไขควงแฉก ไขควงแบน ไขควงหกเหลี่ยมและมีคัตเตอร์

เป็นต้น

1.1.5 บรรจุภัณฑ์สำหรับจัดเก็บหลักฐาน เช่น ถังกระดาษ ถังพลาสติก

และถังป้องกันไฟฟ้าสถิต เป็นต้น

1.1.6 แบบฟอร์มที่เกี่ยวข้อง เช่น Chain of custody เป็นต้น

1.2 เครื่องมือตรวจพิสูจน์

ผู้ปฏิบัติงานควรเตรียมเครื่องมือตรวจพิสูจน์เบื้องต้น ดังนี้

1.2.1 นาฬิกาเทียบเวลา

1.2.2 คอมพิวเตอร์สำหรับงานตรวจพิสูจน์หลักฐานดิจิทัล

1.2.3 ซอฟต์แวร์สำหรับตรวจพิสูจน์หลักฐาน

1.2.4 เครื่องมือสำหรับตรวจพิสูจน์เครื่องมือสื่อสาร

1.2.5 เครื่องมือคัดกรองข้อมูลในหลักฐาน

1.2.6 เครื่องมือทำสำเนาข้อมูล

1.2.7 Write blocker

1.2.8 สื่อบันทึกข้อมูลที่พร้อมใช้งานสำหรับเก็บสำเนาหลักฐานดิจิทัล เช่น ฮาร์ดดิสก์หรือ USB flash drive เป็นต้น

1.2.9 อุปกรณ์ป้องกันคลื่นสัญญาณ เช่น Faraday bag, กล่องโลหะปิดสนิท, อลูมิเนียมฟรอยด์ หรืออุปกรณ์อื่นที่ผ่านการทดสอบแล้วว่าป้องกันคลื่นสัญญาณได้

2. การประเมินและวางแผนการตรวจพิสูจน์ (Evaluation)

การประเมินและวางแผนการตรวจพิสูจน์ ควรดำเนินการตามแนวทางดังนี้

2.1 ประเมินความเป็นไปได้ในการตรวจพิสูจน์ โดยพิจารณาจากองค์ประกอบต่างๆ เช่น บุคลากร ความรู้ความเชี่ยวชาญ เครื่องมือและระยะเวลาดำเนินการ เป็นต้น

2.2 วางแผนการเกี่ยวกับแนวทางในการตรวจพิสูจน์ ข้อมูลที่ต้องตรวจวิเคราะห์ วิธีการที่ใช้และเครื่องมือที่ใช้

2.3 ในกรณีที่มีหลักฐานหลายชิ้น ควรจัดลำดับความสำคัญของหลักฐาน กรณีคดีที่มีจุดประสงค์ในการตรวจพิสูจน์เดียวกัน หากมีหลักฐานประเภทเดียวกันหลายชิ้น ควรเลือกใช้แนวทางและวิธีการตรวจพิสูจน์แบบเดียวกัน

3. การสำเนาข้อมูล (Acquisition) การสำเนาข้อมูลควรดำเนินการตามแนวทางดังนี้

1. การสำเนาข้อมูลต้องทำโดยผู้ที่ผ่านการฝึกอบรมมาแล้วเท่านั้น
2. ผู้ปฏิบัติงานต้องศึกษาวิธีการใช้งานและข้อจำกัดของเครื่องมือที่นำมาใช้ทำสำเนาข้อมูลอย่างละเอียด

3. ควรสวมถุงมือระหว่างการปฏิบัติงาน
4. ควรระมัดระวังในการแกะบรรจุภัณฑ์
5. ตรวจสอบและบันทึกสภาพทางกายภาพของหลักฐานทุกชิ้นก่อนนำมาตรวจพิสูจน์ เช่น ฝาปิด เคสคอมพิวเตอร์ที่ซีดถูกปิดขึ้นนื้อต่ออย่างเรียบร้อยหรือไม่ ฝาหลังส่วนที่ปิดฮาร์ดดิสก์ของแล็ปท็อปถูกปิดขึ้นนื้อต่ออย่างเรียบร้อยหรือไม่ เป็นต้น

6. สังเกตสภาพทางกายภาพของหลักฐาน และระมัดระวังหลักฐานที่อาจมีสิ่งปนเปื้อนที่เป็นพิษหรือมีอันตรายต่อชีวิตได้

7. สำเนาข้อมูลในหลักฐาน

7.1 สำเนาข้อมูลในหลักฐานด้วยกระบวนการที่น่าเชื่อถือและสามารถตรวจสอบได้

7.2 สำเนาข้อมูลลงในสื่อบันทึกข้อมูลที่พร้อมใช้งาน

7.3 หากพบข้อผิดพลาดระหว่างการสำเนาข้อมูล ให้จัดบันทึกรายละเอียดไว้

7.4 ยืนยันความครบถ้วนสมบูรณ์ของข้อมูลที่สำเนาได้ ด้วยการคำนวณและเปรียบเทียบค่าแฮชของต้นฉบับและสำเนา เช่น MD5 SHA1 SHA256 เป็นต้น โดยดำเนินการอย่างน้อยสองรูปแบบ

8. จัดเก็บสื่อบันทึกข้อมูลที่เก็บสำเนาข้อมูลไว้ในบรรจุภัณฑ์

3.1 การสำเนาข้อมูลจากคอมพิวเตอร์และสื่อบันทึกข้อมูลการสำเนาข้อมูลจากคอมพิวเตอร์และสื่อบันทึกข้อมูล ให้ดำเนินการตามแนวทางดังนี้

3.1.1 ถอดฮาร์ดดิสก์แบบเชื่อมต่อภายในออกจากคอมพิวเตอร์อย่างระมัดระวัง บันทึกภาพสภาพและการเชื่อมต่อก่อนการถอด เพื่อให้สามารถประกอบฮาร์ดดิสก์กลับเข้าไปยังตำแหน่งเดิมได้อย่างถูกต้อง

3.1.2 หลังจากถอดฮาร์ดดิสก์แบบเชื่อมต่อภายในออกหมดทุกลูกแล้ว ให้ตรวจสอบว่ามีสื่อบันทึกข้อมูลอื่นอยู่ในเครื่องหรือเชื่อมต่อที่พอร์ตใดๆ หรือไม่ เช่น CD, DVD, USB flash drive หากพบให้นำออกจากเครื่องแล้วจัดบันทึกไว้กำหนดเป็นหลักฐานเพิ่มเติม

3.1.3 เชื่อมต่อคอมพิวเตอร์เข้ากับจอแสดงผล และเสียบปลั๊กไฟ แล้วบูตเครื่องและเข้า BIOS เพื่อตรวจสอบค่าวันและเวลาของเครื่องเทียบกับวันและเวลาของนาฬิกาเทียบเวลาแล้วจัดบันทึก

3.1.4 การสำเนาข้อมูล แบ่งเป็น 3 ประเภท ได้แก่ Physical, Logical, และ Volatile data การสำเนาข้อมูลด้วยวิธีการเหล่านี้ให้ดำเนินการตามแนวทางดังนี้

1. Physical

ก. เป็นการสำเนาข้อมูลทั้งหมดในหลักฐานแบบบิตต่อบิต (bit-by-bit)

ข. ใช้ Write blocker เพื่อป้องกันการเปลี่ยนแปลงข้อมูลต้นฉบับ หากทำได้

ค. สามารถทำได้โดยใช้วิธีการใดวิธีการหนึ่งดังนี้

ค.1 Imaging (Disk-to-file) คือ การสำเนาฮาร์ดดิสก์ทั้งลูกเก็บในรูปแบบไฟล์

ค.2 Cloning (Disk-to-disk) คือ การสำเนาฮาร์ดดิสก์ทั้งลูกลงในฮาร์ดดิสก์

อีกลูกหนึ่ง

2. Logical

ก. เป็นการสำเนาข้อมูลเฉพาะส่วนจากหลักฐาน เช่น พาร์ทิชัน, ไดรฟ์ทอริ หรือไฟล์บางไฟล์ เป็นต้น

ข. ใช้ Write blocker เพื่อป้องกันการเปลี่ยนแปลงข้อมูลต้นฉบับ หากทำได้

ค. อาจเลือกใช้กรณีพบ RAID หรือกรณีที่คาดว่าฮาร์ดดิสก์หลักฐานถูกเข้ารหัสลับไว้

3. Volatile data

ก. อย่างน้อยให้สำเนาข้อมูลจากหน่วยความจำหลัก (RAM) ของคอมพิวเตอร์ที่กำลังเปิดใช้งานอยู่ (Live) ซึ่งข้อมูลสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา

ข. รันซอฟต์แวร์สำหรับจัดเก็บ Volatile data จากสื่อบันทึกข้อมูล (เช่น USB flash drive) ที่เชื่อถือได้

ค. การรันคำสั่งซอฟต์แวร์สำหรับจัดเก็บข้อมูลต้องใช้สิทธิระดับสูงที่สุด (Administrator) เพื่อให้สามารถจัดเก็บข้อมูลได้ครบถ้วน

ง. ซอฟต์แวร์สำหรับจัดเก็บข้อมูลบางตัวจะบันทึกสำเนาข้อมูลลงในโพลเดอร์เดียวกับโพลเดอร์ที่ซอฟต์แวร์นั้นอยู่ ดังนั้นจึงต้องตรวจสอบพื้นที่ในสื่อบันทึกข้อมูลให้มีเพียงพอจัดเก็บก่อนเริ่มจัดเก็บข้อมูล

จ. ห้ามจัดเก็บ Volatile data ลงในหลักฐาน

3.1.5 หลังจากตรวจสอบค่าวันและเวลาของเครื่องและสำเนาข้อมูลเสร็จแล้วประกอบฮาร์ดดิสก์กลับเข้าไปในคอมพิวเตอร์อย่างเดิมแล้วปิดฝาชั้นนื้อตให้เรียบร้อย (หากได้รับคอมพิวเตอร์มาในสภาพที่มีนื้อตปิดฝา)

3.1.6 จัดเก็บหลักฐาน (Store) ตามวิธีการที่เหมาะสม

3.2 การสำเนาข้อมูลจากเครื่องมือสื่อสารเคลื่อนที่

3.2.1 กรณีเครื่องอยู่ในสถานะเปิดการใช้งาน

1. ตรวจสอบสถานะแบตเตอรี่หากเหลือน้อยให้ชาร์จแบตเตอรี่ให้เต็มแล้วจึงสำเนาข้อมูลจากตัวเครื่องด้วยวิธีที่เหมาะสม โดยศึกษาจากคู่มือการใช้งานของเครื่องมือที่ใช้ในการสำเนาข้อมูลเนื่องจากเครื่องมือสื่อสารเคลื่อนที่แต่ละรุ่นมีวิธีดำเนินการที่แตกต่างกัน

2. หลังจากสำเนาข้อมูลจากตัวเครื่องเสร็จแล้วให้ปิดเครื่อง ถอดสื่อบันทึกข้อมูลอื่นที่พบออกมา เช่น ซิมการ์ด SD Card เป็นต้น แล้วสำเนาข้อมูล

3. จัดบันทึกข้อมูลเฉพาะของเครื่องมือสื่อสารเคลื่อนที่และสื่อบันทึกข้อมูลที่พบ เช่น ยี่ห้อ Model IMEI และ Serial number เป็นต้น

4. หลังจากสำเนาข้อมูลจากตัวเครื่องและสื่อบันทึกข้อมูลอื่นที่พบเรียบร้อยแล้วให้นำสื่อบันทึกข้อมูลประกอบกลับเข้าไปในตำแหน่งเดิม

3.2.2 กรณีเครื่องอยู่ในสถานะปิดการใช้งาน

1. ถอดสื่อบันทึกข้อมูลอื่นที่พบ เช่น ซิมการ์ด SD Card เป็นต้น แล้วนำสื่อบันทึกข้อมูลดังกล่าวไปสำเนาข้อมูล

2. เปิดเครื่องมือสื่อสารเคลื่อนที่และตรวจสอบสถานะแบตเตอรี่ หากเหลือน้อยให้ชาร์จ แบตเตอรี่ให้เต็ม แล้วจึงสำเนาข้อมูลจากตัวเครื่องด้วยวิธีที่เหมาะสม โดยศึกษาจากคู่มือการใช้งานของเครื่องมือที่ใช้ในการสำเนาข้อมูล

3. จัดบันทึกข้อมูลเฉพาะของเครื่องมือสื่อสารเคลื่อนที่ และสื่อบันทึกข้อมูลที่พบ เช่น ยี่ห้อ Model IMEI และ Serial number เป็นต้น

4. หลังจากสำเนาข้อมูลจากตัวเครื่องและสื่อบันทึกข้อมูลอื่นที่พบเรียบร้อยแล้วให้นำสื่อบันทึกข้อมูลประกอบกลับเข้าไปในตำแหน่งเดิม หมายเหตุ ในกรณีที่เครื่องมือไม่สามารถสำเนาข้อมูลจากตัวเครื่องได้ ให้กวดข้อมูลจากอุปกรณ์ โดยตรง เช่น ประวัติการโทรศัพท์ สมุด

โทรศัพท์ SMS และอีเมล เป็นต้น พร้อมทั้งบันทึกภาพถ่ายหรือวิดีโอแสดงหน้าจอข้อมูลในแต่ละรายการหรือหากมีอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายและมีบุคลากรและเครื่องมือพร้อมอาจสกัดข้อมูลด้วยวิธี Chip-off

4. การวิเคราะห์ (Analysis)

4.1 ผู้ปฏิบัติงานต้องผ่านการฝึกอบรมและมีความเชี่ยวชาญในขอบข่ายที่ตรวจพิสูจน์

4.2 ห้ามวิเคราะห์หลักฐานดิจิทัลต้นฉบับโดยตรง ให้ดำเนินการจากสำเนาหลักฐานดิจิทัลเท่านั้น

4.3 ปฏิบัติตามมาตรการควบคุมและมาตรฐานที่สอดคล้องกับข้อกำหนดของกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

4.4 ตรวจสอบเวลาที่ตั้งค่าในหลักฐานดิจิทัลให้แน่ใจ เช่น การตั้งค่าวันและเวลาใน BIOS และค่า Time zone เพื่อให้สามารถตั้งค่าในซอฟต์แวร์ตรวจพิสูจน์หลักฐานดิจิทัลได้อย่างถูกต้อง

2.9 การบันทึก (Document) และรายงานผลการตรวจพิสูจน์ (Report)

2.9.1 การบันทึก

ในการดำเนินการทุกขั้นตอนต้องบันทึกข้อมูลและจัดทำเอกสารที่จำเป็นและเก็บรักษาเอกสารไว้ตามข้อกำหนดของกฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยควรบันทึกข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับการตรวจพิสูจน์ ให้มีรายละเอียดเพียงพอที่หากมีการเปลี่ยนแปลงผู้รับผิดชอบคดีแล้ว ผู้ที่มารับผิดชอบคนใหม่จะสามารถ เข้าใจที่มาและสิ่งที่ได้ดำเนินการไปแล้วได้ การบันทึกควรมีรายละเอียดอย่างน้อย ดังนี้

1. ชื่อผู้ปฏิบัติงาน
2. วันและเวลาที่เริ่มดำเนินการ และวันและเวลาที่ดำเนินการแล้วเสร็จ
3. รายละเอียดของการรวบรวมหลักฐาน เช่น รูปแบบและเวอร์ชันของเครื่องมือที่ใช้สำเนา

ข้อมูลเป็นต้น

4. สภาพทางกายภาพ และข้อมูลเฉพาะของหลักฐาน เช่น คำอธิบายสภาพทางกายภาพ Serial number ผู้ผลิต และ รุ่น เป็นต้น

5. คำอธิบายเกี่ยวกับหลักฐาน
6. ค่าแฮชของหลักฐานดิจิทัลต้นฉบับและของสำเนาอย่างน้อยสองรูปแบบ
7. ภาพถ่าย และ/หรือ แผนภาพ/แผนที่
8. รายละเอียดเกี่ยวกับบรรจุกฎหมายและสภาพของหลักฐานที่ได้รับเอกสาร

Chain of custody

9. ข้อมูลที่ได้รับจากการหารือหรือสอบถามผู้ที่เกี่ยวข้อง

10. สำเนาเอกสารแสดงการอนุญาต หรือเอกสารตามกฎหมาย เช่น หมายศาล หนังสือยินยอมให้ตรวจสอบหรือจัดเก็บหลักฐาน เป็นต้น

11. ข้อมูลเพิ่มเติมอื่น ๆ ตามที่กฎหมายกำหนด

12. ประเด็นที่ตรวจพิสูจน์

13. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลในหลักฐาน และผลการวิเคราะห์

2.9.2 การรายงานผลการตรวจพิสูจน์ ผลการตรวจพิสูจน์ต้องนำเสนอในรูปแบบที่เข้าใจได้ง่าย ถึงแม้ผู้อ่านไม่มีความรู้ด้านเทคนิค

1. ผู้ตรวจพิสูจน์ต้องสามารถอธิบายสิ่งที่ปรากฏในรายงานทั้งหมดได้

2. ระบุรายละเอียดการสำเนาข้อมูลในหลักฐาน และการจัดการกับหลักฐาน

3. ตอบประเด็นที่ต้องตรวจพิสูจน์รวมถึงระบุข้อมูลที่สำคัญ ได้แก่

1. ชื่อผู้ตรวจพิสูจน์

2. วันที่ตรวจพิสูจน์

3. วัตถุประสงค์และขอบเขตของการตรวจพิสูจน์

4. ข้อจำกัดในการตรวจพิสูจน์(หากมี)

5. รายละเอียดของพยานหลักฐาน โดยระบุสภาพภายนอก วิธีการบรรจุ และเคลื่อนย้าย รวมถึงความสมบูรณ์และความถูกต้องของหลักฐาน การปิดผนึกและการลงลายมือชื่อกำกับ

6. รายละเอียดของเครื่องมือที่ใช้ในการตรวจพิสูจน์

7. กระบวนการตรวจพิสูจน์และรายละเอียดอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

8. ผลการตรวจพิสูจน์และบทสรุป

2.10 คุณสมบัติของผู้ปฏิบัติงาน

2.10.1 ผู้ปฏิบัติงานในสถานที่เกิดเหตุ

ผู้ปฏิบัติงานในสถานที่เกิดเหตุ ควรผ่านการฝึกอบรม และมีความรู้ ดังนี้ เพื่อประโยชน์ในการเก็บรวบรวมหรือสำเนาพยานหลักฐานให้ถูกต้องครบถ้วน

1. กฎหมาย หลักการ รูปแบบ และวิธีการ ที่เกี่ยวข้องกับการค้นสถานที่เกิดเหตุ

2. ทักษะที่ต้องใช้ในสถานที่เกิดเหตุ เช่น การเข้าพื้นที่ การถ่ายภาพ

การควบคุมผู้ต้องหา การสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง การจดบันทึก และข้อจำกัดต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานในสถานที่เกิดเหตุ รวมทั้งผลลัพธ์ที่เกิดจากข้อจำกัดนั้น

3. หลักการสำคัญเกี่ยวกับงานตรวจพิสูจน์พยานหลักฐาน เช่น

- 3.1 การคัดกรองข้อมูลในหลักฐาน
 - 3.2 การเก็บรวบรวมหลักฐาน
 - 3.3 การสำเนาหลักฐาน
 - 3.4 การรักษาสภาพของหลักฐาน
 - 3.5 การจัดเก็บหลักฐาน
 - 3.6 การทดสอบยืนยันการทำงานของซอฟต์แวร์/ฮาร์ดแวร์/เครื่องมือที่ใช้ (Validation)
 - 3.7 การบรรจุและเคลื่อนย้ายหลักฐาน ความเสี่ยง และผลลัพธ์ ที่อาจเกิดขึ้นจากปัจจัยต่าง ๆ เช่น อุณหภูมิความชื้น และแรงกระแทก
 - 3.8 Chain of custody
 4. ความคุ้นเคยกับเทคโนโลยีและอุปกรณ์ดิจิทัลชนิดต่าง ๆ ที่อาจเป็นหลักฐานได้ เช่น
 - 4.1 การจัดเก็บข้อมูลแบบ RAID
 - 4.2 ระบบเครือข่าย
 - 4.3 อุปกรณ์ระบบเครือข่าย
 - 4.4 ข้อมูลรูปแบบต่าง ๆ เช่น ฐานข้อมูล ไฟล์เอกสาร และ ไฟล์รูปภาพ
 - 4.5 ระบบไฟล์ เช่น NTFS, FAT และ ext4
 - 4.6 ระบบปฏิบัติการ เช่น Microsoft Windows, UNIX (Linux) และ Mac OS
 5. ความเข้าใจถึงความสำคัญของข้อมูล เช่น ข้อมูล System log, Application configuration, Email server log, Web server log และ IP information
- 2.10.2 ผู้ปฏิบัติงานตรวจวิเคราะห์ข้อมูลในห้องปฏิบัติการ
- ผู้ปฏิบัติงานตรวจวิเคราะห์ข้อมูลในห้องปฏิบัติการ ควรผ่านการฝึกอบรม และมีความรู้ เพื่อความน่าเชื่อถือของผลการวิเคราะห์และตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานดิจิทัล
1. ทักษะที่ต้องใช้ในห้องปฏิบัติการ เช่น วิธีการและการใช้เครื่องมือในการ ประกอบข้อมูลที่ ถูก จัดเก็บแบบ RAID การคัดกรองข้อมูลในหลักฐาน การทำสำเนาข้อมูล การจดบันทึก การเขียน รายงานสรุปผลการตรวจพิสูจน์ และข้อจำกัดต่าง ๆ ในการตรวจวิเคราะห์ ข้อมูล รวมทั้งผลลัพธ์ที่เกิดจากข้อจำกัดนั้น
 2. หลักการสำคัญเกี่ยวกับงานตรวจพิสูจน์พยานหลักฐาน เช่น
 - 2.1 การคัดกรองข้อมูลในหลักฐาน

2.2 การเก็บรวบรวมหลักฐาน

2.3 การสำเนาหลักฐาน

2.4 การรักษาสภาพของหลักฐาน

2.5 การจัดเก็บหลักฐาน

2.6 การทดสอบยืนยันการทำงานของซอฟต์แวร์/ฮาร์ดแวร์/เครื่องมือที่ใช้

(Validation)

2.7 การบรรจุและเคลื่อนย้ายหลักฐาน ความเสี่ยง และผลลัพธ์
ที่อาจเกิดขึ้นจากปัจจัยต่าง ๆ เช่น อุณหภูมิความชื้น และแรงกระแทก

2.8 Chain of custody

3. ความคุ้นเคยกับเทคโนโลยีและอุปกรณ์ดิจิทัลชนิดต่าง ๆ ที่อาจเป็น
หลักฐานได้ เช่น

3.1 การจัดเก็บข้อมูลแบบ RAID

3.2 ระบบเครือข่าย

3.3 อุปกรณ์ระบบเครือข่าย

3.4 ข้อมูลรูปแบบต่าง ๆ เช่น ฐานข้อมูล ไฟล์เอกสาร และ ไฟล์รูปภาพ

3.5 ระบบไฟล์ เช่น NTFS, FAT และ ext4

3.6 ระบบปฏิบัติการ เช่น Microsoft Windows, UNIX (Linux) และ Mac OS

4. ความเข้าใจถึงความสำคัญของข้อมูล เช่น ข้อมูล System log, Application
configuration, Email server log, Web server log และ IP information

5. ความรู้ทางเทคนิคที่จำเป็นสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล เช่น

5.1 File systems

5.2 Operating Systems (OS)

5.3 String search

5.4 Data carve

5.5 Email analysis

5.6 Registry analysis

5.7 Artifact analysis

5.8 Log file analysis

5.9 Web browser analysis

5.10 Network analysis

5.11 Memory forensics

5.12 Malware analysis

5.13 Cloud forensics

2.11 มาตรการรักษาความมั่นคงปลอดภัยของข้อมูล

2.11.1 ในการตรวจพิสูจน์หลักฐานดิจิทัล ควรสำเนาข้อมูลอย่างน้อย 2 ชุด แบ่งเป็น Master copy และ Working copy เพื่อลดความเสี่ยงที่อาจเกิดการเปลี่ยนแปลงและปนเปื้อนของพยานหลักฐาน ดังนี้ (1) Master copy เป็นสำเนาข้อมูลที่ทำจากหลักฐานดิจิทัล โดยสำเนานี้จะถูกเก็บรักษาไว้อย่าง มั่นคงปลอดภัยเหมือนเป็นหลักฐานชั้นหนึ่ง และไม่ถูกนำไปใช้ เว้นแต่มีความจำเป็นต้องกลับไปใช้ข้อมูลจากหลักฐานต้นฉบับ จะใช้ข้อมูลจากสำเนานี้แทนเพื่อลดความเสี่ยงที่อาจเกิดผลกระทบต่อข้อมูลในหลักฐาน (2) Working copy เป็นสำเนาข้อมูลที่ทำจาก Master copy จะถูกใช้ในการตรวจวิเคราะห์ ทั้งนี้ในการสำเนาข้อมูลทุกครั้งต้องตรวจเปรียบเทียบค่าแฮชของต้นฉบับข้อมูลและสำเนาข้อมูลทั้งสองชุดด้วย

2.11.2 มีการกำหนดชั้นความลับและจำกัดสิทธิในการเข้าถึงข้อมูล โดยกำหนดบุคคลผู้มีสิทธิเข้าถึงข้อมูลและประเภทของข้อมูลเช่น

1. หนังสือร้องขอให้ดำเนินการตรวจพิสูจน์ประเด็นต่าง ๆ
2. สำเนาหลักฐานดิจิทัล
3. บันทึกการตรวจค้น และการตรวจพิสูจน์
4. ผลการตรวจพิสูจน์
5. ไฟล์หรือข้อมูลที่คัดลอกออกมาจากหลักฐานดิจิทัล

2.11.3 เลือกใช้สื่อบันทึกข้อมูลที่จะนำมาใช้เก็บรักษาข้อมูลในระยะยาวที่เหมาะสม คำนึงถึงอายุของสื่อบันทึกข้อมูลและเครื่องมือที่ใช้ในการอ่านข้อมูล

2.12 แบบฟอร์มต่าง ๆ

ควรมีแบบฟอร์ม Checklist หรือ Template เพื่อความถูกต้อง ครบถ้วนของข้อมูล เช่น

1. Checklist เครื่องมือที่ต้องนำไปในสถานที่เกิดเหตุ
2. แบบฟอร์มที่แสดงถึงเครื่องมือที่ใช้หรือ Checklist นั้น ต้องมีการทดสอบความถูกต้องและเชื่อถือได้ เช่น ผ่านการทดสอบและได้รับรองมาตรฐานจาก National Institute of Standards and Technology (NIST)
3. มีรูปแบบการจดบันทึกข้อมูลในสถานที่เกิดเหตุ
4. มีรูปแบบการจดบันทึกข้อมูลการตรวจพิสูจน์ในห้องปฏิบัติการ

5. มีรูปแบบการเขียนรายงานผลการตรวจพิสูจน์
6. แบบฟอร์มห่วงโซ่พยานหลักฐานหรือ Chain of custody ต้องมีการบันทึกข้อมูลดังนี้
 - 6.1 ลายมือชื่อของผู้ส่งมอบหลักฐาน รวมถึงข้อมูลการติดต่อของผู้ส่งมอบ
 - 6.2 ลายมือชื่อของผู้รับมอบหลักฐาน รวมถึงข้อมูลการติดต่อของผู้รับมอบ
 - 6.3 เวลาในการส่งมอบและการรับรวมถึงวันที่ในการส่งมอบและการรับพยานหลักฐาน
 - 6.4 เหตุผลในการส่งมอบหลักฐานและการรับมอบหลักฐาน
 - 6.5 วิธีการส่งมอบพยานหลักฐาน โดยระบุรายละเอียดว่าส่งด้วยวิธีใด
 - 6.6 สถานที่จัดเก็บหลักฐาน
 - 6.7 รายละเอียดเกี่ยวกับหลักฐาน เช่น สภาพ คุณลักษณะ เป็นต้น
7. แบบฟอร์มในการรับคำร้องขอการตรวจพิสูจน์
8. แบบฟอร์มบันทึกประวัติความเชี่ยวชาญของเจ้าหน้าที่รวมถึงประวัติการฝึกอบรม

2.13 เครื่องมือที่ใช้ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล

เครื่องมือที่ใช้ในการปฏิบัติงานมีหลากหลายประเภท ทั้งที่เป็นแบบ Commercial และแบบ Open source ซึ่งผู้ปฏิบัติงานควรศึกษาวิธีใช้เครื่องมืออย่างถูกต้องเพื่อให้ปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและควรเลือกใช้เครื่องมือที่ผ่านการทดสอบ (Validate) ยืนยันการทำงานมาแล้วเท่านั้น โดยผู้ปฏิบัติงานอาจทดสอบเองหรือศึกษาจากแหล่งอ้างอิงที่เชื่อถือได้ เช่น NIST ก็ได้ โดยเครื่องมือสามารถแบ่งตามประเภทการใช้งาน

1. Forensic data acquisition tools
2. Write blockers
3. Triage/Preview tools
4. Forensic examination tools

(ศูนย์ดิจิทัลฟอเรนสิกส์ สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (องค์การมหาชน), 2567)

2.14 อำนาจหน้าที่ของกรมสอบสวนคดีพิเศษ

ภารกิจและหน้าที่ความรับผิดชอบตามกฎหมายกระทรวงแบ่งส่วนราชการ กรมสอบสวนคดีพิเศษ กระทรวงยุติธรรม

1. รับผิดชอบงานเลขานุการของคณะกรรมการตามกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง
2. ป้องกัน ปราบปราม สืบสวน และสอบสวนคดีพิเศษตามกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษและตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการคดีพิเศษประกาศกำหนดหรือตามมติ

ของคณะกรรมการคดีพิเศษ ตลอดจนปฏิบัติงานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และกฎหมายอื่นอันเกี่ยวกับความผิดทางอาญาที่เป็นคดีพิเศษ

3. ศึกษา รวบรวม จัดระบบ และวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อประโยชน์แก่การปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการตามกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษ และเพื่อป้องกัน ปราบปราม สืบสวน และสอบสวนคดีพิเศษ

4. จัดให้มีการศึกษา อบรม และพัฒนาระบบงานการสืบสวนและสอบสวนคดีพิเศษ การพัฒนาความรู้และการประเมินสมรรถภาพการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการ พนักงานราชการ และลูกจ้างของกรมและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะมิฐานะเป็นพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ หรือเจ้าหน้าที่คดีพิเศษหรือไม่

5. ดำเนินการเกี่ยวกับงานกฎหมายและระเบียบ ที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของกรมและงานอื่นที่เกี่ยวข้อง

6. ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรม หรือตามที่รัฐมนตรี หรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย

2.15 กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547

มาตรา 3 ในพระราชบัญญัตินี้

“คดีพิเศษ” หมายความว่า คดีความผิดทางอาญาตามที่กำหนดไว้ในมาตรา ๒๑ “พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ” หมายความว่า อธิบดี รองอธิบดี และผู้ซึ่งได้รับการแต่งตั้งให้มีอำนาจ และหน้าที่สืบสวนและสอบสวนคดีพิเศษตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้

“เจ้าหน้าที่คดีพิเศษ” หมายความว่า ผู้ซึ่งได้รับการแต่งตั้งให้ช่วยเหลือพนักงานสอบสวนคดีพิเศษในการสืบสวนและสอบสวนคดีพิเศษตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้

“อธิบดี” หมายความว่า อธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษ

“รองอธิบดี” หมายความว่า รองอธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษ

“รัฐมนตรี” หมายความว่า รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 21 คดีพิเศษที่จะต้องดำเนินการสืบสวนและสอบสวนตามพระราชบัญญัตินี้ ได้แก่ คดีความผิดทางอาญาดังต่อไปนี้

(1) คดีความผิดทางอาญาตามกฎหมายที่กำหนดไว้ในบัญชีท้ายพระราชบัญญัตินี้ และที่กำหนดในกฎกระทรวง โดยการเสนอแนะของ กคพ. โดยคดีความผิดทางอาญาตามกฎหมายดังกล่าว จะต้องมิลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้

(ก) คดีความผิดทางอาญาที่มีความซับซ้อน จำเป็นต้องใช้วิธีการสืบสวนสอบสวน และรวบรวมพยานหลักฐานเป็นพิเศษ

(ข) คดีความผิดทางอาญาที่มีหรืออาจมีผลกระทบอย่างรุนแรงต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ความมั่นคงของประเทศ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ หรือระบบเศรษฐกิจ หรือการคลังของประเทศ

(ค) คดีความผิดทางอาญาที่มีลักษณะเป็นการกระทำความผิดข้ามชาติที่สำคัญ หรือเป็นการกระทำขององค์กรอาชญากรรม หรือ

(ง) คดีความผิดทางอาญาที่มีผู้ทรงอิทธิพลที่สำคัญเป็นตัวการ ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุนทั้งนี้ตามรายละเอียดของลักษณะของการกระทำความผิดที่ กคพ. กำหนด

(2) คดีความผิดทางอาญาอื่นนอกจาก (1) ตามที่ กคพ. มีมติด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่า สองในสามของกรรมการทั้งหมดเท่าที่มีอยู่

ในคดีที่มีการกระทำอันเป็นกรรมเดียวผิดต่อกฎหมายหลายบท และบทใดบทหนึ่ง จะต้องดำเนินการ โดยพนักงานสอบสวนคดีพิเศษตามพระราชบัญญัตินี้ หรือคดีที่มีการกระทำความผิดหลายเรื่องต่อเนื่อง หรือเกี่ยวพันกัน และความผิดเรื่องใดเรื่องหนึ่งจะต้องดำเนินการ โดยพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ ตามพระราชบัญญัตินี้ ให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษมีอำนาจ สืบสวนสอบสวนสำหรับความผิดบทอื่น หรือเรื่องอื่นด้วย และให้ถือว่าคดีดังกล่าวเป็นคดีพิเศษ

บรรดาคดีใดที่ได้ทำการสอบสวนเสร็จแล้วโดยพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ ให้ถือว่าการสอบสวนนั้นเป็นการสอบสวนในคดีพิเศษตามพระราชบัญญัตินี้แล้ว

บทบัญญัติในมาตรานี้ให้ใช้บังคับกับบุคคลที่เป็นตัวการ ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุนการกระทำความผิดด้วย

ในกรณีที่มีข้อโต้แย้งหรือข้อสงสัยว่าการกระทำความผิดใดเป็นคดีพิเศษตามที่กำหนดไว้ในวรรคหนึ่ง (1) หรือไม่ ให้ กคพ. เป็นผู้ชี้ขาด

มาตรา 23 ในการปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับคดีพิเศษ ให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษมีอำนาจ สืบสวนและสอบสวนคดีพิเศษ และเป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ หรือพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แล้วแต่กรณี

ให้เจ้าหน้าที่คดีพิเศษมีหน้าที่ช่วยเหลือพนักงานสอบสวนคดีพิเศษในการปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับคดีพิเศษ เพียงเท่าที่พนักงานสอบสวนคดีพิเศษมอบหมาย ในการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าว ให้เจ้าหน้าที่คดีพิเศษเป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ หรือพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญา

ในกรณีจำเป็นอธิบดีจะสั่งให้ข้าราชการหรือลูกจ้างกรมสอบสวนคดีพิเศษผู้หนึ่งผู้ใดที่มีใช้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ หรือเจ้าหน้าที่คดีพิเศษปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้ช่วยเหลือพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ หรือเจ้าหน้าที่คดีพิเศษเพื่อปฏิบัติงานเรื่องหนึ่งเรื่องใดที่เกี่ยวกับการสืบสวนเป็นการเฉพาะก็ได้

ในการปฏิบัติงานเฉพาะเรื่องที่ได้รับมอบหมายตามวรรคสาม ให้ผู้นั้นเป็นเจ้าพนักงานตามประมวล กฎหมายอาญาและให้มีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับเจ้าหน้าที่คดีพิเศษเฉพาะเรื่องที่ได้รับมอบหมายเท่านั้น

หลักเกณฑ์ วิธีการมอบหมาย และการปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรา นี้ ให้เป็นไปตามข้อบังคับที่ กคพ. กำหนด

มาตรา 24 เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ ให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษมีอำนาจดังต่อไปนี้ด้วย

(1) เข้าไปในเคหสถาน หรือสถานที่ใดๆ เพื่อตรวจค้น เมื่อมีเหตุสงสัยตามสมควรว่ามีบุคคลที่มีเหตุสงสัยว่ากระทำความผิดที่เป็นคดีพิเศษหลบซ่อนอยู่ หรือมีทรัพย์สินซึ่งมีไว้เป็นความผิดหรือได้มาโดยการกระทำความผิด หรือได้ใช้หรือจะใช้ในการกระทำความผิดที่เป็นคดีพิเศษ หรือซึ่งอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ ประกอบกับมีเหตุอันควรเชื่อว่าการเน้นซ้ำกว่าจะเอาหมายค้นมาได้บุคคลนั้นจะหลบหนีไป หรือทรัพย์สินนั้นจะถูกโยกย้าย ซุกซ่อน ทำลาย หรือทำให้เปลี่ยนแปลงสภาพไปจากเดิม

(2) ค้นบุคคล หรือยานพาหนะที่มีเหตุสงสัยตามสมควรว่ามีทรัพย์สินซึ่งมีไว้เป็นความผิดหรือได้มาโดยการกระทำความผิด หรือได้ใช้หรือจะใช้ในการกระทำความผิดที่เป็นคดีพิเศษ หรือซึ่งอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้

(3) มีหนังสือสอบถามหรือเรียกให้สถาบันการเงิน ส่วนราชการ องค์กร หรือหน่วยงานของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจ ส่งเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องมาเพื่อให้ถ้อยคำ ส่งคำชี้แจงเป็นหนังสือ หรือส่งบัญชี เอกสารหรือหลักฐานใดๆ มาเพื่อตรวจสอบ หรือเพื่อประกอบการพิจารณา

(4) มีหนังสือสอบถาม หรือเรียกบุคคลใดๆ มาเพื่อให้ถ้อยคำ ส่งคำชี้แจงเป็นหนังสือ หรือส่งบัญชีเอกสาร หรือหลักฐานใดๆ มาเพื่อตรวจสอบ หรือเพื่อประกอบการพิจารณา

(5) ยึด หรืออายัดทรัพย์สินที่ค้นพบ หรือที่ส่งมาดังกล่าวไว้ใน (1) (2) (3) และ (4)

การใช้อำนาจตามวรรคหนึ่ง ให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษปฏิบัติตามข้อบังคับที่ กคพ. กำหนด เฉพาะการใช้อำนาจตามวรรคหนึ่ง (1) นอกจากพนักงานสอบสวนคดีพิเศษต้องดำเนินการ

เกี่ยวกับวิธีการค้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแล้ว ให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ แสดงความบริสุทธิ์ก่อนการเข้าค้น รายงานเหตุผลและผลการตรวจค้นเป็นหนังสือ

ต่อผู้บังคับบัญชาเหนือขึ้นไป และบันทึกเหตุสงสัยตามสมควรและเหตุอันควรเชื่อที่ทำให้สามารถเข้ากันได้เป็นหนังสือ ให้ไว้แก่ผู้ครอบครองเคหสถานหรือสถานที่อื่น แต่ถ้าไม่มีผู้ครอบครองอยู่ ณ ที่นั้น ให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษส่งมอบสำเนาหนังสือนั้นให้แก่ผู้ครอบครองดังกล่าว ในทันทีที่กระทำได้ และหากเป็นการเข้าค้นในเวลากลางคืนภายหลังพระอาทิตย์ตก พนักงานสอบสวนคดีพิเศษผู้เป็นหัวหน้าในการเข้าค้นต้องเป็นข้าราชการพลเรือนตำแหน่งตั้งแต่ระดับ 7 ขึ้นไปด้วย

ให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษผู้เป็นหัวหน้าในการเข้าค้นส่งสำเนาบันทึกเหตุสงสัยตามสมควรและเหตุอันควรเชื่อตามวรรคสาม และสำเนาบันทึกการตรวจค้นและบัญชีทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดต่อศาลจังหวัดที่มีอำนาจเหนือท้องที่ที่ทำการค้น หรือศาลอาญาในเขตกรุงเทพมหานคร ภายในสี่สิบแปดชั่วโมงหลังจากสิ้นสุดการตรวจค้น เพื่อเป็นหลักฐาน

พนักงานสอบสวนคดีพิเศษระดับใดจะมีอำนาจหน้าที่ตามที่ได้กำหนดไว้ตามวรรคหนึ่ง ทั้งหมดหรือแต่บางส่วน หรือจะต้องได้รับอนุมัติจากบุคคลใดก่อนดำเนินการให้เป็นไปตามที่อธิบดีกำหนด โดยทำเอกสารให้ไว้ประจำตัวพนักงานสอบสวนคดีพิเศษผู้ได้รับอนุมัตินั้น และพนักงานสอบสวนคดีพิเศษผู้นั้นต้องแสดงเอกสารดังกล่าวต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกครั้ง

มาตรา 33 ในกรณีที่มีความจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการสืบสวนและสอบสวนคดีพิเศษ เรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยเฉพาะ รัฐมนตรีอาจเสนอให้นายกรัฐมนตรีในฐานะหัวหน้ารัฐบาลมีคำสั่ง ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการแผ่นดินให้เจ้าหน้าที่ของรัฐในหน่วยงานอื่นมาปฏิบัติหน้าที่ในกรมสอบสวนคดีพิเศษเพื่อช่วยเหลือในการสืบสวนและสอบสวนคดีพิเศษนั้น ได้ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐตามวรรคหนึ่งเป็นพนักงานสอบสวนคดีพิเศษหรือเจ้าหน้าที่คดีพิเศษ สำหรับการสืบสวนและสอบสวนคดีพิเศษที่ได้รับการแต่งตั้ง

ประกาศ คณะกรรมการคดีพิเศษ (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2562

เรื่อง กำหนดรายละเอียดของลักษณะการกระทำความผิดที่เป็นคดีพิเศษตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (1) แห่งพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547

คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ

คดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 4 มาตรา 5 มาตรา 6 มาตรา 7 มาตรา 8 มาตรา 10 มาตรา 11 มาตรา 12 และมาตรา 13 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 ที่มีหรือมีมูลน่าเชื่อว่ามีกระทำความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคา เพื่อเป็นผู้มีสิทธิทำสัญญากับหน่วยงานของรัฐซึ่งมีวงเงินหรือมูลค่าตั้งแต่ห้าสิบล้านบาทขึ้นไป

คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์

คดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 5 มาตรา 6 มาตรา 7 มาตรา 8 มาตรา 9 มาตรา 10 มาตรา 11 มาตรา 12 มาตรา 14 และมาตรา 17 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ.2550 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ที่มีผลกระทบต่อโครงสร้างพื้นฐานสำคัญทางสารสนเทศของประเทศด้านความมั่นคงและบริการภาครัฐที่สำคัญ ด้านการเงิน ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและโทรคมนาคม ด้านการขนส่งและโลจิสติกส์ ด้านพลังงานและสาธารณสุขปลอดภัย หรือ ด้านสาธารณสุขหรือกระทบต่อความมั่นคงของประเทศ ซึ่งความผิดดังกล่าวอาจส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีและก่อให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรง

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

มาตรา 226 พยานวัตถุ พยานเอกสาร หรือพยานบุคคลซึ่งน่าจะพิสูจน์ได้ว่าจำเลยมีผิดหรือบริสุทธิ์ให้อ้างเป็นพยานหลักฐานได้ แต่ต้องเป็นพยานชนิดที่มีได้เกิดขึ้นจากการจงใจ มีคำมั่นสัญญา ชูเชิญ หลอกลวงหรือโดยมิชอบประการอื่น และให้สืบตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่นอันว่าด้วยการสืบพยาน

มาตรา 226/11 ในกรณีที่ความปรากฏแก่ศาลว่า พยานหลักฐานใดเป็นพยานหลักฐานที่เกิดขึ้นโดยชอบแต่ได้มาเนื่องจากการกระทำโดยมิชอบ หรือเป็นพยานหลักฐานที่ได้มาโดยอาศัยข้อมูลที่เกิดขึ้นหรือได้มาโดยมิชอบ ห้ามมิให้ศาลรับฟังพยานหลักฐานนั้น เว้นแต่การรับฟังพยานหลักฐานนั้นจะเป็นประโยชน์ต่อการอำนวยความยุติธรรมมากกว่าผลเสียอันเกิดจากผลกระทบต่อมาตรฐานของระบบงานยุติธรรมทางอาญาหรือสิทธิเสรีภาพพื้นฐานของประชาชน

ในการใช้ดุลพินิจรับฟังพยานหลักฐานตามวรรคหนึ่ง ให้ศาลพิจารณาถึงพฤติการณ์ทั้งปวงแห่งคดีโดยต้องคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ด้วย

- (1) คุณค่าในเชิงพิสูจน์ ความสำคัญ และความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานนั้น
- (2) พฤติการณ์และความร้ายแรงของความผิดในคดี
- (3) ลักษณะและความเสียหายที่เกิดจากการกระทำโดยมิชอบ
- (4) ผู้ที่กระทำการโดยมิชอบอันเป็นเหตุให้ได้พยานหลักฐานมานั้นได้รับการลงโทษหรือไม่เพียงใด

มาตรา 227 ให้ศาลใช้ดุลพินิจวินิจฉัยชี้ขาดนักพยานหลักฐานทั้งปวง อย่าพิพากษาลงโทษจนกว่าจะแน่ใจว่ามีการกระทำผิดจริงและจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดนั้น

เมื่อมีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยได้กระทำความผิดหรือไม่ ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลย

2.16 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พ.ต.ท.ณภพ งามเนียม (2546 : บทคัดย่อ) งานวิจัยเรื่องการนำวิทยาการตำรวจมาใช้ในการดำเนินคดีอาญานี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจเพื่อศึกษาทัศนคติและการปฏิบัติที่มีต่อการประยุกต์ใช้นิติวิทยาศาสตร์ในการดำเนินคดีอาญาของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมของไทย กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยตำรวจจำนวน 50 นาย, อัยการจำนวน 50 คน และผู้พิพากษาจำนวน 20 คนทั้งหมดยังปฏิบัติหน้าที่อยู่และทำงานในเขตกรุงเทพมหานคร สํารวจโดยใช้แบบสอบถามจำนวน 120 ฉบับประกอบกับการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิในด้านพิสูจน์หลักฐาน, นิติเวชวิทยาและการสืบสวนสอบสวนผลการศึกษาพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามร้อยละ 75 ประเมินว่าตนเองมีความรู้พื้นฐานด้านนิติวิทยาศาสตร์ไม่เพียงพอ ร้อยละ 95 ยอมรับความถูกต้องเที่ยงตรงของนิติวิทยาศาสตร์และร้อยละ 78 คำนึงเกี่ยวกับการนำนิติวิทยาศาสตร์มาใช้ในการกระบวนการดำเนินคดีอาญาส่วนข้อเสนอแนะคือ ควรมีการสนับสนุนและส่งเสริมความรู้ด้านนิติวิทยาศาสตร์เพิ่มเติมแก่บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมและควรมีกำหนดระดับมาตรฐานและขีดความสามารถในการทำงานของผู้ตรวจพิสูจน์ในสายงานนิติวิทยาศาสตร์และควรสนับสนุนให้มีและสร้างมาตรฐานทางด้านนิติวิทยาศาสตร์ด้านอื่นที่ยังไม่มีในประเทศไทย (พ.ต.ท.ณภพ งามเนียม, 2546)

คณะวิทยาศาสตร์ประยุกต์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต (2559 : บทคัดย่อ) การพัฒนาแนวทางการรับฟังพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์เพื่อพิสูจน์ความจริงในคดี ผลการวิจัยนี้ทำให้ได้ ทฤษฎีและวิธีการที่เกี่ยวข้องกับการนำพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์มาใช้เป็นหลักฐานในคดี หลักการและวิธีการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานประเภทต่างๆ มีการพัฒนาแนวทางการรวบรวมพยานหลักฐานและการรับฟังพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์เพื่อให้เป็นพยานหลักฐานที่รับฟังได้ โดยมีข้อเสนอแนะให้มีการพัฒนาหลักเกณฑ์ของศาลเพื่อเป็นระเบียบในการปฏิบัติในการตรวจสอบคัดกรองพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ที่จะเข้าสู่ศาลให้เหลือเพียงสิ่งที่มีความน่าเชื่อถือและผ่านการกลั่นกรองมาอย่างละเอียด รวมถึงการกำหนดหลักเกณฑ์ในการขึ้นทะเบียนผู้เชี่ยวชาญ พัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้องในกระบวนการรวบรวมพยานหลักฐานนิติวิทยาศาสตร์ (คณะวิทยาศาสตร์ประยุกต์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2559)

นายณัฐวัฒน์ ศิริพงษ์วรรณะ และรองศาสตราจารย์ พันตำรวจเอก พงษ์พิชญ์ ภักดีณรงค์ (2558 : บทคัดย่อ) การพัฒนางานด้านการตรวจพิสูจน์อาชญากรรมคอมพิวเตอร์ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติและกรมสอบสวนคดีพิเศษ ผลการวิจัยพบว่าเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการตรวจพิสูจน์อาชญากรรมคอมพิวเตอร์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาอาชญากรรมคอมพิวเตอร์ ปัญหาเกี่ยวกับผู้กระทำความผิด และสภาพปัญหาการก่ออาชญากรรมคอมพิวเตอร์

อยู่ในระดับมากที่สุดสำหรับการปฏิบัติงานด้านการตรวจพิสูจน์หลักฐานทางคอมพิวเตอร์ และความรู้ความสามารถทางเทคนิคอยู่ในระดับปานกลางรวมถึงการเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของการปฏิบัติงานด้านการตรวจพิสูจน์หลักฐานทางคอมพิวเตอร์ของผู้ปฏิบัติงานจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการตรวจพิสูจน์อาชญากรรมคอมพิวเตอร์อยู่ในระดับปานกลาง (นายณัฐพัฒน์ สิริพงษ์วรรณและรองศาสตราจารย์ พันตำรวจเอก พงษ์พิชญ ภัคคินรงค์, 2558)

ดร.รองหทัย ยศประสิทธิ์ (2561: บทคัดย่อ) งานวิจัยความรู้และความคิดเห็นในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ของพนักงานสอบสวน กองบังคับการตำรวจนครบาล 8 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความรู้ทางนิติวิทยาศาสตร์ที่นำมาใช้ในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐาน และเพื่อศึกษาความคิดเห็นต่อการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานด้านนิติวิทยาศาสตร์ รวมถึงปัญหาและอุปสรรคของพนักงานสอบสวน ผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงปริมาณและทำการกำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง คือ พนักงานสอบสวนจาก 11 สถานีตำรวจในกองบังคับการตำรวจนครบาล 8 กองบัญชาการตำรวจนครบาล จำนวน 22 คน โดยการใช้แบบสอบถาม และทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการทางสถิติ ได้แก่ ความถี่และร้อยละ และข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติงานในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานและปัญหาอุปสรรคใช้การตีความตามเนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า 1. พนักงานสอบสวนส่วนใหญ่ได้คะแนนความรู้ตั้งแต่ 16 คะแนนขึ้นไป จำนวน 8 คน มีระดับความรู้มาก คิดเป็นร้อยละ 36.36 และได้คะแนนระหว่าง 12-15 คะแนน จำนวน 14 คน มีระดับความรู้ปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 63.64 2. วิธีการปฏิบัติเพื่อรักษาสภาพของสถานที่เกิดเหตุและการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ ได้แก่ การรักษาสถานที่เกิดเหตุ พนักงานสอบสวน และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทุกคนจะต้องมีการสวมใส่อุปกรณ์ป้องกัน และต้องปฏิบัติตามหลักนิติวิทยาศาสตร์ และไม่ทำการอันใดในการทำลายวัตถุพยาน 3. ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติ ได้แก่ การขาดแคลนงบประมาณในการจัดซื้ออุปกรณ์จำนวนบุคลากรที่ไม่เพียงพอต่อจำนวนคดี การขาดความรู้ในการรักษาสถานที่เกิดเหตุและการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ และสภาพแวดล้อมมีปัจจัยที่ยากต่อการควบคุม (นางสาวดร.รองหทัย ยศประสิทธิ์, 2561)

ว่าที่ร้อยโทธนวัฒน์ ทองโชติฉัตร (2561: บทคัดย่อ) วัตถุประสงค์ของการวิจัยนี้เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของผู้ตรวจพิสูจน์ สังกัดสำนักงานพิสูจน์หลักฐานตำรวจ วิธิดำเนินการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงประมาณและเชิงคุณภาพ โดยกลุ่มตัวอย่างคือผู้ตรวจพิสูจน์ จำนวน 250 คน จากประชากรจำนวน 645 คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบกลุ่มและสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ตรวจพิสูจน์ คัดเลือกโดยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง จำนวน 23 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าสถิติบรรยาย ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความ

ต้องการจำเป็น(PNIModified) ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหาผลการวิจัยพบว่า 1. การประเมินความต้องการจำเป็นในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของผู้ตรวจพิสูจน์เมื่อพิจารณาระดับสภาพที่ควรจะเป็นของผู้ตรวจพิสูจน์โดยภาพรวมพบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนระดับสภาพที่เป็นจริงโดยภาพรวมพบว่าอยู่ในระดับมาก ซึ่งเมื่อพิจารณาค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น (PNI Modified) พบว่าโดยภาพรวมของความต้องการจำเป็นในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของผู้ตรวจพิสูจน์มีค่าเท่ากับ .272 2. รูปแบบการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของผู้ตรวจพิสูจน์ ประกอบด้วย 5 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ที่มาของรูปแบบ ได้แก่ 1) ชื่อรูปแบบ 2) แนวคิดและหลักการของรูปแบบ 3) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ ส่วนที่ 2 องค์ประกอบการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ประกอบด้วย 8 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) บุคลากร 2) งบประมาณ 3) วัสดุอุปกรณ์ 4) การบริหารจัดการ 5) การเมืองและกฎหมาย 6) เศรษฐกิจ 7) สังคม และ 8) เทคโนโลยี ส่วนที่ 3 กระบวนการบริหารทรัพยากรมนุษย์ มี 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การออกแบบองค์การ 2) การจัดหาบุคคลเข้าทำงาน 3) การจัดการประสิทธิภาพการทำงานและการประเมิน 4) การฝึกอบรมพนักงานและพัฒนาองค์กร 5) ระบบการให้รางวัลและสิทธิประโยชน์และการร้องเรียน ส่วนที่ 4 แนวทางการนำรูปแบบไปใช้ ประกอบด้วย 1) เงื่อนไขในการนำรูปแบบไปใช้ และ 2) ข้อเสนอแนะการนำรูปแบบไปใช้ ส่วนที่ 5 ความสำเร็จของรูปแบบพิจารณาได้จากตัวบ่งชี้ 1) ตัวบ่งชี้คุณลักษณะบุคลากร และ 2) ตัวบ่งชี้คุณลักษณะองค์การ (ว่าที่ร้อยโทธนวัฒน์ ทองโชติ นัทร, 2561)

เรวดี ไกรฤกษ์ (2561: บทคัดย่อ) การศึกษาวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการได้มาซึ่งพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ในชั้นสอบสวนเพื่อการดำเนินคดีในความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย 2) นำเสนอแนวทางในการตรวจเก็บวัตถุพยานทางนิติวิทยาศาสตร์ในคดีความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย วิธีดำเนินการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา คัดเลือกโดยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง จำนวน 11 คน ประกอบด้วย 1) พนักงานสอบสวน 2) เจ้าหน้าที่พิสูจน์หลักฐาน 3) พนักงานอัยการ 4) ทนายความ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการจำแนกข้อมูล เชื่อมโยงความสัมพันธ์ข้อมูลและสร้างข้อสรุป ผลการวิจัยพบว่า 1. ปัญหาการได้มาซึ่งพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ในชั้นสอบสวนเพื่อการดำเนินคดีในความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกายมีดังนี้ 1) พนักงานสอบสวนขาดความรู้ด้านนิติวิทยาศาสตร์เป็นผลให้ตรวจเก็บวัตถุพยานได้ไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ 2) ข้อจำกัดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131/1 ส่งผลให้การรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์มาได้ในวงจำกัด 3) การป้องกันสถานที่เกิดเหตุไม่ต่อเนื่องทำให้พยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์มีการปนเปื้อน

ส่งผลต่อการวิเคราะห์รูปคดี 4) การขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือที่เกี่ยวข้องจำเป็นทางวิชาการเป็นข้อขัดข้องในการที่ไม่สามารถตรวจเก็บวัตถุพยานสำคัญได้ 5) เจ้าหน้าที่พิสูจน์หลักฐานซึ่งปฏิบัติงานร่วมกับพนักงานสอบสวนมีจำนวนที่ไม่เพียงพอกับปริมาณงาน

2. แนวทางการตรวจเก็บวัตถุพยานทางนิติวิทยาศาสตร์ในคดีความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกายให้มีความสมบูรณ์ครบถ้วนถูกต้องตามกฎหมายมีดังนี้ 1) พัฒนาความรู้ด้านนิติวิทยาศาสตร์แก่พนักงานสอบสวนเพื่อผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงาน 2) แก้ไขปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131/1 ให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมในปัจจุบัน 3) การบัญญัติกฎหมายกำหนดโทษผู้ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องที่เข้าไปในสถานที่เกิดเหตุ 4) จัดสรรงบประมาณเพื่อการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ให้เอื้อต่อการปฏิบัติงาน 5) การเพิ่มอัตราค่าจ้างเจ้าหน้าที่พิสูจน์หลักฐานซึ่งเป็นผู้มีทักษะให้เป็นผู้สนับสนุนงานสอบสวน 6) ควรบัญญัติกฎหมายหรือระเบียบปฏิบัติเรื่องห่วงโซ่การครอบครองวัตถุพยานและมีการตรวจสอบการได้มาซึ่งพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ตั้งแต่ชั้นสอบสวนโดยพนักงานอัยการ (เรวดี ไกรฤกษ์, 2561)

นางสาวไกรพิชญ์ ไสว (2561 : บทคัดย่อ) แนวทางการพัฒนาการรักษาสถานที่เกิดเหตุของอาสาสมัครและพนักงานสอบสวน โดยงานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นในการรักษาสถานที่เกิดเหตุและศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างอาสาสมัครและพนักงานสอบสวนเพื่อพัฒนาแนวทางในการรักษาสถานที่เกิดเหตุของอาสาสมัครและพนักงานสอบสวน ผลการวิจัยจะพบว่า กลุ่มส่วนใหญ่เป็นเพศชายมีอายุทางด้านอาสาสมัครส่วนใหญ่ต่ำกว่า 25 ปีและพนักงานสอบสวนมีช่วงอายุ 26-35 ปี ด้านสถานภาพอาสาสมัครส่วนใหญ่จะโสดและพนักงานสอบสวนส่วนใหญ่จะมีคู่สมรสด้านการศึกษาอาสาสมัครส่วนใหญ่เรียนจบปวส. พนักงานสอบสวนส่วนใหญ่จบปริญญาตรีขึ้นไปและประสบการณ์ด้านการทำงานอาสาสมัครจะมีประสบการณ์ด้านการทำงานที่ 6-10 ปีและพนักงานสอบสวนจะมีประสบการณ์ด้านการทำงาน 1 ปีขึ้นไปจากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่ามีเจ้าหน้าที่ทั้งสองส่วนงานมีความคิดเห็นที่ทั้งเหมือนกันและแตกต่างกันเนื่องมาจากปัจจัยหลายอย่าง เช่น การได้รับการฝึกอบรมที่ไม่เท่ากันประสบการณ์ทำงานที่ไม่เท่ากันระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน อายุที่ต่างกัน เป็นต้น และเมื่อวิเคราะห์ข้อมูลด้านปัญหาและอุปสรรคจะพบว่าทั้งอาสาสมัครและพนักงานสอบสวนมีปัญหาและอุปสรรคที่ใกล้เคียงกัน ได้แก่ ปัญหาด้านบุคลากรคือ มีบุคลากรไม่เพียงพอปัญหาด้านงบประมาณคือ งบประมาณไม่เพียงพอปัญหาด้านอุปกรณ์คือมีอุปกรณ์ที่ไม่ทันสมัยและปัญหาด้านองค์กรคือองค์กรยังขาดการแลกเปลี่ยนความรู้จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้วิจัยยังได้เสนอแนะแนวทางในการวิจัย คือ ทั้งสองส่วนงานต้องมีการทำงานประสานงานร่วมกันมากขึ้นเพื่อกำหนดหลักการ

ในการทำงาน ควรมีการฝึกอบรมและให้ความรู้ถึงวิธีการทำงานที่ถูกต้องเหมาะสมและควรเพิ่มกลุ่มตัวอย่างในการทำวิจัยนั้นคือกลุ่มบุคลากรทางการแพทย์ (ไกรพิชญ์ ใสว, 2561)

วรินทรา ศรีวิชัย (2564 : บทคัดย่อ) งานวิจัยชิ้นนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและข้อจำกัดของการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานดิจิทัลในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในคดีความผิดเกี่ยวกับความมั่นคง และอธิบายเกี่ยวกับลักษณะเฉพาะของพยานหลักฐานดิจิทัล ตลอดจนแนวทางการรับฟังพยานหลักฐานดิจิทัลในคดีอาญา โดยใช้วิธีการศึกษาจากเอกสาร ตำรา งานวิจัย และการลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกจากนักวิชาการผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานดิจิทัล จากการศึกษาพบว่า ในคดีอาญาที่เกี่ยวข้องกับพยานหลักฐานดิจิทัล โดยเฉพาะในคดีความมั่นคงที่รัฐเป็นผู้ฟ้องคดี พบว่ามีประเด็นความไม่เป็นธรรมเกิดขึ้นกับผู้ถูกกล่าวหา เช่น ข้อจำกัดในการเข้าถึงและการรวบรวมพยานหลักฐานดิจิทัล และประเด็นสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในคดีความมั่นคง ตลอดจนการรับฟังและการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานดิจิทัลของศาล เป็นต้น ข้อเสนอแนะจากการศึกษาในครั้งนี้ กล่าวคือ ในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในการจัดการพยานหลักฐานดิจิทัล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขั้นตอนการสืบสวน สอบสวน การรวบรวมพยานหลักฐานดิจิทัล ตลอดจนการรับฟังพยานหลักฐานดิจิทัล ควรมีแนวทาง มาตรฐานการปฏิบัติที่ชัดเจนและสอดคล้องกับมาตรฐานสากล อีกทั้งควรมีกฎหมายหรือหลักประกันที่เป็นมาตรฐานในการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐาน ซึ่งนำไปสู่การสร้างความเป็นธรรมให้กับทุกฝ่ายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (วรินทรา ศรีวิชัย, 2564)

กานต์ ศรีสุวรรณ (2564 : บทคัดย่อ) การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ในการนำเสนอขั้นตอนของกระบวนการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานดิจิทัลในประเทศไทย กฎหมายที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคเพื่อนำไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบายในการปรับปรุงกฎหมายและพัฒนากระบวนการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐาน โดยเนื้อหาเกี่ยวกับลักษณะเฉพาะของพยานหลักฐานดิจิทัล กระบวนการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานดิจิทัล ประเด็นปัญหาและอุปสรรคจากผู้ที่เกี่ยวข้อง ข้อเสนอเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติ โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพจากเอกสาร การลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกและกรณีศึกษา จากการศึกษาพบว่า กระบวนการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานดิจิทัลในประเทศไทย 4 ขั้นตอน มีปัญหาและอุปสรรค คือ 1) การรวบรวมพยานหลักฐาน มีปัญหาในการรวบรวมพยานหลักฐานให้สมบูรณ์ขณะเกิดเหตุโดยไม่ถูกเปลี่ยนแปลงแก้ไข 2) การเก็บรักษาพยานหลักฐาน ไม่เป็นไปตามมาตรฐานการจับกุมและการจัดการพยานหลักฐานดิจิทัล 3) การวิเคราะห์พยานหลักฐานดิจิทัล บุคลากรบางส่วนขาดความเชี่ยวชาญที่จำเป็นเฉพาะด้าน 4) การนำเสนอผลพิสูจน์พยานหลักฐานดิจิทัล มีการโต้แย้งหรือขาดน้ำหนักในการรับฟังในชั้นพิจารณาคดี ข้อเสนอแนะจากการศึกษาครั้งนี้ คือ ควรมีการปรับปรุงพัฒนากระบวนการตรวจ

พิสูจน์พยานหลักฐานดิจิทัลในประเทศไทยให้มีมาตรฐานการปฏิบัติที่ชัดเจนในทั้ง 4 ขั้นตอนให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล บุคลากรควรได้รับการอบรมเพิ่มเติมในประเด็นความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านเพื่อช่วยลดปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงาน มีการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้อง รวมถึงสนับสนุนให้มีการจัดตั้งสภาวิชาชีพนิติวิทยาศาสตร์ และจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะที่ทำหน้าที่ในการกำกับดูแล โดยเริ่มต้นจากการส่งเสริมบทบาทของศูนย์ดิจิทัลฟอเรนสิกส์ที่มีอยู่เดิม เพื่อให้การป้องกันปราบปรามอาชญากรรมคอมพิวเตอร์ในประเทศไทยมีประสิทธิภาพมากขึ้น (กานต์ ศรีสุวรรณ, 2564)

ชยากร มีสาวงษ์ (2565 : บทคัดย่อ) วัตถุประสงค์ของงานวิจัยนี้เพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์และการป้องกันสถานที่เกิดเหตุของพนักงานสอบสวนเขตพื้นที่จังหวัดนครปฐม เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งหมด 10 คน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ในการวิจัยใช้แบบสอบถามในหัวข้อทั่วไปเกี่ยวกับการเก็บพยานหลักฐานและการป้องกันสถานที่เกิดเหตุจากนั้นวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณนา และใช้วิธีนำเสนอข้อมูลในรูปตารางข้อมูลประกอบความเรียงพบว่า พนักงานสอบสวนเขตพื้นที่นครปฐมที่เป็นผู้ให้ข้อมูลนั้นมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเก็บพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ในระดับสูง โดยระดับการศึกษา ประสบการณ์ทำงานและตำแหน่งหน้าที่ มีผลต่อความเข้าใจ และในส่วนของ การป้องกันสถานที่เกิดเหตุ นั้น พบว่าพนักงานสอบสวนมีความเข้าใจไม่แตกต่างกัน (ชยากร มีสาวงษ์, 2565)

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนากระบวนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนากระบวนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษและเพื่อแก้ไขปัญหา กรณีที่เจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลอย่างไม่ถูกต้องทำให้ได้ผลการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานที่ไม่ครบถ้วน ไม่สมบูรณ์ หรือไม่ถูกต้องตามหลักกฎหมายและนำไปใช้ในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางและขั้นตอนการดำเนินการวิจัยไว้ ดังนี้

- 3.1 วิธีการศึกษา
- 3.2 กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- 3.3 เครื่องมือการวิจัย
- 3.4 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- 3.5 วิธีการเก็บข้อมูล
- 3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 วิธีการศึกษา

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In – depth Interview) มีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

3.1.1 ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีกระบวนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล และการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล

3.1.2 ออกแบบและจัดทำแบบสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลส่วนบุคคล หน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล ปัญหาและอุปสรรคในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล แนวทางการแก้ปัญหาในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปรับปรุงการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล รวมถึงปัจจัยต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อกระบวนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ

3.2 กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูล

การศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพ

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้จะทำการเลือกแบบเจาะจง (criterion-based selection) โดยทางผู้วิจัยได้กำหนดคุณสมบัติของกลุ่มเป้าหมายที่มีความเหมาะสม สอดคล้องกับเงื่อนไขของสิ่งที่ต้องการศึกษา นั่นคือ เจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลและเจ้าหน้าที่ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัลรวมทั้งสิ้นจำนวน 10 คน

ทำการวิจัยเพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพปัญหาในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ เพื่อสำรวจข้อมูลในเชิงลึกโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In – depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยมีการกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือก ดังนี้

1. เจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษที่มีความรู้ ความสามารถ มีประสบการณ์และมีหน้าที่รับผิดชอบในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล
 2. เลือกเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษที่มีความรู้ ความสามารถ มีประสบการณ์ และมีหน้าที่รับผิดชอบในการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล
 3. ให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูล
- ด้วยเกณฑ์ดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้เลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญข้างต้น ดังนี้
- 3.1 พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ จำนวน 2 คน
 - 3.2 เจ้าหน้าที่คดีพิเศษ จำนวน 4 คน
 - 3.3 เจ้าหน้าที่ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล จำนวน 2 คน
 - 3.4 นักวิชาการคอมพิวเตอร์ ผู้ช่วยเหลือพนักงานสอบสวน 2 คน

3.3 เครื่องมือการวิจัย

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบ่งออกเป็น 5 ส่วน ประกอบด้วย

- ส่วนที่ 1 คำถามระบุข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์จำนวน 4 ข้อ ดังนี้
- ชื่อ นามสกุล เพศ อายุ
 - ระดับการศึกษา สาขาวิชาและมหาวิทยาลัย
 - อายุราชการ ตำแหน่ง ระดับ
 - ประสบการณ์ในการเก็บรวบรวม/ตรวจพิสูจน์ พยานหลักฐานทางดิจิทัล

ส่วนที่ 2 หน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการเก็บรวบรวม/ตรวจพิสูจน์ พยานหลักฐานทางดิจิทัล มีคำถามทั้งหมด 3 ข้อเป็นคำถามปลายเปิด มีรายละเอียดดังนี้

2.1 ท่านเคยเก็บรวบรวม/ตรวจพิสูจน์ พยานหลักฐานทางดิจิทัล หรือไม่ อย่างไร

2.2 ท่านมีประสบการณ์ในการเก็บรวบรวม/ตรวจพิสูจน์ พยานหลักฐานทางดิจิทัล อย่างไรบ้าง

2.3 ท่านเคยเก็บรวบรวม/ตรวจพิสูจน์ พยานหลักฐานทางดิจิทัลเพื่อนำไปใช้ ประกอบสำนวนการสืบสวนสอบสวน หรือไม่ อย่างไร

ส่วนที่ 3 ปัญหาและอุปสรรคในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล มีคำถามทั้งหมด 3 ข้อเป็นคำถามปลายเปิด มีรายละเอียดดังนี้

3.1 ท่านเคยมีอุปสรรคหรือปัญหา ในการเก็บรวบรวม/ตรวจพิสูจน์ พยานหลักฐานทางดิจิทัล ในประเด็นเหล่านี้หรือไม่ อย่างไร

3.1.1 ความรู้เกี่ยวกับพยานหลักฐานทางดิจิทัล

3.1.2 วิธีการในการเก็บรวบรวม/ตรวจพิสูจน์ พยานหลักฐานทางดิจิทัล

3.1.3 อุปกรณ์ที่ใช้จัดเก็บ/ตรวจพิสูจน์ พยานหลักฐานทางดิจิทัล

3.1.4 งบประมาณและอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดเก็บ/ตรวจพิสูจน์ พยานหลักฐานทางดิจิทัล

ไม่เพียงพอ

ทางดิจิทัล

3.1.5 จำนวนเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอต่อการทำงานในการจัดเก็บพยานหลักฐาน

3.1.6 ปัญหาและอุปสรรคด้านอื่นๆ

3.2 อุปสรรคและปัญหาที่ท่านพบในการเก็บรวบรวม/ตรวจพิสูจน์ พยานหลักฐานทางดิจิทัล ส่งผลกระทบต่อผลการตรวจพิสูจน์ฯ ที่ได้รับ อย่างไรบ้าง

3.3 ท่านคิดว่าปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลกระทบต่อการทำงานในการเก็บรวบรวม/ตรวจพิสูจน์ พยานหลักฐานทางดิจิทัล

ส่วนที่ 4 แนวทางการแก้ปัญหาในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานดิจิทัล มีคำถามทั้งหมด 2 ข้อเป็นคำถามปลายเปิด มีรายละเอียดดังนี้

4.1 ท่านมีวิธีแก้ปัญหาในการเก็บรวบรวม/ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล ในประเด็นต่อไปนี้ อย่างไรบ้าง

4.1.1 ความรู้เกี่ยวกับพยานหลักฐานทางดิจิทัล

4.1.2 วิธีการในการเก็บรวบรวม/ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล

4.1.3 อุปกรณ์ที่ใช้เก็บรวบรวม/ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล

4.1.4 งบประมาณและอุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บรวบรวม/ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัลไม่เพียงพอ

4.1.5 จำนวนเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอต่อการทำงานในการเก็บรวบรวม/ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล

4.1.6 ปัญหาและอุปสรรคด้านอื่นๆ

4.2 ท่านใช้หลักการ ขั้นตอนหรือวิธีการใดในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการเก็บรวบรวมและตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล

ส่วนที่ 5 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปรับปรุงการเก็บรวบรวม/ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล

5.1 ท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไรบ้าง เพื่อให้การเก็บรวบรวม/ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล ถูกต้อง ครบถ้วน สมบูรณ์ และนำไปใช้เป็นพยานหลักฐานในสำนวนสืบสวนสอบสวนได้

3.4 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เพื่อให้การวิจัยนี้มีความถูกต้อง ครบถ้วน สมบูรณ์ด้านข้อมูลและมีเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลที่มีคุณภาพ เชื่อถือได้ ผู้วิจัยจึงทำการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลครั้งนี้คือ แบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นจากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ แนวคิด ทฤษฎี การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. กำหนดกรอบแนวทางการสัมภาษณ์ตามประเด็นและรูปแบบคำถามที่ต้องการศึกษา โดยกำหนดคำถามในลักษณะแบบสัมภาษณ์ที่ใช้คำถามปลายเปิด (Open-ended) เพื่อให้ได้คำตอบจากประสบการณ์จริงของผู้ให้ข้อมูล

2. นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์พิจารณาตรวจสอบความถูกต้องด้านรูปแบบและการใช้ภาษา รวมถึงตรงประเด็นกับเนื้อหาในงานวิจัย

3. นำแบบสัมภาษณ์ที่เสร็จสมบูรณ์ไปใช้เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เลือกจากเกณฑ์ที่ผู้ทำวิจัยกำหนด

3.5 วิธีการเก็บข้อมูล

ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนดังนี้

1. ผู้วิจัยทำหนังสือไปยังกองเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารและกองคดีความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ กรมสอบสวนคดีพิเศษ เพื่อขอความร่วมมือในการมอบหมายให้เจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษที่มีหน้าที่จัดเก็บ/ตรวจพิสูจน์ พยานหลักฐานทางดิจิทัล ทำการตอบแบบสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลในการทำวิจัย

2. ผู้วิจัยจัดทำแบบสัมภาษณ์ในรูปแบบคำถามปลายเปิดเพื่อให้ได้คำตอบจากประสบการณ์ทำงานจริงของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษในการจัดเก็บ/ตรวจพิสูจน์ พยานหลักฐานทางดิจิทัล

3. นำแบบสัมภาษณ์ที่จัดทำขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อทำการตรวจสอบและแก้ไขให้ตรงตามเนื้อหาในงานวิจัยและนำไปใช้สัมภาษณ์

4. นำหนังสือขอสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษเข้าไปยังกรมสอบสวนคดีพิเศษด้วยตนเอง พร้อมอธิบายรายละเอียดแบบสัมภาษณ์และนัดวันสัมภาษณ์

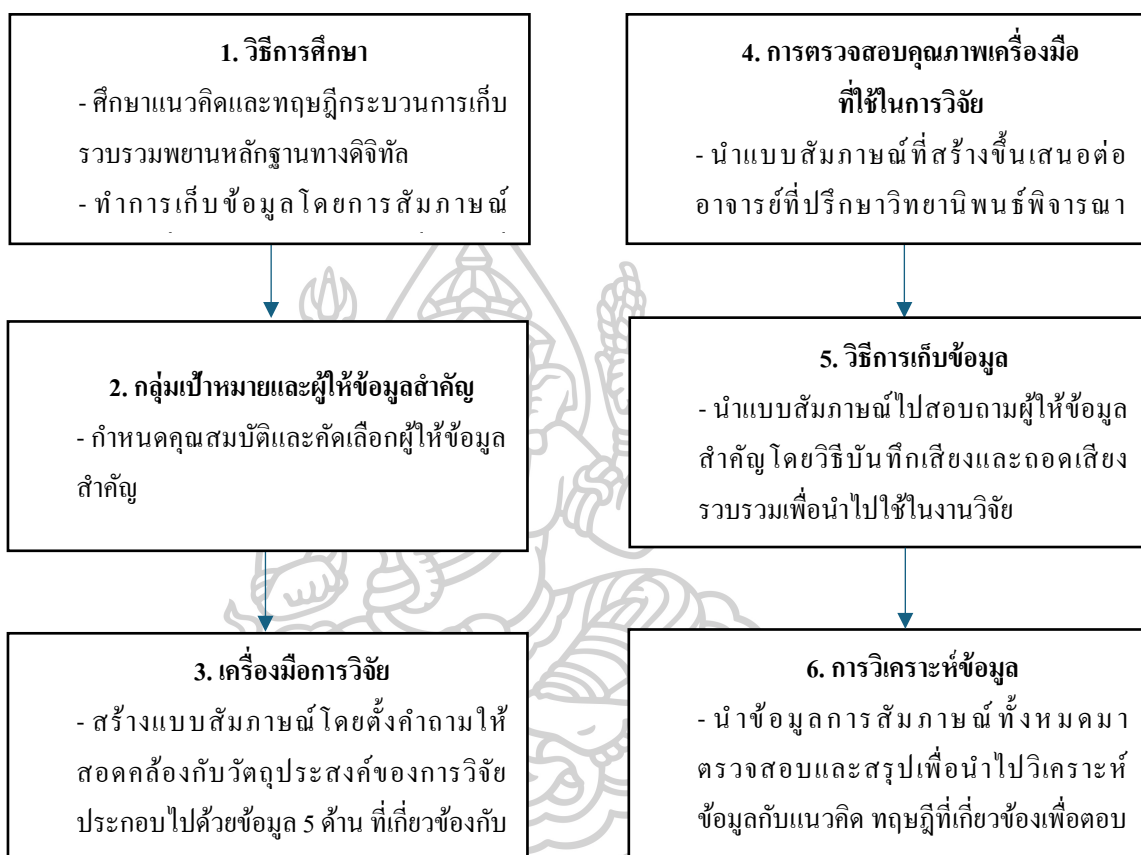
5. ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลมาตรวจสอบความครบถ้วนของการตอบแบบสัมภาษณ์ จากนั้นจึงทำการถอดไฟล์เสียงที่บันทึกการสัมภาษณ์ดังกล่าวลงในคอมพิวเตอร์เพื่อใช้วิเคราะห์และแปรผลข้อมูลต่อไป

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล มีรายละเอียดดังนี้

3.6.1 การจัดเก็บข้อมูล เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษด้วยวิธีการอัดคลิปเสียงการสัมภาษณ์ด้วยโทรศัพท์มือถือ จากนั้นจึงทำการถอดไฟล์เสียงที่บันทึกการสัมภาษณ์ดังกล่าวลงในคอมพิวเตอร์และจัดกลุ่มข้อมูลแบ่งตามตำแหน่งหน้าที่ความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ

3.6.2 การตรวจสอบข้อมูล เพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือและความเที่ยงตรง ผู้วิจัยจึงใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ตามวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยทำการตรวจสอบข้อมูลด้านเวลาในการสัมภาษณ์ สถานที่ที่ใช้สัมภาษณ์ และบุคคลที่ทำการสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลในการทำงานวิจัยที่มีความถูกต้อง แม่นยำและมีความน่าเชื่อถือ อีกทั้งยังทำการตรวจสอบความถูกต้องจากข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารต่างๆ แนวคิด ทฤษฎีรวมถึงผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลและจัดทำเป็นสรุปเพื่อตอบคำถามการวิจัยทั้งหมดได้

ภาพที่ 4 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

บทที่ 4

ผลการศึกษาวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 2 ข้อ คือ

1. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในกระบวนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ

2. เพื่อพัฒนากระบวนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษให้ถูกต้อง เหมาะสมและเป็นไปตามมาตรฐานสากล

ดังนั้นการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลให้สอดคล้องและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

4.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

จากเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งกำหนดไว้ดังนี้

1. เจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษที่มีความรู้ ความสามารถและมีหน้าที่รับผิดชอบการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล

2. เลือกเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษที่มีความรู้ ความสามารถและมีหน้าที่รับผิดชอบการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล

3. เป็นผู้ที่ให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูล

ด้วยเกณฑ์ดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้เลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญข้างต้น ดังนี้

2.3.1 พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ จำนวน 2 คน

2.3.2 เจ้าหน้าที่คดีพิเศษ จำนวน 4 คน

2.3.3 เจ้าหน้าที่ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล จำนวน 2 คน

2.3.4 นักวิชาการคอมพิวเตอร์ ผู้ช่วยเหลือนักงานสอบสวนคดีพิเศษ จำนวน 2 คน

การเก็บข้อมูลในงานวิจัยนี้ ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 10 คน ซึ่งมีคุณสมบัติเป็นไปตามเกณฑ์ในการคัดเลือก โดยมีรายละเอียดดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 7 คน

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีอายุอยู่ระหว่าง 40 – 49 ปี จำนวน 6 คน

ผู้ให้ข้อมูลมีระดับการศึกษาปริญญาตรี จำนวน 5 คน และปริญญาโท จำนวน 5 คน

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ดำรงตำแหน่งเจ้าหน้าที่คดีพิเศษ จำนวน 6 คน

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล 1-5 ปี
จำนวน 7 คน

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน(คน)
เพศ	
ชาย	7
หญิง	3
อายุ	
30-39 ปี	3
40-49 ปี	7
การศึกษา	
ปริญญาตรี	5
ปริญญาโท	5
ตำแหน่ง	
พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ	2
เจ้าหน้าที่คดีพิเศษ	6
นักวิชาการคอมพิวเตอร์	2
อายุราชการ	
1-10 ปี	3
11-20 ปี	7
ประสบการณ์ในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล	
1-5 ปี	7
6-10 ปี	3

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

4.2 ผลการศึกษาปัญหาและอุปสรรคในกระบวนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล ของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ

ในการนำเสนอผลการศึกษามาจาก 2 ส่วน คือ จากการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง และจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยจะนำเสนอในประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ด้านความรู้เกี่ยวกับพยานหลักฐานทางดิจิทัล

ข้อมูลการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง

1. พยานหลักฐานดิจิทัล ได้แก่ ข้อมูลที่ได้เก็บรักษาบนสื่อบันทึกข้อมูลหรืออยู่ระหว่างการรับส่งด้วยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งสามารถถูกใช้อ้างอิงเป็นพยานหลักฐาน
2. หลักฐานที่เป็นอุปกรณ์ดิจิทัล หมายถึง อุปกรณ์ที่ใช้สำหรับประมวลผลหรือจัดเก็บข้อมูลด้วยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ คอมพิวเตอร์ สื่อบันทึกข้อมูลดิจิทัลแบบภายใน สื่อบันทึกข้อมูลดิจิทัลแบบภายนอก และเครื่องมือสื่อสารเคลื่อนที่
3. คอมพิวเตอร์ ได้แก่ คอมพิวเตอร์พีซี เซิร์ฟเวอร์ และ แล็ปท็อป
4. เครื่องมือสื่อสารเคลื่อนที่ ได้แก่ โทรศัพท์เคลื่อนที่ และ แท็บเล็ต
5. สื่อบันทึกข้อมูลที่พร้อมใช้งาน หมายถึง สื่อบันทึกข้อมูลที่จัดเตรียมไว้สำหรับงานตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล ซึ่งผ่านการลบข้อมูลเก่าด้วยวิธีเขียนทับ (Wiping) และสร้างระบบไฟล์สำหรับบันทึกข้อมูลขึ้นใหม่ (Format)
6. ฮาร์ดดิสก์แบบเชื่อมต่อภายใน (Internal hard disk) หมายถึง ฮาร์ดดิสก์แบบที่ติดตั้งอยู่ภายในเครื่องคอมพิวเตอร์
7. ฮาร์ดดิสก์แบบเชื่อมต่อภายนอก (External hard disk) ได้แก่ ฮาร์ดดิสก์แบบที่ไม่ได้ติดตั้งอยู่ภายในเครื่องคอมพิวเตอร์ สามารถเชื่อมต่อกับเครื่องคอมพิวเตอร์โดยใช้พอร์ต เช่น USB, FireWire, Thunderbolt หรือ eSATA เป็นต้น

(ที่มา : ข้อเสนอแนะมาตรฐานการจัดการอุปกรณ์ดิจิทัลในงานตรวจพิสูจน์พยานหลักฐาน Version 1.0, สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (องค์การมหาชน), 2559: 7)

เมื่อเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ ต้องปฏิบัติการตรวจค้นเพื่อแสวงหาพยานหลักฐานในสถานที่ต่างๆ มักจะพบอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ ที่เชื่อว่าผู้ต้องสงสัยหรือผู้ต้องหาจะใช้กระทำความผิดในคดีนั้นๆ เช่น คอมพิวเตอร์ เครื่องมือสื่อสารเคลื่อนที่ ฮาร์ดดิสก์แบบเชื่อมต่อภายใน และฮาร์ดดิสก์แบบเชื่อมต่อภายนอก เป็นต้น โดยเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษที่ต้องทำการตรวจยึดกลับมาส่งเพื่อตรวจพิสูจน์และใช้เป็นพยานหลักฐานในคดีต่างๆ หากเป็นการสนธิกำลังร่วมปฏิบัติการที่มีเจ้าหน้าที่ ที่มีหน้าที่โดยตรงในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล เช่น เจ้าหน้าที่จากสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ เจ้าหน้าที่จากกองเทคโนโลยีสารสนเทศ

และการสื่อสาร เป็นต้น เก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลจากเจ้าหน้าที่กลุ่มดังกล่าวจะต้องตามกฎหมาย มีวิธีการ ขั้นตอนในการปฏิบัติงานชัดเจนและถูกต้องตามหลักปฏิบัติแต่หากเป็นการที่เจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษที่เป็นคณะพนักงานสืบสวนหรือคณะพนักงานสอบสวนคดีพิเศษต้องทำการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลด้วยตนเอง แม้เจ้าหน้าที่กลุ่มดังกล่าวจะผ่านการอบรมเกี่ยวกับพยานหลักฐานทางดิจิทัลมาแล้ว แต่ก็ยังขาดความรู้ความเข้าใจ และอาจจะมีความชำนาญไม่เพียงพอ รวมถึงอาจจะไม่รู้จักรูปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์เหล่านั้นเลย ซึ่งถือว่าเป็นปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงาน เพราะหากเจ้าหน้าที่ฯ ไม่รู้จักรูปกรณ์ดังกล่าวก็จะไม่สามารถปฏิบัติงานในขั้นตอนต่อไปได้

ข้อมูลการสัมภาษณ์

“ถ้าเป็นหลักฐานทางดิจิทัล ก็คือถ้าเคยเก็บจริงๆ ก็น่าจะเป็น โทรศัพท์หรือพวกคอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊ก”

(พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ, สัมภาษณ์, 5 มกราคม 2567)

“ความรู้เนี่ยก็เคยฝึกอบรมมา แต่มันก็นานมาแล้วไง มันก็ลืมแล้วเราก็ไม่ได้ปฏิบัติเป็นเนืองนิตย์ ไม่ได้ปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ ก็เลยทำให้จำที่อบรมมาไม่ได้เพราะเราไม่ได้ปฏิบัติบ่อยๆ”

(เจ้าหน้าที่คดีพิเศษ, สัมภาษณ์, 8 มกราคม 2567)

“อุปสรรคที่สำคัญเลยที่เจอ มันเป็นเรื่องที่เราไม่มีความรู้ อย่างเช่น พวกอุปกรณ์ Apple เราไม่มีความเข้าใจในตัวอุปกรณ์ได้ 100% แล้วก็ในตัวอุปกรณ์สมัยใหม่มันไม่ได้มีการเก็บข้อมูลในตัวของมัน มันมีการเก็บข้อมูลอยู่บนคลาวด์ที่ถูกส่งข้อมูลไปทางอินเทอร์เน็ต ซึ่งการเข้าไปถึงมันไม่สามารถที่จะดึงข้อมูลโดยตรงจากตัวเครื่องได้ เราต้องเข้าไปถึงคลาวด์ก่อนถึงจะสามารถทำการเก็บข้อมูลได้”

(เจ้าหน้าที่คดีพิเศษ, สัมภาษณ์, 10 มกราคม 2567)

“ก็อย่างกรณีคอมพิวเตอร์เนี่ยเป็นอุปกรณ์ชิ้นใหญ่ๆนะคับ เราก็อาจจะขาดความระมัดระวังไปจับหรือไปดึงอะไรบางอย่าง เช่น USB ทำให้เกิดความเสียหายหรือทำให้หลักฐานปนเปื้อนในอุปกรณ์ชิ้นนั้น ถ้าไม่ได้รับการฝึกฝนเนี่ยเราอาจจะขาด Process อะไรบางอย่างไป”

(เจ้าหน้าที่คดีพิเศษ, สัมภาษณ์, 16 มกราคม 2567)

“จริงๆ มันเคยมีอบรม ถ้าพวกเรื่องความรู้เนี่ย ทั้งการเก็บคริบ โดเนี่ย แต่ไม่ค่อยได้มีโอกาสใช้งาน”

(เจ้าหน้าที่คดีพิเศษ, สัมภาษณ์, 30 มกราคม 2567)

“เทคโนโลยีพวกนี้มันไปค่อนข้างไว ข้อมูลพวกนี้มันวิ่งอยู่ในอากาศก็เป็นดิจิทัลกันหมดแล้ว บางทีเราอาจจะได้ข้อมูลต่างๆบน Apple Watch ก็ได้หรือโอเลชั่นมันไปโผล่อะไรแบบนี้ ผมตอบได้เลยว่าทุกคนไม่สามารถรู้และเข้าใจได้ทุกอุปกรณ์เพราะฉะนั้นมันก็เลยมีปัญหาเกี่ยวกับเรื่องความรู้ที่มันไม่ครบถ้วน ทุกอุปกรณ์ เราอาจจะมองข้ามบางอย่างไป”

(นักวิชาการคอมพิวเตอร์, สัมภาษณ์, 5 กุมภาพันธ์ 2567)

ทางด้านมุมมองของเจ้าหน้าที่ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล มีความเห็นว่า พนักงานสอบสวนหรือผู้ช่วยเหลือในคดีต่างๆ มักจะเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัลมาเยอะเกินไปและไม่รู้ว่าจุดประสงค์ของตัวเองคืออะไร ไม่ได้บอกความต้องการ สิ่งที่ต้องการค้นหาในตัวอุปกรณ์ต่างๆ ไม่เข้าใจในตัวอุปกรณ์ ความรู้ในพยานหลักฐานทางดิจิทัลจึงมีความสำคัญมาก ดังมีรายละเอียดที่ให้ความเห็นไว้ในการสัมภาษณ์ ดังนี้

“ความรู้เกี่ยวกับคอมพิวเตอร์เนี่ยสำคัญเพราะอุปกรณ์ต่างๆ ก็เกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ทั้งนั้นเลย ปัญหาเกิดจากผู้ส่งตรวจพิสูจน์มากกว่าเพราะว่าบางทีผู้ส่งตรวจพิสูจน์เขายังไม่รู้ว่าเขาต้องการอะไร จากวัตถุพยานที่เขาส่งมาหาเรา บางทีตั้งคำถามก็กว้างไป เขาไม่เจาะประเด็น แล้วก็ไม่ว่าจริงๆแล้ว ข้อมูลที่ถูกจัดเก็บไว้เนี่ยมีอะไรบ้าง แล้วคุณต้องการอะไร ยิ่งทำให้การทำงานล่าช้า”

(เจ้าหน้าที่คดีพิเศษ, สัมภาษณ์, 9 กุมภาพันธ์ 2567)

“ความรู้ก็เป็นปัญหาเยอะนะ เพราะว่าคนถ้าเราเก็บไม่ถูกวิธีพอไปถึงชั้นศาลหรือชั้นอัยการ พยานหลักฐานที่เราเก็บมันจะปนเปื้อนหรือมันจะเป็นข้อต่อสู้ของทางผู้ต้องหาได้ ความรู้ในการเก็บเนี่ยก็มีความสำคัญ เราต้องเก็บให้มันถูกต้องมันก็จะไม่มีข้อต่อสู้ในทางคดี”

(พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ, สัมภาษณ์, 22 กุมภาพันธ์ 2567)

“อุปสรรคที่สำคัญเลยที่เจอคือมันเป็นวัตถุที่เราไม่มีความรู้ อย่างเช่น พวกอุปกรณ์แอปเปิล หมายถึงเรามีความเข้าใจในอุปกรณ์ได้ไม่ร้อยเปอร์เซ็นต์ แล้วก็อุปกรณ์สมัยใหม่มันเป็นการเก็บข้อมูลที่ไม่ได้อยู่บนตัวของมัน มีการเก็บข้อมูลอยู่บนคลาวด์ที่ส่งออกไปทางอินเทอร์เน็ต ซึ่งการจะเข้าไปถึงมันนั้น เราไม่สามารถดึงข้อมูลโดยตรงจากตัวเครื่องได้ ต้องเข้าไปถึงคลาวด์ก่อนถึงจะสามารถเก็บข้อมูลได้”

(เจ้าหน้าที่คดีพิเศษ, สัมภาษณ์, 27 กุมภาพันธ์ 2567)

2. วิธีการในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล

ข้อมูลการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง

การเก็บหลักฐานจนถึงการหีบห่อหลักฐานเพื่อส่งตรวจพิสูจน์วัตถุพยานประเภทเครื่องคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ วัตถุพยานทางด้านเอกสารอิเล็กทรอนิกส์

เช่น ภาพถ่าย วิดีโอ และอุปกรณ์ทางด้านเสียง มีหลักการตรวจสอบ การเก็บหลักฐาน การหีบห่อหลักฐานเพื่อส่งตรวจพิสูจน์ ดังนี้

คอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล

-ถ่ายภาพให้ได้อุปกรณ์ของกลางครบทุกชิ้นและจดบันทึกแผนผังของการเชื่อมต่ออุปกรณ์ต่างๆและก่อนทำการถอดสายไฟหรือสายเชื่อมต่ออุปกรณ์ต่าง ๆ ออกจากตัวเครื่องควรติดฉลากหมายเลขอ้างอิงจุดที่ถอดสายออกคู่กับปลายสายที่ถูกถอดออกไว้ด้วย

-ตรวจสอบในช่อง DVD, CD, FLOPPY DISK, CARD READER หรือช่องต่อ USB ต่าง ๆ ว่ามีแผ่นซีดี THUMB DRIVE หรืออุปกรณ์ใดๆค้างอยู่หรือไม่และควรนำส่งไปพร้อมคอมพิวเตอร์ของกลางด้วย

-การนำส่งตรวจพิสูจน์ควรใช้เทปคาดกันฝาปิดช่องต่ออุปกรณ์ต่าง ๆ เช่นฝาปิดเครื่องช่องใส่ DVD หรือ USB พร้อมเซ็นชื่อกำกับแล้วจึงบรรจุลงกล่องกระดาษหรือถุงกระดาษซึ่งมีวัสดุกันกระแทกให้เรียบร้อย

คอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊ก

-กรณีที่เป็นเครื่องคอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊ก

-หากเครื่องคอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊กอยู่ในสภาพ“ ปิดทำงาน” ห้ามทำการเปิดเครื่อง หากเครื่องคอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊กอยู่ในสภาพ“ เปิดทำงาน” ให้ถ่ายภาพสิ่งที่ปรากฏบนหน้าจอ โปรแกรมที่ถูกข้อยู่ที่ TASK BAR และเวลาที่มุมด้านล่างขวาของหน้าจอหากโปรแกรมรักษาหน้าจอเปิดทำงานอยู่ (หน้าจอมีค) ให้เคลื่อนย้ายเมาส์หรือกดแป้นพิมพ์ SPACEBARS เพื่อให้ปรากฏภาพบนหน้าจอแล้วจึงถ่ายภาพ

-หากเครื่องคอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊กอยู่ในสภาพ“ ปิดทำงาน” ไม่ต้องถอดแบตเตอรี่ออกจากเครื่องคอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊กแต่ถ้าเครื่องอยู่ในสภาพ“ เปิดทำงาน” ควรถอดปลั๊กของเครื่องออกจากด้านหลังของตัวเครื่องและถ้าเป็นไปได้ควรถอดแบตเตอรี่ออกจากเครื่องด้วยโดยบรรจุเก็บแบตเตอรี่พร้อมทั้งสายที่ใช้ชาร์จไฟไว้ในถุงให้เรียบร้อย

-การนำส่งตรวจพิสูจน์ควรใส่เครื่องคอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊กของกลางในกระเป๋ากันกระแทกหากบรรจุกล่องอื่นๆควรใส่สายชาร์จหรืออุปกรณ์เสริมอื่น ๆ แยกจากกันเพื่อป้องกันการกดทับ ซึ่งอาจทำให้เกิดความเสียหายกับตัวเครื่องคอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊กได้

ฮาร์ดดิสก์

-ฮาร์ดดิสก์มีทั้งแบบบรรจุกล่องหรือแบบเปลือยควรถ่ายภาพภายนอกของอุปกรณ์และหมายเลขเครื่อง (SN) จดบันทึกรายละเอียดต่าง ๆ เช่นยี่ห้อความจุและหมายเลขอื่น ๆ ที่ปรากฏและหีบจับอุปกรณ์ด้วยความระมัดระวังเนื่องจากเป็นอุปกรณ์ที่ได้รับความเสียหายได้ง่าย

การนำส่งต้องบรรจุใส่กล่องกระดาษหรือห่อกระดาษแบบมีวัสดุกันกระแทกก่อนปิดผนึก ให้เรียบร้อยพร้อมทั้งเซ็นชื่อกำกับแล้วจึงนำส่งตรวจพิสูจน์

โทรศัพท์มือถือ

-หากโทรศัพท์มือถืออยู่ในสภาพ“ ปิดทำงาน” ให้ปล่อยไว้ในสภาพ“ ปิดทำงาน” ห้ามทำการเปิดเครื่องหรือถอดแบตเตอรี่เพื่อดูซิมการ์ดด้วยตัวเองโดยเด็ดขาด

-หากโทรศัพท์มือถืออยู่ในสภาพ“ เปิดทำงาน” ถ่ายภาพที่ปรากฏบนหน้าจอรวมถึงวันที่ เวลาของเครื่องและบรรจุไว้ในถุงกันคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้า (ถ้ามี)

-ถ่ายภาพและจดบันทึกรายละเอียดเช่นยี่ห้อรุ่นก่อนบรรจุใส่กล่องหรือห่อกระดาษ แล้วปิดผนึกลงลายมือชื่อกำกับแล้วนำส่งตรวจพิสูจน์ถ้าเป็นไปได้ให้แยก 1 เครื่องต่อ 1 ห่อ หากมีส่งอุปกรณ์สายชาร์จแบตเตอรี่หรือสายเชื่อมต่อข้อมูลให้นำส่งมาพร้อมด้วย

-โปรดทราบว่าหากท่านปล่อยโทรศัพท์ไว้ในสภาพ “เปิดทำงาน” ควรจัดส่งไปให้ กองพิสูจน์หลักฐานกลางโดยเร็วที่สุด

แผ่นซีดี/ดีวีดี/บัตรอิเล็กทรอนิกส์

-ถ่ายภาพแผ่นด้านหน้า / หลังของบัตรและถ้าเป็นแผ่นซีดีหากของกลางมีมากกว่า 9 รายการ ควรระบุลำดับหรือข้อความที่เขียนอยู่บนแผ่นเพื่อใช้อ้างอิงกับรายละเอียดในหนังสือ นำส่งควรจะบรรจุในซองบรรจุแผ่นซีดีหรือซองกระดาษเช่นเดียวกับบัตรอิเล็กทรอนิกส์ปิดหีบห่อ ให้เรียบร้อยก่อนนำส่งตรวจพิสูจน์

อุปกรณ์ไฟฟ้าหรืออุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์อื่น ๆ

-ถ่ายภาพบรรจุกล่องกระดาษ / ซองกระดาษแยกรายการให้ชัดเจนหากเป็นอุปกรณ์ขนาดเล็ก ให้ปิดผนึกด้วยซองกันกระแทกให้เรียบร้อยลงลายมือชื่อกำกับนำส่งตรวจพิสูจน์ ในทุกกรณีถ้าเป็นไปได้ควรมีวัสดุรองรับแรงกดทับหรือแรงกระแทกเพื่อหลีกเลี่ยงความเสียหาย และควรหลีกเลี่ยงความชื้นและแสงแดด

อาชญากรรมคอมพิวเตอร์ในระบบเครือข่ายหรือเครื่องแม่ข่าย (SERVER)

-ขอคำปรึกษาจากเจ้าหน้าที่กองพิสูจน์หลักฐานกลางในการเข้าไปยังสถานที่เกิดเหตุ และแยกผู้ต้องสงสัยออกจากคอมพิวเตอร์ในทันทีเนื่องจากผู้ต้องสงสัยอาจจะสามารถเข้าถึงข้อมูลที่บันทึกอยู่ในคอมพิวเตอร์ของกลางโดยใช้คำสั่งส่งผ่านทางอุปกรณ์พกพาขนาดเล็ก เช่น โทรศัพท์มือถือได้อย่างรวดเร็ว

-กรณีเครื่องผู้ต้องสงสัยเป็นระบบเครือข่ายห้ามตัดไฟจากแหล่งจ่ายไฟหรือกระทำการอื่นใดเพราะการกระทำเช่นนั้นอาจทำให้ระบบได้รับความเสียหายสูญเสียข้อมูลสำคัญและทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องรับผิดชอบต่อความเสียหาย

สื่อบันทึกข้อมูลดิจิทัลอื่น ๆ ที่ไม่ได้เชื่อมต่อกับเครื่องคอมพิวเตอร์

- สื่อบันทึกข้อมูลดิจิทัลอื่น ๆ เช่น แผ่นซีดีดีวีดี FLOPPY DISK / THUMB DRIVE / SD CARD / MICRO SD สามารถนำส่งโดยบรรจุอยู่ในซองพลาสติกเดียวกันหรือถุงเก็บวัตถุพยานรวมในใบเดียวกันได้และควรมีวัสดุรองรับการกดทับหรือแรงกระแทกห่อหุ้มไว้และควรติดฉลากระบุชื่อ หุ่น ขนาด หรือจำนวนของกลางแต่ละรายการให้ชัดเจน

การบรรจุหีบห่อ (Packaging)

การผู้เก็บรวบรวมวัตถุพยานต้องเลือกชนิดของหีบห่อที่บรรจุให้เหมาะสม มีวิธีการปิดผนึกที่ถูกต้อง โดยต้องเขียนชื่อผู้ปิดผนึก วันที่ทำการปิดผนึกลงบนวัสดุที่ใช้ปิดผนึกให้เรียบร้อย มีการระบุรายละเอียดต่างๆ ของวัตถุพยานที่หีบห่อให้ครบถ้วนชัดเจน เพื่อแสดงให้เห็นลำดับการครอบครองวัตถุพยาน(Chain of Custody) ได้กระทำอย่างถูกต้องสามารถตรวจสอบได้

(ที่มา : ข้อเสนอแนะมาตรฐานการจัดการอุปกรณ์ดิจิทัลในงานตรวจพิสูจน์พยานหลักฐาน Version 1.0, สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (องค์การมหาชน), 2559: 7)

จะเห็นได้ว่าการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลมีรายละเอียดค่อนข้างมาก โดยอุปกรณ์แต่ละชนิดก็มีวิธีการเก็บที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งถือเป็นปัญหาหลักของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษที่ไม่ใช่เจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญโดยตรง ทำให้ส่งผลกระทบต่อความถูกต้องสมบูรณ์ และการนำไปใช้เป็นพยานหลักฐานในสำนวนได้ ซึ่งจะเห็นได้จากข้อมูลการสัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

ข้อมูลการสัมภาษณ์

“อันนี้เราก็จำที่อบรมมาไม่ได้เพราะเราไม่ได้ปฏิบัติบ่อยๆ มาตรฐานพวกนี้ก็อาจเปลี่ยนแปลงไปซึ่งเราไม่รู้ว่าการดำเนินการปัจจุบันไปถึงไหนแล้วมี ISO หรือมาตรฐานอื่นอีกหรือไม่อย่างไร และก็อีกอย่างนึงมันเป็นเรื่องยากที่ว่าเมื่อเราเข้าไปในสถานที่แห่งหนึ่ง เราควรจะเก็บอะไรมาดีเพราะถ้าเจออุปกรณ์เยอะแยะมากมาย เราเก็บกลับมาทั้งหมดมันก็ไม่ไหว เราก็ต้องเลือกเครื่องที่เป็นเป้าหมาย”

(เจ้าหน้าที่คดีพิเศษ, สัมภาษณ์, 5 มกราคม 2567)

“ในกรณีที่เราลืมปิดแอร์เพลา โหมคมานะครับ อาจจะมีการรีโมทจากระยะไกลเพื่อลบพยานหลักฐานทุกอย่าง ซึ่งเครื่องแต่ละยี่ห้อเนี่ยอย่างเช่น แอนดรอยด์ที่ไม่ดังมากเนี่ยมันลบยังไงก็กู้คืนได้แต่อย่างเช่น แอปเปิล ซัมซุง รีโมทเข้ามาลบเราจะไม่ได้อะไรเลยเพราะมันกู้คืนไม่ได้ ปัญหาที่คือมักจะลืม โพรเซสต่างๆ ในการจัดเก็บๆ สำหรับเราก็ต้องมีการทบทวนก่อนที่จะไปรู้ว่าจะลงพื้นที่ว่าจะต้องเจออะไรมีการทบทวนการคิด มีการวางแผนก่อน”

(เจ้าหน้าที่คดีพิเศษ, สัมภาษณ์, 16 มกราคม 2567)

“วิธีการที่สำคัญเพราะว่ามันต้องมีความรู้ก่อนถึงจะรู้ว่าวิธีการเก็บเนี่ยมันยังงี้ ซึ่งถ้าทำไม่ถูกขั้นตอนเหมือนที่พูดไปมันก็จะมีความปัญหาในการต่อสู้อคดีในชั้นศาลเหมือนกัน”

(พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ, สัมภาษณ์, 22 กุมภาพันธ์ 2567)

นอกจากปัญหาจะเกิดจากตัวเจ้าหน้าที่ที่ทำการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลแล้ว ปัญหาเรื่องความยินยอมและให้ความร่วมมือในการให้เจ้าหน้าที่จัดเก็บเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลก็มีส่วนสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อการศึกษาปัญหาในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลด้วยเหมือนกันดังข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ปัญหาด้านการจัดเก็บเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล เป็นเรื่องของ การขอความร่วมมือการให้ความยินยอมของเจ้าของอุปกรณ์ เปิดเครื่อง ล็อกเครื่อง Passcode ประมาณนี้ ก็ต้องขอความร่วมมือพอเก็บ รวบรวมโดยที่มีปัญหาคือถ้าเขาไม่ได้ให้การเข้าถึงไม่ได้ Passcode มันก็เปิดไม่ได้ก็ทำอะไรไม่ได้พอส่งไปตรวจพิสูจน์เขาก็จะตอบกลับมาว่าไม่สามารถตรวจสอบได้ ก็เป็นปัญหา”

(เจ้าหน้าที่คดีพิเศษ, สัมภาษณ์, 27 กุมภาพันธ์ 2567)

3. อุปกรณ์ที่ใช้ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล

ข้อมูลการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง

อุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ในการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัลนั้นมีหลากหลายประเภท ทั้งที่เป็นแบบ Commercial และแบบ Open source ซึ่งผู้ปฏิบัติงานจำเป็นต้องใช้เครื่องมืออย่างถูกต้องเพื่อให้ปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเครื่องมือสามารถแบ่งตามประเภทการใช้งานดังนี้

- (1) Forensic data acquisition tools
- (2) Write blockers
- (3) Triage/Preview tools
- (4) Forensic examination tools

จากข้อมูลในปัจุบันประมาณ พ.ศ. 2560 กรมสอบสวนคดีพิเศษได้จัดซื้ออุปกรณ์ที่ใช้ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล เพื่อใช้ในการปฏิบัติงานด้านการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล มีรายละเอียดดังนี้

1. เครื่องคอมพิวเตอร์สำหรับการตรวจวิเคราะห์หลักฐานทางเทคโนโลยีระดับสูง (Advance Forensic Examiner Machine)
2. ชุดอุปกรณ์กู้คืนข้อมูลและตรวจสอบความเสียหายทางกายภาพ (Atola Insight Forensic)

3. ชุดโปรแกรมสำหรับตรวจพิสูจน์หลักฐานเครื่องบันทึกภาพจากกล้องวงจรปิด (DVR Examiner)

4. ชุดอุปกรณ์ถอดรหัสป้องกันโทรศัพท์มือถือ (SecureView Strike)

5. ส่วนประกอบและอะไหล่ของอุปกรณ์ดังกล่าวข้างต้น

อุปกรณ์ที่ใช้ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัลนั้น เป็นอุปกรณ์เฉพาะทาง จำเป็นที่ผู้ใช้งานต้องมีความเชี่ยวชาญ มีประสบการณ์ในการใช้งานและมีความรู้ความสามารถ จึงจะสามารถตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัลพร้อมทั้งวิเคราะห์และทำรายงานสรุปเพื่อส่งมอบให้พนักงานสืบสวนหรือพนักงานสอบสวนคดีพิเศษนำข้อมูลไปใช้งานต่อได้ ซึ่งพนักงานสืบสวนหรือพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ มักจะประสบปัญหาในการใช้งานอุปกรณ์ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล ดังข้อมูลการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

ข้อมูลการสัมภาษณ์

“เครื่องที่ได้เก็บกลับมาเนี่ย พอนำมาเก็บข้อมูลตัวอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดเก็บมันก็ไม่รองรับกับโอเอสตัวใหม่ๆ ระบบปฏิบัติการใหม่แล้วก็อุปกรณ์มันก็ค่อนข้างราคาแพง แล้วคนที่ใช้เนี่ยก็ต้องมีความรู้ความสามารถเฉพาะทางนั้นๆ ซึ่งเราไม่สามารถที่จะไปทำเองได้ แล้วก็ต้องให้เจ้าหน้าที่ที่เชี่ยวชาญมาเป็นคนเก็บ เป็นคนทำแล้วก็เราก็เคยอบรมเหมือนกัน แต่ว่าไม่ได้ปฏิบัติจริงก็อาจจะลืมในส่วนขั้นตอนและกระบวนการทางเทคนิค อุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องในการดึงข้อมูล”

(เจ้าหน้าที่คดีพิเศษ, สัมภาษณ์, 8 มกราคม 2567)

“เครื่องมือ ก็คืออาจจะไม่เพียงพอเพราะว่าเรื่องงบประมาณด้วย แล้วเครื่องมือมันมีอายุส่วนใหญ่จะมีอายุการใช้งานของ License หนึ่งปีและถ้าเราไม่ได้ต่อ ปีนั้นเราก็จะใช้เครื่องมือไม่ได้เลย”

(เจ้าหน้าที่คดีพิเศษ, สัมภาษณ์, 10 มกราคม 2567)

“เท่าที่เคยได้ใช้จะเป็นอุปกรณ์พื้นฐาน ไม่เคยได้ใช้อุปกรณ์พิเศษ เช่น ซินซอ ซินกลอง แพลตฟอร์ม ลุงมือ เป็นอุปกรณ์ต่างๆไป”

(เจ้าหน้าที่คดีพิเศษ, สัมภาษณ์, 30 มกราคม 2567)

“อุปกรณ์นี้ก็เป็นปัญหาด้วยเพราะว่าเราก็อาจจะเก็บได้แค่เบื้องต้น แต่ถ้าการเก็บจริงๆ โดยที่ต้องใช้เทคนิคขั้นสูงเนี่ยเราก็พูดตรงๆ ว่าเราก็ใช้อุปกรณ์ไม่ได้และใช้ไม่เป็น แล้วก็ไม่มีอุปกรณ์ด้วย”

(พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ, สัมภาษณ์, 9 กุมภาพันธ์ 2567)

“หลักๆเลยก็จะมีเรื่องของโทรศัพท์ที่มันเป็นรุ่นใหม่ โอเอสไอใหม่ๆ ซึ่งพวกนี้มันต้องมีไดรเวอร์ มีตัวซอฟต์แวร์ที่จะเข้าไปยังตัวเครื่องเราจึงสามารถเข้าไปเอาข้อมูลออกมาเก็บได้ ซึ่งพวกนี้ค่ายมือถือไม่ค่อยปล่อยให้ และก็มีการอัปเดตบ่อยและเร็วจนเราตามไม่ทัน”

(เจ้าหน้าที่คดีพิเศษ, สัมภาษณ์, 27 กุมภาพันธ์ 2567)

4. งบประมาณและอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัลไม่เพียงพอ

ข้อมูลการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง

การจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัลในสถานที่ที่ทำการตรวจค้น เพื่อกลับไปตรวจพิสูจน์ มีความจำเป็นอย่างมากเพราะมีผลทำให้พยานหลักฐานเหล่านั้นถูกต้องตามหลักกฎหมาย สามารถนำไปใช้เป็นพยานหลักฐานในสำนวนและในชั้นศาลได้ ปราศจากการปนเปื้อนเสียหาย หรือเปลี่ยนแปลงไปจากสภาพปัจจุบันก่อนทำการเก็บรวบรวม โดยเครื่องมือดังกล่าว เช่น

1. ถุงมือ (ชนิดที่ไม่ทิ้งร่องรอยติดหลักฐาน และใช้ครั้งเดียว)
2. บรรจุกันท์สำหรับจัดเก็บหลักฐาน เช่น ถุงกระดาษ ถุงพลาสติกและถุงป้องกันไฟฟ้าสถิต เป็นต้น
3. แบบฟอร์มที่เกี่ยวข้อง เช่น Chain of custody เป็นต้น
4. เครื่องมือทำสำเนาข้อมูล
5. Write blocker
6. สื่อบันทึกข้อมูลที่พร้อมใช้งานสำหรับเก็บสำเนาหลักฐานดิจิทัล เช่น ฮาร์ดดิสก์ หรือ USB flash drive เป็นต้น
7. อุปกรณ์ป้องกันคลื่นสัญญาณ เช่น Faraday bag, กล่องโลหะปิดสนิท, อลูมิเนียมฟอยล์ หรืออุปกรณ์อื่นที่ผ่านการทดสอบแล้วว่าป้องกันคลื่นสัญญาณได้

อุปกรณ์ดังกล่าวข้างต้นเป็นสิ่งจำเป็นในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐาน ณ จุดที่ทำการตรวจค้น เพื่อให้ได้พยานหลักฐานทางดิจิทัลที่มีความถูกต้อง สมบูรณ์ ปราศจากการปนเปื้อนและสามารถนำไปตรวจพิสูจน์และนำผลการตรวจไปใช้ในสำนวนหรือใช้เป็นพยานในชั้นศาลได้ ซึ่งจากการสัมภาษณ์พบว่าเจ้าหน้าที่พบปัญหาดังข้อมูลการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

ข้อมูลการสัมภาษณ์

“การนำส่งเนี่ยค่อนข้างมีปัญหา เช่น สมมุติเราเอาแรมออกมาเพื่อนำส่งตรวจฯ แต่เราไม่มีสตอเรสท์ที่จะเก็บข้อมูลที่ได้จากการตรวจฯ อันนั้นก็ปัญหา

ส่วนใหญ่ปัญหาว่าเกิดจากอุปกรณ์และเครื่องมือมากกว่าเนื่องจากเราอาจจะไม่ได้รับงบประมาณที่เพียงพอ เช่น เครื่องมือในการตรวจ เครื่องมือในการเก็บ หมายถึงอุปกรณ์ในการ

จัดเก็บระหว่างทางและอุปกรณ์ในการสกัดข้อมูล เช่นซอฟต์แวร์เฟอร์เรนติก เราต้องต่อ License ทุกปีแต่เรายังไม่ได้รับงบประมาณในแต่ละปี เราเลยไม่สามารถที่จะใช้อุปกรณ์เครื่องมือต่างๆ ที่มาซัพพอร์ตกับพยานหลักฐานที่เราเก็บมาได้อีกอย่างก็คือในการเก็บเนี่ยเราต้องทำสำเนาข้อมูล ออกมาก่อนซึ่งเราต้องมีอุปกรณ์ในการจัดเก็บข้อมูลและเมื่อเราไม่ได้รับการจัดสรรงบประมาณ มันทำให้เราไม่มีพื้นที่ที่จะจัดเก็บหรือสำรองข้อมูลออกมาเพื่อตรวจได้ แล้วก็ทำให้เป็นอุปสรรคในการทำงาน”

(นักวิชาการคอมพิวเตอร์, สัมภาษณ์, 5 มกราคม 2567)

“การที่เราไม่สามารถสำเนาข้อมูลออกมาได้เนี่ยอย่างที่กล่าวไปก็คือ ถ้าไม่มี Harddisk ในการเก็บข้อมูลออกมา เราก็ไม่สามารถเอาวัตถุพยานชิ้นนั้นออกมาตรวจได้เพราะเราจะไม่ทำกับ วัตถุพยานโดยตรง เพราะว่าเพื่อป้องกันการปนเปื้อนข้อมูลโดยปกติแล้วเราต้องทำสำเนาออกมา แต่ถ้าไม่มีที่เก็บเนี่ย มันก็ไปต่อไม่ได้ครับ”

(นักวิชาการคอมพิวเตอร์, สัมภาษณ์, 16 มกราคม 2567)

“พยานหลักฐานทางดิจิทัลเนี่ยทางพนักงานสอบสวนในบางกรณียังให้ความสำคัญน้อย อาจจะมียุทธศาสตร์หรือวิธีการจัดเก็บหรือกล่องที่เป็นมาตรฐานนอกจากช่องที่เป็นชิป การขนย้าย การกระแทกก็จะทำให้มีปัญหา”

(เจ้าหน้าที่คดีพิเศษ, สัมภาษณ์, 5 กุมภาพันธ์ 2567)

“ส่วนใหญ่จะเป็นปัญหาเรื่องอุปกรณ์ อุปกรณ์ที่จะใช้เก็บมันไม่มีอุปกรณ์ที่เหมาะสม เช่นถุงฟาราเด หรือเราต้องการทำอรัณทินข้อมูลในเครื่องคอมอย่างเนี่ย สิ่งที่เราต้องเตรียม คือฮาร์ดดิสก์ที่มีขนาดเพียงพอกับจำนวนของเป้าหมาย แล้วเวลาการทำอรัณทินมันใช้เวลาค่อนข้างนาน ต้องมีเครื่องที่มีประสิทธิภาพสูงที่จะก๊อปปี้ข้อมูลออกมาได้”

(เจ้าหน้าที่คดีพิเศษ, สัมภาษณ์, 9 กุมภาพันธ์ 2567)

ซึ่งในส่วนของงบประมาณนั้นก็ก็เป็นปัญหาที่สัมพันธ์กับเรื่องของอุปกรณ์การจัดเก็บ พยานหลักฐานทางดิจิทัลที่ไม่เพียงพอ ดังข้อมูลการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“งบประมาณและอุปกรณ์ก็ถือว่ายังไม่เพียงพอนะ เหมือนถ้าเราเก็บเองเนี่ยถุงฟาราเดเนี่ย เราก็ไม่มี แต่ทางนิติวิทย์หรือถ้าเราเอาหน่วยนอกไปช่วยเก็บเนี่ยเขาจะมีอุปกรณ์พวกนี้”

(พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ, สัมภาษณ์, 22 กุมภาพันธ์ 2567)

“งบประมาณไม่เพียงพอเพราะว่าในการของงบประมาณแต่ละปี เราต้องขอล่วงหน้าประมาณ 2 ปี ในการจัดทำของงบประมาณ สมมุติว่าเราจะขอปี 2568 เนี่ยเราจะต้องเริ่มทำค่าของงบประมาณ ตอนปี 2565 หรือ 2566 เพื่อที่จะได้งบประมาณปี 2568 แล้วก็ขอตอนที่เราจะเสนองบประมาณเหมือนแบบ

Spec อะไรมันก็เปลี่ยนแปลงราคามันก็เปลี่ยนแปลง อีกอย่างหนึ่งบางที่เราของประมาณ ไปแล้วเราก้ไม่ได้ตามที่เราขอทำให้เรามีอุปกรณที่ล้ำสมัย”

(เจ้าหน้าที่คดีพิเศษ, สัมภาษณ์, 27 กุมภาพันธ์ 2567)

“ถ้าไม่ได้งบประมาณเราก้จะไม่มีเครื่องมือใช้ แต่บางตัวก็สามารถใช้ได้ มันจะแยกเป็นสองประเภทบางตัวหมดอายุแล้วใช้ไม่ได้เลย บางตัวหมดอายุแล้วก็ใช้ต่อได้ แล้วงบประมาณพอเราตั้งงบประมาณของปีนี้แล้วเราจะได้ของที่มีมันไม่อัปเดตเลยเพราะเหมือนเราก้ต้องเอาสเปคปีที่ขอก่อนมาใช้ สมมุติว่าสเปคใน 10 ข้อหลักๆเนี่ยมันมักจะได้แล้วปัจจุบันพอเราจะใช้ขงบเนี่ยมันมักจะพัฒนาขึ้นส่วนใหญ่ก็จะเขียนเพิ่มเข้าไป เช่น สเปคจะเพิ่มเป็น 12 ข้อ ทีนี้เราก้ต้องไปคุยกับพัสดุเพราะบางทีพัสดุเขาก็อาจจะมองว่าทำไมตอนร่างเนี่ยมีสเปค 10 ข้อแล้วทำไมตอนของบจริงมี 12 ข้อ เราก้จะต้องไปชี้แจงว่าที่มันเพิ่มขึ้นมานี้เนี่ยมันเพื่อประโยชน์กับทางราชการ อันนี้ก็คือเป็นปัญหา”

(เจ้าหน้าที่คดีพิเศษ, สัมภาษณ์, 27 กุมภาพันธ์ 2567)

5. ด้านจำนวนเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอต่อการทำงานในการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัล

ข้อมูลการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง

พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. ๒๕๔๓

มาตรา 22/1 ในการปฏิบัติงานป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับคดีพิเศษ กรมสอบสวนคดีพิเศษอาจขอให้หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่อื่นของรัฐให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนหรือเข้าร่วมปฏิบัติหน้าที่ได้ตามความเหมาะสมให้หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐตามวรรคหนึ่งให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนหรือเข้าร่วมปฏิบัติหน้าที่ตามสมควรแก่กรณีโดยได้รับค่าใช้จ่ายหรือค่าตอบแทนอื่นใดที่จำเป็นในการช่วยเหลือ สนับสนุน หรือเข้าร่วมปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้การดำเนินงานตามพระราชบัญญัตินี้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

จากข้อมูลของกรมสอบสวนคดีพิเศษในปีงบประมาณ 2566 พบว่าเจ้าหน้าที่ที่มีความเชี่ยวชาญและมีคุณวุฒิในด้านการการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัลและตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล ซึ่งปฏิบัติงานอยู่ในกองเทคโนโลยีและศูนย์ข้อมูลการตรวจสอบมีจำนวน 4 คน เมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนกองทั้งหมดภายในกรมสอบสวนคดีพิเศษที่มีจำนวน 19 กองแล้วจะเห็นว่าจำนวนเจ้าหน้าที่นั้นไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติงานทั้งในเรื่องการสนธิกำลังกับเจ้าหน้าที่จากกองคดีต่างๆ เพื่อร่วมกันออกไปปฏิบัติหน้าที่ยังสถานที่เป้าหมายในการตรวจค้น เพื่อร่วมกันเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลและในส่วนของการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล อีกทั้งเจ้าหน้าที่ในส่วนงานดังกล่าวยังต้องปฏิบัติหน้าที่อื่นด้วยนอกเหนือจากงานด้านตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัลและแม้ว่าพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ

พ.ศ. ๒๕๔๗ จะกำหนดให้สามารถแต่งตั้งเจ้าหน้าที่อื่นในสังกัดกรมสอบสวนคดีพิเศษหรือเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภายนอกเข้าร่วมเป็นคณะพนักงานสอบสวนคดีพิเศษแล้วก็ตามจำนวนเจ้าหน้าที่ยังคงไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติงานดังกล่าวก็ยังคงเป็นปัญหาที่สำคัญของกรมสอบสวนคดีพิเศษ ดังข้อมูลการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

ข้อมูลการสัมภาษณ์

“เจ้าหน้าที่เราก็มีจำกัดและก็ได้ไม่ได้มีงานเฉพาะทางด้านนี้ด้านเดียว มีงานหลายงานแล้วอีกอย่างเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ในการเก็บพยานหลักฐานดิจิทัลก็มีไม่เยอะ แล้วแต่ละคนก็อาจจะมึนวิธีการที่อาจจะไม่เหมือนกันเพราะว่าขาดการฝึกอบรม เพราะฉะนั้นก่อนไปก็ต้องคุยกันให้เป็นแนวทางเดียวกัน ส่วนเรื่องประสบการณ์มันต้องเรียนรู้แล้วก็ทำบ่อยๆ แล้วก็ต้องมีการจัดฝึกอบรมให้สม่ำเสมอทุกปี”

(เจ้าหน้าที่คดีพิเศษ, สัมภาษณ์, 8 มกราคม 2567)

“ถ้างานมาเยอะส่วนตรวจ 3 มีคนตรวจพิสูจน์ฯ 4 คนและถามว่าศักยภาพของคนทั้ง 4 คนเนี่ยมันก็ไม่เท่ากัน เพราะว่ามันมีทั้งงานตรวจโทรศัพท์ คอมพิวเตอร์ วิดีโอ ซึ่งคนนึงเนี่ยก็อาจจะเชี่ยวชาญไม่ครบทุกด้าน แล้วพองานตรวจพิสูจน์วิดีโอมาก็อาจจะต้องเป็นคนนึงรับไปแล้วถ้าคนคนนั้นไม่อยู่มันก็จะเกิดปัญหาคือเกิดความล่าช้า แล้วถ้างานเข้ามาเยอะมันก็จะส่งผลถึงรายงานผลการตรวจพิสูจน์ก็จะช้าอีก เมื่อผลตรวจพิสูจน์ช้า พนักงานสอบสวนก็จะไม่ได้รับประโยชน์จากตรงนี้ เขาก็จะได้พยานหลักฐานไปพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ล่าช้า”

(เจ้าหน้าที่คดีพิเศษ, สัมภาษณ์, 16 มกราคม 2567)

“เนื่องจากปกติการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัลจะขอความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานนอกมาร่วมจัดเก็บพยานหลักฐาน ก็อาจจะขาดเจ้าหน้าที่บ้างและใช้เวลาในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลมากขึ้น”

(เจ้าหน้าที่คดีพิเศษ, สัมภาษณ์, 30 มกราคม 2567)

“ผมว่ามีปัญหาค่อนข้างมาก เจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษที่สามารถเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัลเบื้องต้นได้ อย่างที่ผมเคยได้เล่ามาตอนต้น ข้อมูลดิจิทัลเนี่ยมันค่อนข้างหลากหลายเราจะตรวจยึดมาทั้งหมดไม่ได้ ผู้ที่อยู่หน้างานเนี่ยต้องสามารถวิเคราะห์ได้ว่าอุปกรณ์ชิ้นนั้นเกี่ยวข้องกับกระทำความผิดหรือไม่แล้วก็ค่อยเลือกโดยไม่กวาดมาทั้งหมด เพราะว่าถ้าเราส่งตรวจไปทั้งหมด ระยะเวลาในการตรวจจะค่อนข้างนานซึ่งจะทำให้เราไม่สามารถเดินต่อได้ในการทำคดี แต่ถ้าเราสามารถชี้เป้าได้เพื่อสโคปอุปกรณ์ที่จะนำกลับไปตรวจฯ ได้ มันก็จะทำให้เราตรวจน้อยลงและได้ประสิทธิผลในการตรวจมากขึ้น”

(นักวิชาการคอมพิวเตอร์, สัมภาษณ์, 9 กุมภาพันธ์ 2567)

“ไม่เพียงพอแน่นอนและเป็นปัญหาครับ คือด้วยความที่การเก็บพยานหลักฐานพวกนี้จะต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญโดยตรงนะครับ เจ้าหน้าที่ก็เลยไม่เพียงพอ”

(เจ้าหน้าที่คดีพิเศษ, สัมภาษณ์, 22 กุมภาพันธ์ 2567)

“เจ้าหน้าที่ก็ไม่เพียงพออยู่แล้วเพราะว่าการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานดิจิทัลเนี่ยจริงๆมันต้องใช้ผู้มีความเชี่ยวชาญพอสมควรถึงได้หลักฐานที่จะนำไปใช้ในการดำเนินคดีได้ พยานหลักฐานดิจิทัลเนี่ยมันหาได้ยากมันเก็บได้ยาก แต่มันถูกทำลายได้ง่าย นี่แหละก็เลยเป็นปัญหาที่ทางเจ้าหน้าที่เชื่อว่าเราอาจจะยังเก็บไม่ทันเลย มันทำลายไปแล้ว”

(พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ, สัมภาษณ์, 22 กุมภาพันธ์ 2567)

“เป็นปัญหาหลักของหน่วยงาน Law enforcement ของไทยนะ เพราะจำนวนเจ้าหน้าที่ที่มีความเชี่ยวชาญในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลมีน้อย และการทำงานที่เสี่ยงต่อการฟ้องหรือฟ้องเจ้าหน้าที่ให้มีความรู้ความสามารถนั้นไม่ค่อยได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐเท่าไร”

6. ปัญหาและอุปสรรคด้านอื่นๆ

ข้อมูลการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง

พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. ๒๕๔๗

มาตรา 23 วรรค 3 ในกรณีจำเป็นอธิบดีจะสั่งให้ข้าราชการหรือลูกจ้างกรมสอบสวนคดีพิเศษผู้หนึ่งผู้ใดที่มีใช้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ หรือเจ้าหน้าที่คดีพิเศษปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้ช่วยเหลือพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ หรือเจ้าหน้าที่คดีพิเศษเพื่อปฏิบัติงานเรื่องหนึ่งเรื่องใดที่เกี่ยวกับการสืบสวนเป็นการเฉพาะก็ได้

ในการปฏิบัติงานเฉพาะเรื่องที่ได้รับมอบหมายตามวรรคสาม ให้ผู้นั้นเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา และให้มีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับเจ้าหน้าที่คดีพิเศษเฉพาะเรื่องที่ได้รับมอบหมายเท่านั้น

หลักเกณฑ์วิธีการมอบหมาย และการปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรานี้ให้เป็นไปตามข้อบังคับที่กคพ. กำหนด

ในกรณีที่คณะพนักงานสอบสวนคดีพิเศษมีจำนวนเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอในการปฏิบัติงานพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. ๒๕๔๗ มาตรา 23 วรรค 3 กำหนดให้กรณีจำเป็นอธิบดีจะสั่งให้ข้าราชการหรือลูกจ้างกรมสอบสวนคดีพิเศษผู้หนึ่งผู้ใดที่มีใช้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ หรือเจ้าหน้าที่คดีพิเศษมาช่วยเหลือได้นั้น แม้ว่าบุคคลที่ถูกแต่งตั้งเหล่านั้นจะมีคุณวุฒิและความสามารถซึ่งสามารถเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลได้ แต่กฎหมายก็ยังกำหนดไว้ไม่ชัดเจน สุดท้ายแล้วเจ้าหน้าที่ที่ทำการแต่งตั้งตามกฎหมายดังกล่าว ก็ยังไม่สามารถทดแทน

เจ้าหน้าที่ที่ทำหน้าที่เก็บรวบรวมพยานหลักฐานดิจิทัลและตรวจพิสูจน์ฯ ได้ ดังข้อมูลการสัมภาษณ์ต่อไป

ข้อมูลการสัมภาษณ์

“เรื่องของเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ทางด้านนี้ค่อนข้างขาดแคลน ค่อนข้างน้อยที่มีอยู่ในหน่วยงานแต่หลายๆเลยก็คือเจ้าหน้าที่บางส่วนมีความรู้แต่ไม่ได้เป็นเจ้าของพนักงานทางด้านคอมพิวเตอร์เนี่ยกฎหมายก็ไม่ได้ให้อำนาจไว้เต็มสักเท่าไรก็ทำให้มีผลกระทบด้วยเหมือนกันครับ”

(นักวิชาการคอมพิวเตอร์, สัมภาษณ์, 9 กุมภาพันธ์ 2567)

“หลักการและกระบวนการทางกฎหมายของไทยไม่รองรับและไม่สนับสนุนให้เราเก็บข้อมูลกฎหมายก็ควรที่จะรับรองการใช้เครื่องมือพิเศษในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐาน แต่กลายเป็นว่าพอไปถึงชั้นศาลก็ไม่สามารถใช้พยานหลักฐานทางดิจิทัลนั้นได้อยู่ดี ทำให้หลักฐานที่เป็นวัตถุพยานมีน้ำหนักน้อย”

(เจ้าหน้าที่คดีพิเศษ, สัมภาษณ์, 27 กุมภาพันธ์ 2567)

4.3 ผลการวิเคราะห์เพื่อสรุปแนวทางการพัฒนากระบวนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษให้ถูกต้อง เหมาะสมและเป็นไปตามมาตรฐานสากล

การนำเสนอผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนากระบวนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ ผู้วิจัยใช้ข้อมูลจากการวิเคราะห์ปัญหาซึ่งได้จากการวิเคราะห์เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษที่มีหน้าที่เก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล นำมาสรุปเป็นแนวทางการพัฒนากระบวนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษให้ถูกต้อง เหมาะสมและเป็นไปตามมาตรฐานสากลผู้วิจัยจึงขอเสนอผลการวิเคราะห์ดังนี้

1. ควรมีการจัดทำหลักสูตรและทำกรอบพร้อมทั้งฝึกปฏิบัติจริง ในเรื่องการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล ของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ

ข้อมูลการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง

ข้อมูลหลักสูตรการพัฒนาทักษะการปฏิบัติงานเกี่ยวกับพยานหลักฐานดิจิทัลของกรมสอบสวนคดีพิเศษที่จัดทำขึ้น โดยส่วนพัฒนาความร่วมมือวิชาชีพ กองพัฒนาและสนับสนุนคดีพิเศษ ประจำปี 2562 มีการแบ่งหลักสูตรเป็น 2 ระดับ คือ

ระดับที่ 1 ขั้นพื้นฐาน

หลักสูตรพัฒนาทักษะการปฏิบัติงานเกี่ยวกับพยานหลักฐานดิจิทัลขั้นพื้นฐาน
รวมระยะเวลาดำเนินโครงการ 38 ชั่วโมง (6 วัน)

ประกอบด้วยเนื้อหาหลักสูตร 7 หัวข้อวิชาการ จำนวน 36 ชั่วโมง หัวข้ออื่นๆ จำนวน 2 ชั่วโมง

วิชาที่ 1 พยานหลักฐานดิจิทัลในงานสืบสวนสอบสวน 3 ชั่วโมง

วิชาที่ 2 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพยานหลักฐานดิจิทัล 3 ชั่วโมง และอาชญากรรมทางเทคโนโลยีสารสนเทศ

วิชาที่ 3 ความรู้และทักษะเบื้องต้นเกี่ยวกับระบบคอมพิวเตอร์ 6 ชั่วโมง อุปกรณ์ทางดิจิทัล และระบบเครือข่าย

วิชาที่ 4 มาตรฐานและหลักการจัดการพยานหลักฐานดิจิทัลในคดีอาญา 3 ชั่วโมง

วิชาที่ 5 หลักการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานดิจิทัล 3 ชั่วโมง

วิชาที่ 6 การเก็บรวบรวมพยานหลักฐานดิจิทัลในสถานที่เกิดเหตุ 6 ชั่วโมง

วิชาที่ 7 การปฏิบัติงานเก็บรวบรวมพยานหลักฐาน 12 ชั่วโมง (โดยการจำลองสถานการณ์ต่างๆ และการนำเสนอ ผลการฝึกปฏิบัติการจำลองสถานการณ์)

ระดับที่ 2 ขั้นสูง

หลักสูตรพัฒนาทักษะการปฏิบัติงานเกี่ยวกับพยานหลักฐานดิจิทัลขั้นสูง

รวมระยะเวลาดำเนินโครงการ 48 ชั่วโมง (5 วัน)

ประกอบด้วยเนื้อหาหลักสูตร 4 หัวข้อวิชาการ จำนวน 46 ชั่วโมง และหัวข้ออื่นๆ จำนวน 2 ชั่วโมง

หมวดวิชาการที่ 1 สถานการณ์และแนวโน้มของพยานหลักฐานทางดิจิทัล 3 ชั่วโมง (Introduction to Digital Evidence)

หมวดวิชาการที่ 2 การระบุถึงพยานหลักฐาน (Identification) และการจัดเก็บ และรวบรวมพยานหลักฐาน (Collection/Preserve Evidence) แบ่งเป็น 2 หัวข้อวิชา

หัวข้อวิชา “การแสวงหาและจัดเก็บพยานหลักฐานหลังจากที่ได้รับแจ้งเหตุ” 7 ชั่วโมง

หัวข้อวิชา “การจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัลในสถานที่เกิดเหตุ 10 ชั่วโมง

(Computer Crime Scene Investigation)”

หมวดวิชาการที่ 3 การวิเคราะห์พยานหลักฐาน (Analysis) แบ่งเป็น 2 หัวข้อวิชา

หัวข้อวิชา “หลักและกระบวนการในการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล” 5 ชั่วโมง

หัวข้อวิชา “การวิเคราะห์และประเมินน้ำหนักพยานหลักฐานทางดิจิทัล” 5 ชั่วโมง

หมวดวิชาการที่ 4 การนำเสนอพยานหลักฐาน (Presentation) แบ่งเป็น 2 หัวข้อวิชา

หัวข้อวิชา “การจัดทำสื่อ Multimedia เพื่อนำเสนอพยานหลักฐานดิจิทัล” 10 ชั่วโมง

หัวข้อวิชา “การนำสืบพยานหลักฐานดิจิทัลในฐานะผู้เชี่ยวชาญในศาลจำลอง” 6 ชั่วโมง

(กองพัฒนาและสนับสนุนคดีพิเศษ, 2562: 11-12, 27-28)

จากข้อมูลหลักสูตรการพัฒนาทักษะการปฏิบัติงานเกี่ยวกับพยานหลักฐานดิจิทัลของกรมสอบสวนคดีพิเศษที่จัดทำขึ้น โดยส่วนพัฒนาความเชี่ยวชาญพิเศษ กองพัฒนาและสนับสนุนคดีพิเศษ ประจำปี 2562 จะเห็นได้ว่าเจ้าหน้าที่ของกรมสอบสวนคดีพิเศษในตำแหน่งพนักงานสอบสวนคดีพิเศษและตำแหน่งเจ้าหน้าที่คดีพิเศษจะได้รับการอบรมถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับพยานหลักฐานทางดิจิทัลในระดับพื้นฐานจำนวน 38 ชั่วโมง และในระดับขั้นสูงจำนวน 48 ชั่วโมง ซึ่งไม่เพียงพอที่จะทำให้เจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษเข้าใจ สามารถนำความรู้ไปใช้ปฏิบัติงานได้จริง และด้วยข้อกำหนดของจำนวนผู้เข้าอบรมเพียง 30-40 คนต่อปี ผู้วิจัยคิดว่าเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษทุกคน ไม่สามารถเข้าอบรมหลักสูตรดังกล่าวอย่างทั่วถึง ส่วนใหญ่จะเป็นตัวแทนของกองซึ่งมักจะเป็นเจ้าหน้าที่คนเดิมที่เสนอตัวเข้ารับการอบรมหลักสูตรดังกล่าวอยู่บ่อยครั้ง จึงเป็นสาเหตุให้เจ้าหน้าที่คนอื่นๆ ไม่ได้รับความรู้ในหลักสูตรดังกล่าว ดังข้อมูลการสัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

ข้อมูลการสัมภาษณ์

“ถ้าเราให้ความรู้เบื้องต้นนะครับในการรวบรวมพยานหลักฐานซึ่งเหมาะกับผู้ที่ปฏิบัติการแล้วเขาสามารถที่จะแยกแยะหรือสโคป อุปกรณ์ที่จะต้องยึดมาเพื่อที่จะมาตรวจพิสูจน์ เขาก็จะทำงานได้ไวขึ้น เราก็ไม่ต้องให้เขามากวดข้อมูลทั้งหมด วิธีเก็บเราจะแก้ปัญหาอย่างไรเมื่อสมมติแบบว่าเขาอาจจะเก็บได้ไม่ถูกต้อง ก็ต้องย้อนกลับไปทีข้อมูลเราต้องให้ความรู้แล้วก็ฝึกทักษะและมีการฝึกทำในเหตุการณ์จำลองเพื่อให้เข้าไปลองเก็บ แล้วก็มาให้ผู้ฝึกสอนประเมินว่าเราผ่านทักษะ”

(นักวิชาการคอมพิวเตอร์, สัมภาษณ์, 8 มกราคม 2567)

“ก็เรื่องเจ้าหน้าที่ครับก็อยากให้มีการจัดอบรมเพื่อเพิ่มจำนวนเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ความสามารถทางด้านนี้เพิ่มขึ้นเพราะว่าถือว่าบุคลากรด้านนี้เป็นบุคลากรที่ค่อนข้างขาดแคลน ฉะนั้นบางครั้งวัตถุพยานที่ได้มามันก็ไม่สอดคล้องกับความสามารถของคนตรวจก็จะทำให้งานมันไหลดแล้วก็ออกไปได้ช้า เวลาจะส่งฟ้องมันก็ต้องมารอการตรวจพิสูจน์พวกนี้ซึ่งใช้ระยะเวลาานาน”

(นักวิชาการคอมพิวเตอร์, สัมภาษณ์, 30 มกราคม 2567)

“ส่วนข้อเสนอแนะก็คือต้องส่งเจ้าหน้าที่เนี่ยไปอบรมในเรื่องนี้โดยเฉพาะและโดยที่ให้หน่วยตรวจ เช่น สถาบันนิติฯหรือของตำรวจ หรือให้คนของดีเอสไอเอง เช่น ส่วนตรวจฯ มาให้ความรู้เลยว่ามันเก็บยังไงถึงจะถูกต้อง เก็บยังไงที่จะไม่ปนเปื้อน เพื่อนำไปใช้ในการสืบสวนสอบสวนได้ เพราะว่าถ้าเราเก็บไม่ถูกวิธีเนี่ยเท่ากับที่เรารวบรวมมามันจะเสียเปล่า ฉะนั้นเรื่องอบรมเรื่องความรู้เนี่ยสำคัญเลย ทุกคนต้องเข้าถึงข้อมูล ต้องมีความรู้ก่อนถึงจะเก็บได้เก็บเป็นและเอาไปใช้ได้”

(พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ, สัมภาษณ์, 9 กุมภาพันธ์ 2567)

“เราต้องส่งเสริมต้องผลักดันแล้วก็ให้ความสำคัญกับการให้ความรู้กับเจ้าหน้าที่ที่ทำการเก็บให้มีการอบรมอยู่ตลอด เพื่อให้ได้คนที่มีความเชี่ยวชาญจริงๆ ต้องสร้างคนขึ้นมา พอเขาไปอบรมก็อาจจะมาถ่ายทอด หรือเป็นการไปเจอเหตุการณ์ใหม่ๆ ตรงนี้ก็จะเป็นการที่จะต้องมาดีสคัสข้อมูลกันมันก็จะช่วยให้กระบวนการ วิธีการในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานนี้ถูกพัฒนาขึ้น เราก็จะสามารถที่จะพัฒนาไปสู่วิธีการที่มันทันสมัยได้”

(เจ้าหน้าที่คดีพิเศษ, สัมภาษณ์, 27 กุมภาพันธ์ 2567)

2. ควรมีวิธีการในการตรวจสอบขั้นตอนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล ให้มีความถูกต้องตามหลักวิธีปฏิบัติที่มีมาตรฐาน

ข้อมูลการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาข้อมูลข้อเสนอแนะและมาตรฐานการจัดการอุปกรณ์ดิจิทัลในงานตรวจพิสูจน์พยานหลักฐาน พบว่าการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลสามารถตรวจสอบได้ด้วยเครื่องมือและวิธีการคือใช้แบบฟอร์ม Checklist หรือ Template ที่ใช้เช็คความถูกต้องของกระบวนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล ให้เกิดความถูกต้องเป็นไปตามมาตรฐาน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. Checklist เครื่องมือที่ต้องนำไปในสถานที่เกิดเหตุ
2. แบบฟอร์มที่แสดงถึงเครื่องมือที่ใช้หรือ Checklist นั้น ต้องมีการทดสอบความถูกต้องและเชื่อถือได้ เช่น ผ่านการทดสอบและได้รับรองมาตรฐานจาก National Institute of Standards and Technology (NIST)
3. มีรูปแบบการจดบันทึกข้อมูลในสถานที่เกิดเหตุ
4. มีรูปแบบการจดบันทึกข้อมูลการตรวจพิสูจน์ในห้องปฏิบัติการ
5. มีรูปแบบการเขียนรายงานผลการตรวจพิสูจน์
6. แบบฟอร์มห่วงโซ่พยานหลักฐานหรือ Chain of custody ต้องมีการบันทึกข้อมูลดังนี้
 - 6.1 ลายมือชื่อของผู้ส่งมอบหลักฐาน รวมถึงข้อมูลการติดต่อของผู้ส่งมอบ
 - 6.2 ลายมือชื่อของผู้รับมอบหลักฐาน รวมถึงข้อมูลการติดต่อของผู้รับมอบ
 - 6.3 เวลาในการส่งมอบและการรวบรวมถึงวันที่ในการส่งมอบและการรับพยานหลักฐาน
 - 6.4 เหตุผลในการส่งมอบหลักฐานและการรับมอบหลักฐาน
 - 6.5 วิธีการส่งมอบพยานหลักฐาน โดยระบุรายละเอียดว่าส่งด้วยวิธีใด
 - 6.6 สถานที่จัดเก็บหลักฐาน
 - 6.7 รายละเอียดเกี่ยวกับหลักฐาน เช่น สภาพ คุณลักษณะ เป็นต้น
7. แบบฟอร์มในการรับคำร้องขอการตรวจพิสูจน์

หากการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ ได้รับการตรวจสอบจากเครื่องมือดังกล่าวก็จะทำให้กระบวนการทำงานเกิดความถูกต้อง สมบูรณ์ และเป็นไปตามมาตรฐาน ดังจะเห็นได้จากข้อมูลการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

ข้อมูลการสัมภาษณ์

“ทางหัวหน้าหน่วยงานจะต้องให้ความสำคัญในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล พอให้ความสำคัญแล้วก็นำพยานหลักฐานชิ้นนั้นมายกระดับให้เป็นสเกลที่ว่ามีมาตรฐาน แล้วมาตรฐานตรงนั้นก็สามารเอาพยานหลักฐาน ไปใช้ในชั้นศาลและศาลก็ถามกันว่าถ้าหลักฐานนั้นๆ ที่ออกมาจากดีเอสไอหรือออกมาจากหน่วยงานตรงของดีเอสไอนี้มีความถูกต้อง”

(เจ้าหน้าที่คดีพิเศษ, สัมภาษณ์, 8 มกราคม 2567)

“ในการจัดเก็บ สำหรับเราก็ต้องมีการทบทวนก่อนที่จะไปรู้ว่าจะลงพื้นที่ว่าจะต้องเจออะไร มีการทบทวนการคิด มีการวางแผนก่อน”

(เจ้าหน้าที่คดีพิเศษ, สัมภาษณ์, 10 มกราคม 2567)

“ถ้ามันมีปัญหาจริงๆ ก็พยายามเก็บในสภาพที่มันเป็นอยู่เลยขนาดนั้นให้ได้มากที่สุด พยายามอย่าไปทำให้ปนเปื้อน เช่น อย่าไปปิดเครื่องหรืออย่าไปทำอะไรที่เราไม่มีความรู้ พยายามเก็บขึ้นมาในสภาพที่มันเป็นปัจจุบันแล้วก็ให้ทางหน่วยตรวจพิสูจน์ขอรับไปตรวจสอบเอง”

(เจ้าหน้าที่คดีพิเศษ, สัมภาษณ์, 30 มกราคม 2567)

3. ควรจัดซื้ออุปกรณ์หรือซอฟต์แวร์ที่ใช้ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัลให้เพียงพอต่อการใช้งาน

ข้อมูลการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (นายสุภาพ สิริ, 2555: ปัจจัยที่เป็นปัญหาและอุปสรรค) ศึกษาเรื่อง “ปัญหาอุปสรรคในการสืบสวนสอบสวนของเจ้าหน้าที่สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ: ศึกษาเฉพาะกรณีการสืบสวนสอบสวนความผิดฐานการทุจริตคอร์รัปชันของเจ้าหน้าที่ในภาครัฐ” พบว่าปัจจัยที่เป็นปัญหาและอุปสรรคของการสืบสวนสอบสวนความผิดฐานการทุจริตคอร์รัปชันของเจ้าหน้าที่ในภาครัฐ ส่วนหนึ่งเกิดจากการขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ที่มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน จึงทำให้การปฏิบัติงานไม่มีประสิทธิผล ทำให้เกิดความล่าช้าในการทำงานหรือไม่สามารถปฏิบัติงานได้ ดังข้อมูลการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

ข้อมูลการสัมภาษณ์

“ถ้าเราไต่งบประมาณในการจัดซื้อของปีนี้แล้วก็ต้องคิดเผื่อไว้ว่าอีก 5 ปี มันจะยังคงใช้ได้มั้ยถ้าภายในระยะเวลา 5 ปี เนี่ยมันน่าจะเปลี่ยนเทคโนโลยีใหม่เพราะเทคโนโลยีมันเปลี่ยนแปลงเร็ว เราก็ควรที่จะศึกษาว่ามันมีอุปกรณ์ใหม่ๆ หรืออะไรที่มันอัปเดตจากของเดิม แล้วก็ศึกษาและ

วางแผนล่วงหน้าว่าก่อนที่มันจะหมดอายุหรือล้าสมัยเสีย เราต้องหาของใหม่มาทดแทนให้ทัน เช่น สมมุติเราคิดว่าอีก 5 ปี เครื่องนี้มันจะเสื่อมสภาพ พอปีที่ 3 เราจะต้องเริ่มหาเทคโนโลยีใหม่ๆ หรือ อุปกรณ์ใหม่ๆ เพื่อที่เราจะได้จัดซื้อและสามารถเอามาทดแทนของเดิมได้”

(เจ้าหน้าที่คดีพิเศษ, สัมภาษณ์, 5 กุมภาพันธ์ 2567)

“เครื่องมือก็ควรจัดซื้อมาให้หลากหลาย โดยผู้ใช้เครื่องมือก็ต้องตั้งงบประมาณมาให้มันหลากหลายให้ครบทุกประเภทที่ใช้ตรวจ”

(เจ้าหน้าที่คดีพิเศษ, สัมภาษณ์, 27 กุมภาพันธ์ 2567)

4. ควรจัดสรรงบประมาณและอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัลให้เพียงพอ

ข้อมูลการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (นางสาวตรองหทัย ยศประสิทธิ์, 2561: 51-52) ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความรู้ ความคิดเห็นในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ของพนักงานสอบสวน กองบังคับการตำรวจนครบาล 8” พบว่าปัญหา อุปสรรคและข้อจำกัดในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานในสถานที่เกิดเหตุคือ การขาดอุปกรณ์ ขาดบุคลากรที่ชำนาญ ขาดแคลนผู้ช่วยพนักงานสอบสวน เป็นสาเหตุให้การทำงานล่าช้า ซึ่งในบางกรณีพนักงานสอบสวนต้องเก็บพยานหลักฐานเองในกรณีเร่งด่วน โดยขาดอุปกรณ์ที่จำเป็นในการจัดเก็บให้ถูกต้องตามวิธีการและหลักการเก็บรวบรวมพยานหลักฐาน ซึ่งเป็นสาเหตุให้พยานหลักฐานเหล่านั้นเกิดการปนเปื้อนเสียหายและไม่สามารถใช้เป็นพยานหลักฐานในสำนวนหรือไม่สามารถนำไปใช้เป็นพยานหลักฐานในชั้นศาลได้ ดังจะเห็นได้จากข้อมูลการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

ข้อมูลการสัมภาษณ์

“จัดสรรงบประมาณให้เจ้าหน้าที่ได้มีการเรียนรู้ให้เกิดความเชี่ยวชาญและเอาข้อมูลความรู้ ความเชี่ยวชาญนำมาถ่ายทอดต่อภายในองค์กร เราต้องส่งเสริมคนแล้วก็ต้องให้เขามาถ่ายทอดความรู้ต่อ”

(เจ้าหน้าที่คดีพิเศษ, สัมภาษณ์, 10 มกราคม 2567)

“สำหรับเรื่องอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดเก็บ ควรจัดสรรงบประมาณซึ่งเขาก็จะรู้ว่าเขาอยากจะได้อะไรบ้างที่ซัพพอร์ตกับงานเขา”

(เจ้าหน้าที่คดีพิเศษ, สัมภาษณ์, 27 กุมภาพันธ์ 2567)

5. ควรเพิ่มอัตรากำลังของเจ้าหน้าที่เก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล

ข้อมูลการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (ชยากร มีสาวงษ์, 2565: 39) ศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์และการป้องกันสถานที่เกิดเหตุของพนักงาน

สอบสวนเขตพื้นที่จังหวัดนครปฐม 10 สถานี” พบว่าปัญหาและอุปสรรคที่พนักงานสอบสวนมักจะพบและทำให้เกิดปัญหาในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐาน คือการขาดบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ ซึ่งจะทำให้การทำงานล่าช้าลงรวมถึงพนักงานสอบสวนขาดความรู้และความเชี่ยวชาญในการเก็บพยานหลักฐานซึ่งจะทำให้พยานหลักฐานนั้นมีประสิทธิภาพน้อยลงหรือทำให้พยานหลักฐานเสื่อมและถูกทำลาย

ข้อมูลการสัมภาษณ์

“คือผมมองว่าน่าจะ recruit คนที่จบทางด้านนี้ โดยตรงและก็ให้มีเส้นทางความเจริญก้าวหน้าของตำแหน่งนี้ โดยต้องมีความสามารถ expert ด้านนี้โดยตรงเพราะว่ามันจะได้ไม่ต้องไปทำงานด้านอื่น”

(เจ้าหน้าที่คดีพิเศษ, สัมภาษณ์, 22 กุมภาพันธ์ 2567)

“เราก็อาจจะต้องรับสมัคร หากคนมาทำงานทางด้านนี้เพิ่มเพราะว่ามันเป็นเรื่องเทคนิค มันมีความสำคัญ ถ้าพยานหลักฐานถูกเก็บมาไม่ถูกต้อง มันก็ไม่สามารถใช้พิสูจน์ความผิดในชั้นศาลได้เลยเราจึงต้องรับเจ้าหน้าที่เฉพาะทางมาทำในเรื่องเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล”

(พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ, สัมภาษณ์, 27 กุมภาพันธ์ 2567)

6. ควรมีเส้นทางความก้าวหน้าในอาชีพที่มีลำดับขั้นของตำแหน่งงานตั้งแต่เริ่มต้นไปจนถึงสูงสุดที่ชัดเจนของเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานด้านการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัล

ข้อมูลการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง

จากข้อมูลเส้นทางความก้าวหน้าในอาชีพที่มีลำดับขั้นของตำแหน่งงานตั้งแต่เริ่มต้นไปจนถึงสูงสุดที่ชัดเจนของเจ้าหน้าที่ในตำแหน่งเจ้าหน้าที่คดีพิเศษ ที่ปฏิบัติงานในกรมสอบสวนคดีพิเศษมีรายละเอียดดังนี้

การดำรงตำแหน่ง เจ้าหน้าที่คดีพิเศษระดับปฏิบัติการ เมื่อต้องการเลื่อนระดับไปดำรงตำแหน่งระดับชำนาญการต้องมีผลงานในตำแหน่งเจ้าหน้าที่คดีพิเศษ ระดับปฏิบัติการ (ผลการปฏิบัติงานที่แล้วเสร็จ) ดังนี้

1. ผลการปฏิบัติงานด้านการสอบสวน การสืบสวน หรือการตรวจสอบข้อเท็จจริงที่ได้รับมอบหมายให้เป็นคณะพนักงานสอบสวนคดีพิเศษหรือคณะพนักงานสืบสวน หรือคณะทำงานตรวจสอบข้อเท็จจริงหรือรับผิดชอบตรวจสอบข้อเท็จจริง รวมไม่น้อยกว่า 10 เรื่อง ทั้งนี้ ต้องเป็นคดีพิเศษไม่น้อยกว่า 3 เรื่อง

2. มีผลการปฏิบัติงานด้านการสอบข้อเท็จจริงความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่หรือด้านการสอบสวนทางวินัย/สืบสวน ข้อเท็จจริงทางวินัย/ตรวจสอบข้อเท็จจริงทางวินัยและ

ได้รับการรับรองจากผู้อำนวยการกลุ่มบริหารทรัพยากรบุคคลว่าได้ปฏิบัติหน้าที่ ดังกล่าว รวมไม่น้อยกว่า 10 เรื่อง

3. มีผลการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับตำแหน่งที่จะประเมิน หรือเรื่องอื่นตามที่ได้รับมอบหมายที่เกี่ยวข้องกับภารกิจของกรมสอบสวนคดีพิเศษและได้รับการรับรองจากหัวหน้าหน่วยงานว่าได้ปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าว จำนวนไม่น้อยกว่า 10 เรื่อง/ชิ้นงาน ทั้งนี้สามารถรวมผลงาน 10 เรื่อง ตามข้อ 1 – 3 ได้โดยไม่ต้องมีผลงานคดีพิเศษ 3 คดี ยกเว้นเสนอผลงานตามข้อ 1 ต้องรวมผลงาน คดีพิเศษ 3 คดี

การดำรงตำแหน่ง เจ้าหน้าที่คดีพิเศษระดับชำนาญการ เมื่อต้องการเลื่อนระดับไปดำรงตำแหน่งระดับชำนาญการพิเศษ ต้องมีผลงานในตำแหน่งเจ้าหน้าที่คดีพิเศษ ระดับชำนาญการ (ผลการปฏิบัติงานที่แล้วเสร็จ) ดังนี้

ผลงานในตำแหน่งเจ้าหน้าที่คดีพิเศษ ระดับชำนาญการ (ที่ไม่ซ้ำกับผลงานประเมินขอเงินเพิ่มระดับชำนาญการ (7) (ผลการปฏิบัติงานที่แล้วเสร็จ)

1. มีผลการปฏิบัติงานด้านการสอบสวน การสืบสวน หรือการตรวจสอบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิดตามกฎหมายว่าด้วย การสอบสวนคดีพิเศษ ตามที่ได้รับมอบหมายให้เป็นคณะพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ หรือคณะพนักงานสืบสวน หรือคณะทำงานตรวจสอบข้อเท็จจริงหรือรับผิดชอบตรวจสอบข้อเท็จจริง และได้รับการรับรองจากหัวหน้าหน่วยงานว่าได้ปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าว รวมไม่น้อยกว่า 10 เรื่อง ทั้งนี้ ต้องเป็นคดีพิเศษ ไม่น้อยกว่า 3 คดีและต้องเลขานุการ/ผู้ช่วยเลขานุการคณะพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ หรือ เลขานุการ/ผู้ช่วยเลขานุการคณะพนักงานสืบสวน หรือหัวหน้า คณะทำงานตรวจสอบข้อเท็จจริง รวมไม่น้อยกว่า 5 คดีหรือ

2. มีผลการปฏิบัติงานด้านการสอบข้อเท็จจริงความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ หรือด้านการสอบสวนทางวินัย/สืบสวน ข้อเท็จจริงทางวินัย/ตรวจสอบข้อเท็จจริงทางวินัย และได้รับการรับรองจากผู้อำนวยการกลุ่มบริหารทรัพยากรบุคคล ว่าได้ปฏิบัติหน้าที่ ดังกล่าว รวมไม่น้อยกว่า 10 เรื่องและต้องเป็น ประธาน/เลขานุการ คณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่หรือด้านการสอบสวนทางวินัย/สืบสวน ข้อเท็จจริงทางวินัย/ตรวจสอบข้อเท็จจริงทางวินัย ไม่น้อยกว่า 3 เรื่อง หรือ

3. มีผลการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับตำแหน่งที่จะประเมิน หรือเรื่องอื่นตามที่ได้รับมอบหมายที่เกี่ยวข้องกับภารกิจของ กรมสอบสวนคดีพิเศษ และได้รับการรับรองจากหัวหน้าหน่วยงานว่าได้ปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าว จำนวนชิ้นงานไม่น้อยกว่า 10 เรื่อง/ชิ้นงาน ทั้งนี้ สามารถรวมผลงาน 10 เรื่อง ตามข้อ 1 – 3 ได้โดยไม่ต้องมีผลงานคดีพิเศษ 3 คดี ยกเว้นเสนอผลงานตามข้อ 1 (กลุ่มบริหารทรัพยากรบุคคล กรมสอบสวนคดีพิเศษ, 2567: 1-2)

จากข้อมูลเส้นทางความก้าวหน้าในอาชีพที่มีลำดับขั้นของตำแหน่งงานตั้งแต่เริ่มต้นไปจนถึงสูงสุดที่ชัดเจนของเจ้าหน้าที่ในตำแหน่งเจ้าหน้าที่คดีพิเศษที่ปฏิบัติงานในกรมสอบสวนคดีพิเศษนั้นส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นทางด้านการปฏิบัติงานด้านการสอบสวน การสืบสวน หรือการตรวจสอบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิดตามกฎหมายว่าด้วย การสอบสวนคดีพิเศษเป็นหลัก จึงทำให้เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานด้านการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัลมีภาระเพิ่มมากขึ้นและเมื่อต้องปฏิบัติงานทั้งในเรื่องการสืบสวนสอบสวน การเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลและการตรวจพิสูจน์ฯ ไปพร้อมๆ กันก็จะทำให้ไม่เกิดความเชี่ยวชาญ งานที่ออกมาอาจจะไม่มีคุณภาพ ใช้เวลาในการดำเนินงานค่อนข้างนาน ดังข้อมูลการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

ข้อมูลการสัมภาษณ์

“ส่วนปัญหาอุปสรรคในด้านอื่นๆ ผมมองว่าการที่มีงานคดีอื่นหรืองานประเภทอื่นที่ไม่เกี่ยวกับงานด้านการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัล มาให้คนเหล่านี้ทำงาน มันก็จะไปเพิ่มภาระซึ่งเราก็จะทำไม่ทันมันมีช่วงงานเยอะงานน้อยไม่เกี่ยว ก็คือควรจะให้ทำด้านนั้นไปอย่างเดียวเลย”

(เจ้าหน้าที่คดีพิเศษ, สัมภาษณ์, 16 มกราคม 2567)

“ให้มีเส้นทางความเจริญก้าวหน้าของตำแหน่งนี้ โดยต้องมีความสามารถ expert ด้านนี้โดยตรงเพราะว่ามันจะได้ไม่ต้องไปทำงานด้านอื่น”

(เจ้าหน้าที่คดีพิเศษ, สัมภาษณ์, 27 กุมภาพันธ์ 2567)

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนากระบวนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ มีวัตถุประสงค์ คือ 1. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในกระบวนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ 2. เพื่อพัฒนากระบวนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษให้ถูกต้อง เหมาะสมและเป็นไปตามมาตรฐานสากล โดยในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้กำหนดคุณสมบัติของกลุ่มตัวอย่างที่มีความเหมาะสม สอดคล้องกับเงื่อนไขของสิ่งที่ต้องการศึกษาและกำหนดกลุ่มเป้าหมายหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อให้ได้ข้อมูล โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In – depth Interview) โดยมีกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือก คือ เจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษที่มีหน้าที่เก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล จำนวน 10 คน โดยใช้หลักเกณฑ์คือ 1. เจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษที่มีความรู้ ความสามารถ และมีหน้าที่รับผิดชอบการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล 2. เจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษที่มีความรู้ ความสามารถและมีหน้าที่รับผิดชอบการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล 3. เป็นผู้ที่มีความร่วมมือในการเก็บข้อมูล ทำให้ได้กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยคือ 1. พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ จำนวน 2 คน 2. เจ้าหน้าที่คดีพิเศษ จำนวน 4 คน 3. เจ้าหน้าที่ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล จำนวน 2 คน 4. นักวิชาการคอมพิวเตอร์ ผู้ช่วยเหลือพนักงานสอบสวน 2 คน เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากเจ้าหน้าที่ทั้งหมดข้างต้นแล้ว ผู้วิจัยจะนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ เพื่อให้ได้ข้อสรุปและตรงตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยเสนอผลการวิจัยโดยแบ่งตามวัตถุประสงค์ 2 ข้อของงานวิจัยดังนี้

1. ปัญหาและอุปสรรคในกระบวนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ

ผลการศึกษาปัญหาและอุปสรรคในกระบวนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ความรู้เกี่ยวกับพยานหลักฐานทางดิจิทัล

จากการศึกษาปัญหาด้านความรู้เกี่ยวกับพยานหลักฐานทางดิจิทัลของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล พบว่าเจ้าหน้าที่คดีพิเศษและพนักงานงานสอบสวนคดีพิเศษทุกคนได้เข้าร่วมอบรมในหลักสูตรที่เกี่ยวกับการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลมาแล้ว แต่เนื่องจากกรมสอบสวนคดีพิเศษไม่ได้มีการจัดการอบรมเพื่อทบทวนความรู้ให้กับเจ้าหน้าที่เป็นประจำทุกปี จึงทำให้เมื่อต้องออกไปปฏิบัติงานจริง เจ้าหน้าที่จึงปฏิบัติงานได้อย่างไม่เต็มความสามารถ มีความรู้เกี่ยวกับพยานหลักฐานทางดิจิทัลที่ยังไม่ครบถ้วน ทำให้พยานหลักฐานที่ทำการเก็บกลับมาตรวจพิสูจน์นั้นอาจจะเสียหาย ไม่ครบถ้วน หรือเกิดการปนเปื้อนของข้อมูลเนื่องจากการไม่รู้จักอุปกรณ์นั้นๆ ไม่รู้วิธีการใช้งาน หรือทำการเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัลที่ไม่ถูกวิธี ยกตัวอย่างเช่น กรณีที่เจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษไม่ทราบว่า Digital Wallet หน้าตาเป็นอย่างไร ใช้เก็บข้อมูลอะไรเมื่อไปพบเห็นก็จะไม่สนใจหรือไม่ได้เก็บกลับมาตรวจพิสูจน์เพราะอาจจะคิดว่าไม่สำคัญ เป็นต้น อีกทั้งอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์นั้นมีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วเป็นสาเหตุให้เจ้าหน้าที่ไม่มีความรู้ในตัวอุปกรณ์ที่เจอในสถานที่ตรวจค้น เมื่อเกิดความผิดพลาดในการระบุอุปกรณ์ที่ต้องการเก็บกลับมาตรวจพิสูจน์ และความผิดพลาดในการรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลหรือทำการเก็บแบบไม่ถูกวิธี ก็จะส่งผลกระทบต่อกระบวนการนำพยานหลักฐานนั้นไปใช้ทั้งในสำนวนและการนำไปใช้ในชั้นศาลเพราะพยานหลักฐานที่นำไปใช้เกิดการปนเปื้อน ไม่ถูกต้องตามมาตรฐาน ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย จึงทำให้ไม่สามารถนำไปพิสูจน์ความผิดของผู้กระทำความผิดได้

2. วิธีการในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล

จากการศึกษาปัญหาด้านวิธีการในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล พบว่าเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษที่ทำหน้าที่เก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลนั้น ไม่ค่อยได้ทำเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลในสถานที่จริงมากนัก จึงทำให้เกิดความไม่ชำนาญในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล รวมถึงมาตรฐานการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลนั้น มีการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงเจ้าหน้าที่ๆ อาจจะไม่ได้รับข้อมูลมาตรฐานต่างๆ ที่มีการเปลี่ยนแปลงไป รวมถึงการให้ความยินยอมการเข้าถึงข้อมูลของเจ้าของอุปกรณ์ก็เป็นปัญหาสำคัญในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลด้วยเพราะถ้าเจ้าของอุปกรณ์ดังกล่าวไม่ให้ความยินยอมก็จะไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลในอุปกรณ์ดังกล่าวได้ ส่วนในกรณีของการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล หากเจ้าหน้าที่ฯ จัดเก็บมาในลักษณะที่ไม่ได้ทำการตัดการเชื่อมต่ออุปกรณ์ดังกล่าวกับระบบอินเทอร์เน็ต ก็อาจทำให้ข้อมูลในอุปกรณ์ดังกล่าวถูกลบทิ้งและ

ไม่สามารถกู้คืนข้อมูลได้ อีกทั้งหากเจ้าหน้าที่ฯ ใช้วิธีการในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลที่ไม่ถูกต้องไม่เป็นไปตามมาตรฐาน ก็จะไม่สามารถนำพยานหลักฐานทางดิจิทัลไปใช้ในชั้นสอบสวนและชั้นศาลได้

3. อุปกรณ์ที่ใช้ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล

จากการศึกษาปัญหาด้านอุปกรณ์ที่ใช้ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัลของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล พบว่าปัญหาเกิดจากตัวเก็บข้อมูลจากพยานหลักฐานทางดิจิทัลนั้น บางครั้งอุปกรณ์ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัลที่เจ้าหน้าที่ใช้ปฏิบัติงานยังไม่รองรับกับระบบปฏิบัติการเวอร์ชันใหม่ๆ จึงทำให้เข้าถึงข้อมูลในอุปกรณ์ไม่ได้และการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัลนั้น จำเป็นต้องใช้เจ้าหน้าที่ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เป็นผู้ใช้งานอุปกรณ์ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล ซึ่งเจ้าหน้าที่คดีพิเศษและพนักงานสอบสวนคดีพิเศษที่ปฏิบัติงานด้านสืบสวนสอบสวนและหน่วยงานสนับสนุนอื่นๆ แม้จะเคยผ่านการอบรมการใช้งานอุปกรณ์ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัลมาแล้วก็ตาม เจ้าหน้าที่กลุ่มดังกล่าวก็ยังไม่สามารถใช้งานอุปกรณ์ที่ใช้ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัลด้วยตนเองได้ รวมถึงอุปกรณ์ที่ใช้ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัลก็มีจำนวนไม่เพียงพอต่อการใช้งาน เนื่องจากอุปกรณ์ดังกล่าวมีราคาค่อนข้างสูง อีกทั้งตัวซอฟต์แวร์อุปกรณ์ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัลนั้นจำเป็นต้องมีการต่ออายุการใช้งานในทุกๆ ปี ซึ่งถ้าไม่ได้ทำการต่ออายุการใช้งาน ก็จะไม่สามารถใช้อุปกรณ์ดังกล่าวในการปฏิบัติงานได้

4. งบประมาณและอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัลไม่เพียงพอ

จากการศึกษาปัญหาด้านงบประมาณและอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัลไม่เพียงพอนั้น พบว่าปัญหาทางด้านงบประมาณที่ไม่เพียงพอเกิดจากการของบประมาณแต่ละปีนั้นต้องทำการขอล่วงหน้าประมาณ 2 ปี นับจากปีที่จัดซื้ออุปกรณ์ ซึ่งอุปกรณ์ที่จัดซื้อดังกล่าวก็จะล้าสมัยหรือมีรุ่นที่ใหม่กว่าออกมา อีกทั้งราคาของอุปกรณ์ที่ทำการของบประมาณ บางครั้งก็มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านราคาและคุณสมบัติของอุปกรณ์ จึงทำให้เกิดความสับสนระหว่างเจ้าหน้าที่ฝ่ายจัดซื้อกับฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการของบประมาณ ส่วนในเรื่องอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัลไม่เพียงพอนั้นพบว่าปัญหาเกิดจากเทคโนโลยีมีการพัฒนาในทุกๆ ปี ทำให้อุปกรณ์ที่ใช้เก็บข้อมูลกลับมาตรวจพิสูจน์นั้นมีความจุไม่เพียงพอสำหรับการเก็บข้อมูลจากสถานที่ที่เจ้าหน้าที่ปฏิบัติการตรวจค้น การทำสำเนาข้อมูลใช้เวลานานเนื่องจากเทคโนโลยีที่พัฒนาขึ้นทุกปี จึงทำให้ขนาดความจุของพยานหลักฐานทางดิจิทัลมีขนาดใหญ่ขึ้น ด้วยเหตุผลนี้เองจึงต้องใช้อุปกรณ์การจัดเก็บข้อมูลและเครื่องคอมพิวเตอร์ที่มีประสิทธิภาพสูงในการเก็บข้อมูลเพื่อลดเวลาการทำงานให้ทันตามห้วงเวลาที่กำหนดในหมายค้นแต่ละครั้ง อีกทั้งอุปกรณ์สำหรับการ

จัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัล เช่น ซอง อีเมล หรือคล่องบรรจุ เป็นต้น ก็มีไม่เพียงพอต่อการใช้งาน ซึ่งหากพนักงานสืบสวนหรือพนักงานสอบสวนคดีพิเศษทำการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัลด้วยอุปกรณ์การจับเก็บที่ไม่ถูกต้องกับชนิดของพยานหลักฐาน ก็อาจจะเกิดความเสียหายการปนเปื้อนของพยานหลักฐานทางดิจิทัลได้

5. จำนวนเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอต่อการทำงานในการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัล

จากการศึกษาปัญหาด้านจำนวนเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอต่อการทำงานในการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัล พบว่าปัญหาเกิดจากเจ้าหน้าที่ที่มีความสามารถด้านการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัลที่มีความเชี่ยวชาญและสามารถใช้งานอุปกรณ์พิเศษในการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัลและตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัลของกรมสอบสวนคดีพิเศษได้นั้น มีจำนวนเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอต่อปริมาณงานในแต่ละด้าน เช่น งานตรวจโทรศัพท์ คอมพิวเตอร์ วิดีโอ เป็นต้น ซึ่งเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษจะแบ่งหน้าที่กันทำงานในแต่ละด้าน ประกอบกับเจ้าหน้าที่ในส่วนงานดังกล่าวต้องปฏิบัติหน้าที่อื่น นอกเหนือจากงานที่เกี่ยวกับการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัลและตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัลควบคู่กันไปด้วย อีกทั้งหน่วยงานภาครัฐเอง ยังไม่เห็นถึงความสำคัญมากนักและยังไม่มียุทธศาสตร์ในการพัฒนาเจ้าหน้าที่ในสายงานดังกล่าวมารองรับปริมาณงานที่เพิ่มขึ้นจึงทำให้เกิดปัญหาข้างต้น

6. ปัญหาและอุปสรรคด้านอื่นๆ

จากการศึกษาปัญหาและอุปสรรคด้านอื่นๆ พบปัญหาเรื่องข้อกำหนดและอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่จัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัลนั้น กฎหมายไม่ได้ให้อำนาจกับเจ้าหน้าที่ที่เป็นผู้ช่วยเหลือพนักงานสอบสวนซึ่งมีความรู้ในการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัลมากนัก เนื่องจากเจ้าหน้าที่ที่เป็นผู้ช่วยเหลือพนักงานสอบสวนอาจจะไม่ได้มีใบรับรองการเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัล เป็นต้น อีกทั้งกฎหมายของประเทศไทยในปัจจุบัน ยังไม่รองรับและไม่สนับสนุนให้เจ้าหน้าที่สามารถเข้าถึงข้อมูล เก็บข้อมูลหรือใช้อุปกรณ์พิเศษในการเข้าถึงข้อมูลพยานหลักฐานทางดิจิทัล โดยปราศจากความยินยอม เวลาที่นำพยานหลักฐานดังกล่าวไปใช้ในชั้นศาลก็ยังคงต้องใช้พยานผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกกรมสอบสวนคดีพิเศษมายืนยันข้อมูลพยานหลักฐานทางดิจิทัลอีกอยู่ดี จึงทำให้เกิดความซับซ้อน ยุ่งยากและอาจเกิดความผิดพลาดได้

ส่วนปัญหาเรื่องเส้นทางความก้าวหน้าในอาชีพที่มีลำดับขั้นของตำแหน่งงานตั้งแต่เริ่มต้นไปจนถึงสูงสุดที่ชัดเจนของเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานด้านการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัล พบว่าเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานด้านการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลและตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัลนั้นมีหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติงานในด้านดังกล่าวอยู่แล้วแต่ในการปฏิบัติงานจริง เจ้าหน้าที่ในส่วนงานดังกล่าวก็ต้องปฏิบัติงานด้านอื่นๆ ด้วย เช่น การเป็นคณะพนักงาน

สอบสวนคดีพิเศษในการทำคดีต่างๆ รับผิดชอบงานด้านอื่นๆ ตามที่ผู้บังคับบัญชามอบหมาย จึงทำให้เจ้าหน้าที่กลุ่มดังกล่าวมีภาระและต้องรับผิดชอบงานในหลายๆ ด้าน จำนวนเจ้าหน้าที่จึงไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติงานในส่วนนี้ ส่งผลให้งานทางด้าน การเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล และตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล ไม่มีประสิทธิภาพ ใช้เวลานานในการปฏิบัติงาน

2. แนวทางการพัฒนากระบวนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษให้ถูกต้อง เหมาะสมและเป็นไปตามมาตรฐานสากล

ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนากระบวนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษให้ถูกต้อง เหมาะสมและเป็นไปตามมาตรฐานสากล สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ควรมีการจัดทำหลักสูตรและการอบรมพร้อมทั้งฝึกปฏิบัติจริงในเรื่องการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล ของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ

เมื่อมีการจัดทำหลักสูตรและการอบรมพร้อมทั้งฝึกปฏิบัติจริง โดยจัดให้มีวิทยากรทั้งจากภายในกรมสอบสวนคดีพิเศษ สำนักงานตำรวจแห่งชาติและสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ เข้ามาถ่ายทอดความรู้ในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล ก็จะทำให้เจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษมีความรู้สามารถวิเคราะห์อุปกรณ์ต่างๆ ได้อย่างแม่นยำ ตรงประเด็น โดยสามารถวิเคราะห์ได้ว่า อุปกรณ์ใดบ้างที่ผู้ต้องสงสัยหรือผู้ถูกกล่าวหาใช้ในการกระทำความผิด มีทักษะในการแก้ปัญหาเมื่อต้องเผชิญกับปัญหาการทำงานในรูปแบบต่างๆ อีกทั้งเมื่อมีเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษผ่านหลักสูตรดังกล่าวแล้วก็จะเป็นการเพิ่มจำนวนเจ้าหน้าที่ที่สามารถเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลให้สามารถรองรับกับปริมาณงานของกรมสอบสวนคดีพิเศษ รวมถึงการถ่ายทอดความรู้ไปยังเจ้าหน้าที่อื่นๆ ในสังกัดและพัฒนาไปสู่กระบวนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลที่ถูกต้องเหมาะสมและเป็นไปตามมาตรฐานสากล

2. ควรมีกระบวนการในการตรวจสอบขั้นตอนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลให้มีความถูกต้องตามหลักวิธีปฏิบัติ

เมื่อเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษทำการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลในการตรวจค้นคดีต่างๆ เรียบร้อยแล้ว สิ่งที่จะแสดงให้เห็นว่ากระบวนการดังกล่าวนั้นถูกต้องหรือไม่ก็คือควรมีกระบวนการตรวจสอบขั้นตอนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล เช่น มีเช็คลิสต์ว่าเจ้าหน้าที่ที่ทำการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลนั้นได้ปฏิบัติตามขั้นตอนครบถ้วน ถูกต้องหรือไม่ เพราะหากเจ้าหน้าที่ที่ทำการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลนั้นไม่ได้ปฏิบัติตามหลักการ พยานหลักฐานนั้นก็จะเกิดการปนเปื้อนไม่สามารถใช้เป็นพยานหลักฐานในชั้นศาลได้

3. ควรจัดซื้ออุปกรณ์หรือซอฟต์แวร์ที่ใช้ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัลให้เพียงพอต่อการใช้งาน

เพื่อให้การปฏิบัติงานด้านตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัลมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด ใช้เวลาในการดำเนินการอย่างรวดเร็ว เพียงพอต่อความต้องการและตอบสนองวัตถุประสงค์ของการทำงานด้านดังกล่าว กรมสอบสวนคดีพิเศษจึงควรจัดซื้ออุปกรณ์หรือซอฟต์แวร์ที่ใช้ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัลให้เพียงพอต่อการใช้งาน มีการฝึกอบรมอนุญาตของซอฟต์แวร์ที่ใช้ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัลในทุกๆ ปี เพื่อให้ใช้งานได้อย่างต่อเนื่อง มีการตรวจสอบและติดตามข้อมูลจากบริษัทที่จำหน่ายอุปกรณ์หรือซอฟต์แวร์ที่ใช้ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัลอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้เครื่องมือเหล่านั้นทันสมัยอยู่ตลอดเวลาและสามารถใช้งานได้โดยเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดในการปฏิบัติงาน

4. ควรจัดสรรงบประมาณและอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัลให้เพียงพอ

กรมสอบสวนคดีพิเศษควรจัดสรรงบประมาณและอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัลให้เพียงพอต่อความต้องการของผู้ใช้งาน เช่น จัดซื้ออุปกรณ์ในปริมาณที่สามารถรองรับการการจัดเก็บข้อมูลอย่างเพียงพอ เป็นต้น เมื่อมีปริมาณอุปกรณ์การจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัลที่เพียงพอสำหรับการปฏิบัติงานก็จะทำให้การเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลครบถ้วน สมบูรณ์และสามารถนำกลับไปตรวจพิสูจน์เพื่อนำเข้าไปใช้ในสำนวนสืบสวนสอบสวนและใช้เป็นพยานหลักฐานในชั้นศาลได้

5. ควรเพิ่มอัตรากำลังของเจ้าหน้าที่เก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล

กรมสอบสวนคดีพิเศษควรวางแผนให้มีการรับสมัครบุคคลภายนอกผู้มีความรู้ความสามารถในสายงานดังกล่าวหรือรับโอนเจ้าหน้าที่ที่มีคุณวุฒิและมีความเชี่ยวชาญ สามารถเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลได้ เข้ามาเพิ่ม เพื่อช่วยเหลือและสนับสนุนการปฏิบัติงานของพนักงานสืบสวนหรือพนักงานสอบสวนคดีพิเศษซึ่งจะส่งผลให้การปฏิบัติงานต่างๆ นั้นมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น

6. ควรมีเส้นทางความก้าวหน้าในอาชีพที่มีลำดับขั้นของตำแหน่งงานตั้งแต่เริ่มต้นไปจนถึงสูงสุดที่ชัดเจนของเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานด้านการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัล

เมื่อเจ้าหน้าที่ที่ทำหน้าที่เก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลได้ทราบถึงเส้นทางความก้าวหน้าในอาชีพที่มีลำดับขั้นของตำแหน่งงานตั้งแต่เริ่มต้นไปจนถึงสูงสุดที่ชัดเจน ก็จะทำให้เจ้าหน้าที่ในสายงานดังกล่าวมีขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน สามารถที่จะให้ความสำคัญกับ

การปฏิบัติงานในส่วนงานนี้เพียงอย่างเดียวไม่ต้องไปปฏิบัติหน้าที่ในส่วนงานอื่น งานที่ทำก็จะออกมาครบถ้วน สมบูรณ์ ถูกต้องอีกทั้งยังลดเวลาการทำงาน รองรับปริมาณงานของกรมสอบสวนคดีพิเศษได้ และเมื่องานที่ปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ในส่วนงานดังกล่าวเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลก็จะทำให้เกิดความก้าวหน้าในสายงานด้านเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลนั่นเอง

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนากระบวนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 อภิปรายผลการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในกระบวนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ

งานวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนากระบวนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ” มีวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในกระบวนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ จากผลการวิจัย ผู้วิจัยสามารถสรุปประเด็นปัญหาได้ทั้งหมด 6 ประเด็น ดังต่อไปนี้

1. ความรู้เกี่ยวกับพยานหลักฐานทางดิจิทัล

ปัญหาและอุปสรรคด้านความรู้เกี่ยวกับพยานหลักฐานทางดิจิทัล ผลการวิจัยพบว่าเจ้าหน้าที่คดีพิเศษและพนักงานสอบสวนคดีพิเศษทุกคนได้เข้าร่วมอบรมในหลักสูตรที่เกี่ยวกับการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลมาแล้ว แต่เนื่องจากกรมสอบสวนคดีพิเศษไม่ได้มีการจัดการอบรมเพื่อทบทวนความรู้ให้กับเจ้าหน้าที่เป็นประจำทุกปี จึงทำให้เมื่อต้องออกไปปฏิบัติงานจริง เจ้าหน้าที่จึงปฏิบัติงานได้อย่างไม่เต็มความสามารถ มีความรู้เกี่ยวกับพยานหลักฐานทางดิจิทัลที่ยังไม่ครบถ้วน ทำให้พยานหลักฐานที่ทำการเก็บกลับมามาตรวจพิสูจน์นั้นอาจจะเสียหาย ไม่ครบถ้วน หรือเกิดการปนเปื้อนของข้อมูล ทั้งนี้เนื่องจากการไม่รู้จักอุปกรณ์นั้นๆ ไม่รู้วิธีการใช้งาน หรือทำการเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัลที่ไม่ถูกต้องวิธี อีกทั้งอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์นั้นมีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วเป็นสาเหตุให้เจ้าหน้าที่ไม่มีความรู้ในตัวอุปกรณ์ที่เจอในสถานที่ตรวจค้น เมื่อเกิดความผิดพลาดในการระบุอุปกรณ์ที่ต้องการเก็บกลับมามาตรวจพิสูจน์ และความผิดพลาดในการรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลหรือทำการเก็บแบบไม่ถูกต้องวิธี ก็จะส่งผลกระทบต่อกระบวนการนำพยานหลักฐานนั้น ไปใช้ทั้งในสำนวนและการนำไปใช้ในชั้นศาลเพราะพยานหลักฐานที่นำไปใช้เกิดการปนเปื้อน ไม่ถูกต้องตามมาตรฐาน ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย จึงทำให้ไม่สามารถนำไปพิสูจน์ความผิดของผู้กระทำความผิดได้ ซึ่งมีความสอดคล้องกับเอกสารจาก

ข้อมูลหลักสูตรการพัฒนาทักษะการปฏิบัติงานเกี่ยวกับพยานหลักฐานดิจิทัลของกรมสอบสวนคดีพิเศษที่จัดทำขึ้น โดยส่วนพัฒนาความเชี่ยวชาญพิเศษ กองพัฒนาและสนับสนุนคดีพิเศษ ประจำปี 2562 จะเห็นได้ว่าเจ้าหน้าที่ของกรมสอบสวนคดีพิเศษในตำแหน่งพนักงานสอบสวนคดีพิเศษและตำแหน่งเจ้าหน้าที่คดีพิเศษจะได้รับการอบรมถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับพยานหลักฐานทางดิจิทัลในระดับพื้นฐานจำนวน 38 ชั่วโมง และในระดับขั้นสูงจำนวน 48 ชั่วโมง ซึ่งไม่เพียงพอที่จะทำให้เจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษเกิดความเข้าใจและนำความรู้ไปใช้ปฏิบัติงานได้อย่างไม่ครบถ้วน จากข้อมูลหลักสูตรดังกล่าวมีข้อกำหนดว่าสามารถอบรมเจ้าหน้าที่ได้เพียง 30-40 คนต่อปี เจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษทุกคนจึงไม่สามารถเข้าอบรมหลักสูตรดังกล่าวได้อย่างทั่วถึงและสอดคล้องกับงานวิจัยของ วรินทรา ศรีวิชัย (2564 : 94) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานดิจิทัล กรณีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาหมวดคดีความมั่นคง” พบว่า “ปัญหาในเรื่องความรู้ความเข้าใจในกระบวนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานดิจิทัล พนักงานสอบสวนในคดีไม่ได้ทำตามมาตรฐานการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานดิจิทัล (Digital Forensic) พนักงานสอบสวนไม่ได้ทำการเก็บรักษาเครื่องและไม่ได้สร้างค่าแฮชเปรียบเทียบ อีกทั้งยังไม่ปรากฏข้อเท็จจริงใดๆ ว่าพนักงานสอบสวนใช้มาตรการที่เหมาะสม เพื่อรักษาความปลอดภัยและความถูกต้องของข้อมูลในเครื่องคอมพิวเตอร์ของกลาง” ซึ่งให้เห็นว่าความรู้เกี่ยวกับพยานหลักฐานทางดิจิทัลเป็นสิ่งที่สำคัญมากต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ (วรินทรา ศรีวิชัย, 2564)

2. วิธีการในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล

ปัญหาและอุปสรรคด้านวิธีการในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล ผลการวิจัยพบว่า เจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษที่ทำหน้าที่เก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลนั้น ได้ร่วมปฏิบัติการตรวจค้นและทำหน้าที่เก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลในสถานที่จริงค่อนข้างน้อย จึงทำให้ไม่มีความชำนาญในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลเท่าที่ควร ในกรณีของการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล หากเจ้าหน้าที่ฯ จัดเก็บมาแบบไม่ถูกวิธี เช่น ไม่ได้ทำการตัดการเชื่อมต่ออุปกรณ์ดังกล่าวกับระบบอินเทอร์เน็ตและสัญญาณโทรศัพท์ ก็อาจทำให้ข้อมูลในอุปกรณ์ดังกล่าวถูกลบทิ้งและไม่สามารถกู้คืนข้อมูลได้ อีกทั้งเจ้าหน้าที่ฯ อาจจะไม่ได้รับข้อมูลการเปลี่ยนแปลงมาตรฐานการจัดเก็บพยานหลักฐานและปฏิบัติงาน โดยที่ไม่มีความรู้ที่ถูกต้องครบถ้วน ในเรื่องของการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลให้เป็นไปตามมาตรฐานการจัดเก็บ เช่น ข้อกำหนดของห่วงโซ่การคุ้มครองพยานหลักฐาน กระบวนการทำ Digital Forensic ขั้นตอนวิธีการเก็บหลักฐานการบรรจุหีบห่อเพื่อส่งตรวจพิสูจน์ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กานต์ ศรีสุวรรณ (2564 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานดิจิทัล: การวิเคราะห์เพื่อพัฒนาเชิงนโยบาย” พบว่าปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานคือ การรวบรวม

พยานหลักฐาน โดยไม่สมบูรณ์ขณะเกิดเหตุ การเก็บรักษาพยานหลักฐานไม่เป็นไปตามมาตรฐานการ จัดเก็บและการจัดการพยานหลักฐานดิจิทัล ส่วนปัญหาการให้ความยินยอมการเข้าถึงข้อมูลของ เจ้าของอุปกรณ์ก็เป็นปัญหาสำคัญในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลด้วย เพราะถ้าเจ้าของ อุปกรณ์ดังกล่าวไม่ให้ความยินยอมก็จะไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลในอุปกรณ์ดังกล่าวได้ และหาก เจ้าหน้าที่ไม่ปฏิบัติตามกฎหมายและขั้นตอนวิธีในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานที่ถูกต้อง ก็จะ ส่งผลเสียต่อตัวเจ้าหน้าที่และส่งผลเสียต่อการนำพยานหลักฐานนั้นไปใช้ในสำนวนและใช้เป็น พยานหลักฐานในชั้นศาล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วรินทรา ศรีวิชัย (2564 : 94) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง “การตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานดิจิทัล กรณีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาหมวดคดีความ มั่นคง” พบว่าปัญหาในเรื่องการให้ความยินยอมการเข้าถึงข้อมูลของเจ้าของอุปกรณ์และวิธีในการ เก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัลนั้น โดยหลักแล้วหากพนักงานเจ้าหน้าที่จะเข้าถึงข้อมูลโดยการยึด โทรศัพท์มือถือหรือเครื่องคอมพิวเตอร์ เพื่อทำการตรวจสอบการใช้งานและการสื่อสาร จะต้องปฏิบัติตามขั้นตอนของพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ.2550 มาตรา 18 และ 19 กล่าวคือ พนักงานเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจสั่งให้บุคคลส่งมอบอุปกรณ์ คอมพิวเตอร์ให้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ ตรวจสอบหรือเข้าถึงระบบคอมพิวเตอร์ฯ หรืออายัด คอมพิวเตอร์เท่าที่จำเป็นเฉพาะเพื่อประโยชน์ในการทราบรายละเอียดแห่งความผิดและผู้กระทำความ ผิด นอกจากนี้การจะสั่งให้บุคคลส่งมอบอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ พนักงานเจ้าหน้าที่จะต้อง ยื่น คำร้องต่อศาลที่มีเขตอำนาจก่อน เมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตแล้ว พนักงานเจ้าหน้าที่ต้องส่งสำเนา บันทึกรายการเหตุอันควรเชื่อว่ามีกระทำความผิด มอบให้เจ้าของคอมพิวเตอร์ที่จะยึดไว้เป็นหลักฐาน และเมื่อดำเนินการเสร็จแล้วต้องส่งสำเนารายละเอียดและเหตุผลแห่งการดำเนินการให้ศาลที่มี เขตอำนาจ ภายใน 48 ชั่วโมง ซึ่งในกรณีดังกล่าวเจ้าหน้าที่ที่ทำการยึดอายัดอุปกรณ์ดังกล่าว ไม่ได้ ปฏิบัติตามวิธีปฏิบัติที่และหลักการทางกฎหมายที่ถูกต้อง โดยไม่ได้ทำสำเนาข้อมูลคอมพิวเตอร์ต่อ หน้าผู้ครอบครองข้อมูลคอมพิวเตอร์ จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้พยานหลักฐานที่ตรวจยึดมานั้น ไม่มี น้ำหนักเพียงพอและไม่น่าเชื่อถือในการต่อสู้คดีในชั้นศาล

3. อุปกรณ์ที่ใช้ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล

ปัญหาและอุปสรรคด้านอุปกรณ์ที่ใช้ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล ผลการวิจัย พบว่าปัญหาเกิดจากอุปกรณ์ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัลที่เจ้าหน้าที่ใช้ในการปฏิบัติงานยังไม่รองรับกับระบบปฏิบัติการเวอร์ชันใหม่ๆ จึงทำให้ทำการเข้าถึงข้อมูลในอุปกรณ์ต่างๆ ไม่ได้และ การตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัลนั้น จำเป็นต้องใช้เจ้าหน้าที่ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เป็นผู้ใช้งานอุปกรณ์ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล ซึ่งเจ้าหน้าที่คดีพิเศษและพนักงาน สอบสวนคดีพิเศษที่ปฏิบัติงานด้านสืบสวนสอบสวนและหน่วยงานสนับสนุนอื่นๆ แม้จะเคยผ่าน

การอบรมการใช้งานอุปกรณ์ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัลมาแล้วก็ตาม เจ้าหน้าที่กลุ่มดังกล่าวก็ยังไม่สามารถใช้งานอุปกรณ์ที่ใช้ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัลด้วยตนเองได้ ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ กานต์ ศรีสุวรรณ (2564 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานดิจิทัล: การวิเคราะห์เพื่อพัฒนาเชิงนโยบาย” พบว่า “ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานคือ การวิเคราะห์พยานหลักฐานทางดิจิทัลในประเทศไทยยังต้องพึ่งพาเทคโนโลยีจากต่างประเทศเป็นหลักทำให้ขาดผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ในเชิงลึก บุคลากรบางส่วนขาดความเชี่ยวชาญที่จำเป็นเฉพาะด้าน” (กานต์ ศรีสุวรรณ, 2564) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณิชัฐพัฒน์ ศิริพงษ์วรรณและรองศาสตราจารย์ พันตำรวจเอก พงษ์พิชญ ภัคดีณรงค์ (2558 : 91) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนางานด้านการตรวจพิสูจน์อาชญากรรมคอมพิวเตอร์ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติและกรมสอบสวนคดีพิเศษ” พบว่า “ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงาน คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการตรวจพิสูจน์อาชญากรรมคอมพิวเตอร์ขาดอุปกรณ์เครื่องมือที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งส่งผลต่อการดำเนินการตรวจพิสูจน์อาชญากรรมคอมพิวเตอร์และผลการตรวจ” (นายณิชัฐพัฒน์ ศิริพงษ์วรรณและรองศาสตราจารย์ พันตำรวจเอก พงษ์พิชญ ภัคดีณรงค์, 2558) ส่วนในเรื่องของอุปกรณ์ที่ใช้ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัลก็มีจำนวนไม่เพียงพอต่อการใช้งาน เนื่องจากอุปกรณ์ดังกล่าวมีราคาค่อนข้างสูง อีกทั้งตัวซอฟต์แวร์อุปกรณ์ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัลนั้นจำเป็นต้องมีการต่ออายุการใช้งานในทุกๆ ปี ซึ่งถ้าไม่ได้ทำการต่ออายุการใช้งาน ก็จะไม่สามารถใช้อุปกรณ์ดังกล่าวในการปฏิบัติงานได้

4. งบประมาณและอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัลไม่เพียงพอ

ปัญหาและอุปสรรคด้านงบประมาณและอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัลไม่เพียงพอ ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาด้านงบประมาณและอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัลไม่เพียงพอนั้น เกิดจากการของบประมาณแต่ละปีนั้นต้องทำการขอล่วงหน้าประมาณ 2 ปี นับจากปีที่จัดซื้ออุปกรณ์ ซึ่งอุปกรณ์ที่จัดซื้อดังกล่าวก็จะล่าสมัยหรือมีรุ่นที่ใหม่กว่าออกมา อีกทั้งราคาของอุปกรณ์ที่ทำการของบประมาณ บางครั้งก็มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านราคาและคุณสมบัติของอุปกรณ์ จึงทำให้เกิดความสับสนระหว่างเจ้าหน้าที่ฝ่ายจัดซื้อกับฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการของบประมาณ ส่วนในเรื่องอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัลไม่เพียงพอนั้น พบว่าปัญหาเกิดจากเทคโนโลยีมีการพัฒนาในทุกๆ ปี ทำให้อุปกรณ์ที่ใช้เก็บข้อมูลกลับมาตรวจพิสูจน์นั้น มีความจุไม่เพียงพอสำหรับการเก็บข้อมูลจากสถานที่ที่เจ้าหน้าที่ปฏิบัติภารกิจ การทำสำเนาข้อมูลใช้เวลานานเนื่องจากเทคโนโลยีที่พัฒนาขึ้นทุกปี จึงทำให้ขนาดความจุของพยานหลักฐานทางดิจิทัลมีขนาดใหญ่ขึ้น ด้วยเหตุผลนี้เองจึงต้องใช้อุปกรณ์การจัดเก็บข้อมูลและเครื่องคอมพิวเตอร์ที่มีประสิทธิภาพสูงในการเก็บข้อมูลเพื่อลดเวลาการ

ทำงานให้ทันตามห้วงเวลาที่กำหนดในหมายค้นแต่ละครั้ง อีกทั้งอุปกรณ์สำหรับการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัล เช่น ซอง ดุง เทปหรือกล่องบรรจุ เป็นต้น ก็มีไม่เพียงพอต่อการใช้งาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชยากร มีสาวงษ์ (2565: 39) ศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์และการป้องกันสถานที่เกิดเหตุของพนักงานสอบสวนเขตพื้นที่จังหวัดนครปฐม 10 สถานี” พบว่า “ปัญหาและอุปสรรคที่พนักงานสอบสวนพบ คือ การขาดอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดเก็บพยานหลักฐาน ซึ่งเป็นสาเหตุต่อเนื่องมาจากปัญหาจากการขาดบุคลากรที่เชี่ยวชาญ จึงไม่สามารถจัดหาหรือเบิกอุปกรณ์ที่จำเป็นต่อการรวบรวมพยานหลักฐานมาใช้งานได้” (ชยากร มีสาวงษ์, 2565) ซึ่งหากพนักงานสืบสวนหรือพนักงานสอบสวนคดีพิเศษทำการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัลด้วยอุปกรณ์การเก็บที่ไม่ถูกต้องกับชนิดของพยานหลักฐานหรือมีอุปกรณ์การเก็บดังกล่าวไม่เพียงพอต่อการใช้งานแล้ว ก็อาจจะเกิดความเสียหาย การปนเปื้อนของพยานหลักฐานทางดิจิทัลได้

5. จำนวนเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอต่อการทำงานในการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัล

ปัญหาและอุปสรรคด้านจำนวนเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอต่อการทำงานในการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัล ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาเกิดจากเจ้าหน้าที่ที่มีความสามารถด้านการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัลที่มีความเชี่ยวชาญและสามารถใช้งานอุปกรณ์พิเศษในการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัลและตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัลของกรมสอบสวนคดีพิเศษได้นั้นมีจำนวนเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอต่อปริมาณงานในแต่ละด้าน เช่น งานตรวจโทรศัพท์ คอมพิวเตอร์ วิดีโอ เป็นต้น ซึ่งเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษจะแบ่งหน้าที่กันทำงานในแต่ละด้าน ประกอบกับเจ้าหน้าที่ในส่วนงานดังกล่าวต้องปฏิบัติหน้าที่อื่นนอกเหนือจากงานที่เกี่ยวกับการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัลและตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัลควบคู่กันไปด้วย ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ นางสาวตรองหทัย ยศประสิทธิ์ (2561 : 57) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ของพนักงานสอบสวนกองบังคับการตำรวจนครบาล 8” พบว่า “ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงาน คือ การมีจำนวนบุคลากรที่ไม่เพียงพอต่อจำนวนคดีที่เกิดขึ้น หากเกิดมีคดีหลายคดีในพื้นที่รับผิดชอบเดียวกัน จำนวนพนักงานสอบสวนไม่เพียงพอ ทำให้การตรวจสถานที่เกิดเหตุเกิดความล่าช้า และวัตถุพยานอาจถูกทำลายเสียหายได้” (นางสาวตรองหทัย ยศประสิทธิ์, 2561) และสอดคล้องกับงานวิจัยของว่าที่ร้อยโทชนวัฒน์ ทองโชติฉัตร (2561 : 209) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของผู้ตรวจพิสูจน์สังกัดสำนักงานพิสูจน์หลักฐานตำรวจ” พบว่า “ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงาน คือ การขาดแคลนนักวิทยาศาสตร์อยู่จำนวนมาก โดยมีอัตราที่มีคนรองตำแหน่งอยู่เพียง 523 คน จากอัตราที่ได้รับ 1,002 คน คิดเป็นร้อยละ 52.19 ทำให้เกิดปัญหาจำนวนบุคลากรที่

ไม่เพียงพอกับการทำงาน มีการสับเปลี่ยน ไปอยู่หน่วยงานอื่นหรือการลาออก” (ว่าที่ร้อยโทชนวัฒน์ ทอง โชติฉัตร, 2561) อีกทั้งหน่วยงานภาครัฐเอง ยังไม่เห็นถึงความสำคัญมากนักและยังไม่มีนโยบาย ในการพัฒนาเจ้าหน้าที่ในสายงานดังกล่าวมารองรับปริมาณงานที่เพิ่มขึ้น จึงทำให้เกิดปัญหาข้างต้น

6. เส้นทางการก้าวหน้าในอาชีพที่มีลำดับขั้นของตำแหน่งงานตั้งแต่เริ่มต้นไปจนถึงสูงสุด ที่ชัดเจนของเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานด้านการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัล ไม่มีความชัดเจน

ปัญหาและอุปสรรคด้านเส้นทางการก้าวหน้าในอาชีพที่มีลำดับขั้นของตำแหน่งงานตั้งแต่ เริ่มต้นไปจนถึงสูงสุดที่ชัดเจนของเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานด้านการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัล ผลการวิจัยพบว่า จากการศึกษาปัญหาและอุปสรรคด้านอื่นๆ พบปัญหาเรื่องข้อกำหนดและอำนาจ หน้าที่ของเจ้าหน้าที่จัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัลนั้น กฎหมายไม่ได้ให้อำนาจกับเจ้าหน้าที่ที่เป็น ผู้ช่วยเหลือพนักงานสอบสวนซึ่งมีความรู้ในการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัลมากนัก เนื่องจาก เจ้าหน้าที่ที่เป็นผู้ช่วยเหลือพนักงานสอบสวนอาจจะไม่ได้มีใบรับรองการเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการ จัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัล เป็นต้น อีกทั้งกฎหมายของประเทศไทยในปัจจุบัน ยังไม่รองรับและ ไม่สนับสนุนให้เจ้าหน้าที่สามารถเข้าถึงข้อมูลเก็บข้อมูลหรือใช้อุปกรณ์พิเศษในการเข้าถึงข้อมูล พยานหลักฐานทางดิจิทัลโดยปราศจากความยินยอมเวลาที่นำพยานหลักฐานดังกล่าวไปใช้ในชั้นศาล ก็ยังคงต้องใช้พยานผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกกรมสอบสวนคดีพิเศษมายืนยันข้อมูลพยานหลักฐาน ทางดิจิทัลอีกอยู่ดี จึงทำให้เกิดความซับซ้อน ยุ่งยากและอาจเกิดความผิดพลาดได้

ส่วนปัญหาเรื่องเส้นทางการก้าวหน้าในอาชีพที่มีลำดับขั้นของตำแหน่งงานตั้งแต่เริ่มต้น ไปจนถึงสูงสุดที่ชัดเจนของเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานด้านการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัล พบว่า เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานด้านการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลและตรวจพิสูจน์ พยานหลักฐานทางดิจิทัลนั้นมีหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติงานในด้านดังกล่าวอยู่แล้วแต่ในการปฏิบัติงาน จริง เจ้าหน้าที่ในสายงานดังกล่าวก็ต้องปฏิบัติงานด้านอื่นๆ ด้วย เช่น การเป็นคณะพนักงาน สอบสวนคดีพิเศษในการทำคดีต่างๆ รับผิดชอบงานด้านอื่นๆ ตามที่ผู้บังคับบัญชามอบหมาย จึงทำ ให้เจ้าหน้าที่กลุ่มดังกล่าวมีภาระและต้องรับผิดชอบงานในหลายๆ ด้าน ส่งผลให้งานทางด้าน การเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลและตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัลไม่มีประสิทธิภาพ ใช้เวลานานในการปฏิบัติงาน ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของสมชาย เกษมแสง (2543) ซึ่ง ทำการศึกษาเรื่อง “ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการตำรวจส่วนปราบปราม การทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ” ผลการศึกษาพบว่า “ปัญหา อุปสรรคในการปฏิบัติหน้าที่ คือปัญหาด้านค่าตอบแทนในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่สืบสวน สอบสวน ไม่จูงใจให้ปฏิบัติงานอย่างเต็มกำลังความสามารถ” (สมชาย เกษมแสง, 2543) และ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สานิตย์ นิมมาน โสภณ (2552) ได้ทำการศึกษาถึง “ปัจจัยที่มีผลกระทบ

ต่อประสิทธิภาพของกระบวนการได้สวนข้อเท็จจริงตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542” ผลการศึกษาพบว่า “ปัจจัยด้านการบริหารทรัพยากรบุคคล มีปัญหาในเรื่องไม่สามารถสรรหาและคัดเลือกบุคลากรที่มีคุณภาพตรงตามความต้องการตามภารกิจและเจ้าหน้าที่ขาดแรงจูงใจในการทำงาน” (สานิตย์ นิมมาน โสภณ, 2552)

ตอนที่ 2 อภิปรายผลการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนากระบวนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษให้ถูกต้อง เหมาะสมและเป็นไปตามมาตรฐานสากล

งานวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนากระบวนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ” มีวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อพัฒนากระบวนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษให้ถูกต้อง เหมาะสมและเป็นไปตามมาตรฐานสากล จากผลการวิจัยผู้วิจัยสามารถสรุปแนวทางการพัฒนากระบวนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษให้ถูกต้อง เหมาะสมและเป็นไปตามมาตรฐานสากล ได้ทั้งหมด 6 แนวทาง ดังต่อไปนี้

1. ควรมีการจัดทำหลักสูตรและการอบรมพร้อมทั้งฝึกปฏิบัติจริงในเรื่องการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล ของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ

ผลการวิจัยพบว่าเมื่อมีการจัดทำหลักสูตรและการอบรมพร้อมทั้งฝึกปฏิบัติจริง โดยจัดให้มีวิทยากรทั้งจากภายในกรมสอบสวนคดีพิเศษ สำนักงานตำรวจแห่งชาติและสถาบันนิติวิทยาศาสตร์เข้ามาถ่ายทอดความรู้ในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล ก็จะทำให้เจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษมีความรู้ สามารถวิเคราะห์อุปกรณ์ต่างๆ ได้อย่างแม่นยำ ตรงประเด็น โดยสามารถวิเคราะห์ได้ว่า อุปกรณ์ใดบ้างที่ต้องสงสัยหรือผู้ถูกกล่าวหาใช้ในการกระทำความผิด มีทักษะในการแก้ปัญหาเมื่อต้องเผชิญกับปัญหาการทำงานในรูปแบบต่างๆ ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของคณะวิทยาศาสตร์ประยุกต์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตฯ เสนอต่อ สถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์ สำนักงานศาลยุติธรรม (2559, 287) คือ “ควรพัฒนามาตรฐานผู้ตรวจพิสูจน์อย่างเป็นทางการให้ครอบคลุมทั้งด้านความรู้วิชาการ การวิจัยและเทคโนโลยีและทักษะการใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ” (คณะวิทยาศาสตร์ประยุกต์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2559) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ วรินทรา ศรีวิชัย (2564: 153) คือ “ในการค้นหาและการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานดิจิทัล ควรมีการจัดอบรมให้ความรู้ด้านพยานหลักฐานดิจิทัลอยู่เป็นประจำ เพื่อให้ทราบถึงการค้นหาพยานหลักฐานดิจิทัล การจับกุมการรวบรวม และการขนย้ายพยานหลักฐานดิจิทัล โดยต้องคำนึงถึงห่วงโซ่การคุ้มครองพยานหลักฐาน (Chain of custody) อยู่เสมอ และมีคู่มือที่สามารถให้คำปรึกษาหรือแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับพยานหลักฐานดิจิทัล” (วรินทรา ศรีวิชัย, 2564) รวมถึงสอดคล้องกับงานวิจัยของ กานต์ ศรีสุวรรณ (2564: 99) คือ “บุคลากรภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับ

กระบวนการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานดิจิทัล จะต้องมีการเรียนรู้พัฒนาตนเอง เพื่อเรียนรู้เทคนิคใหม่ๆ ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและปริมาณข้อมูลที่มีจำนวนมากขึ้น เพื่อให้การรวบรวมพยานหลักฐานและการเก็บรักษาเป็นไปอย่างถูกวิธี และหน่วยงานต้นสังกัดควรจัดให้มีการฝึกอบรมเพื่อ เพิ่มความรู้ความชำนาญด้านกระบวนการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานดิจิทัลอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้บุคลากรสามารถพัฒนาและเรียนรู้เทคนิคใหม่ๆ เพิ่มเติม โดยควรจัดทำเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการ และผลักดันให้มีการจัดตั้งสาขาวิชานิติวิทยาศาสตร์ เพื่อให้มีความสามารถจัดการอบรมอย่างเร่งด่วน สม่ำเสมอ ในหัวข้อใหม่ๆ เช่น ในหัวข้อของการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานในสกุลเงินดิจิทัล (Cryptocurrency Forensics), เทคโนโลยีการเข้ารหัสต่างๆ, การตรวจพิสูจน์หลักฐานในส่วนที่เกี่ยวข้อง กับ Cloud และ โลกเสมือน (Virtual World) เป็นต้น” (กานต์ ศรีสุวรรณ, 2564)

อีกทั้งเมื่อมีเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ ผ่านหลักสูตรดังกล่าวแล้วก็จะเป็นการเพิ่มจำนวนเจ้าหน้าที่ที่สามารถเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลให้สามารถรองรับกับปริมาณงานของกรมสอบสวนคดีพิเศษ รวมถึงการถ่ายทอดความรู้ไปยังเจ้าหน้าที่อื่นๆ ในสังกัดและพัฒนาไปสู่กระบวนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลที่ถูกต้องเหมาะสมและเป็นไปตามมาตรฐานสากล

2. ควรมีกระบวนการในการตรวจสอบขั้นตอนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลให้มีความถูกต้องตามหลักวิธีปฏิบัติ

ผลการวิจัยพบว่า เมื่อเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษทำการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลในการตรวจค้นคดีต่างๆ เรียบร้อยแล้ว สิ่งที่จะแสดงให้เห็นว่ากระบวนการดังกล่าวนั้นถูกต้องหรือไม่ก็คือควรมีกระบวนการตรวจสอบขั้นตอนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล เช่น มีเช็คลิสต์ว่าเจ้าหน้าที่ที่ทำการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลนั้น ได้ปฏิบัติตามขั้นตอนครบถ้วน ถูกต้อง หรือไม่เพราะหากเจ้าหน้าที่ที่ทำการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลนั้น ไม่ได้ปฏิบัติตามหลักการ พยานหลักฐานนั้นก็จะเกิดการปนเปื้อน ไม่สามารถใช้เป็นพยานหลักฐานในชั้นศาลได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวรินทรา ศรีวิชัย (2564: 153) คือ “ควรมีการพัฒนาปรับปรุงระบบ รูปแบบ วิธีการ และมาตรฐานในการปฏิบัติงานให้เท่าทันกับยุคปัจจุบันและต้องรวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับคดีเท่านั้น โดยต้องคำนึงถึงห่วงโซ่การคุ้มครองพยานหลักฐาน (Chain of custody) ที่ต้องกระทำโดยผู้เชี่ยวชาญ ทั้งกระบวนการ เพื่อให้พยานหลักฐานที่ได้มามีความน่าเชื่อถือและสามารถรับฟังได้ในชั้นศาล” (วรินทรา ศรีวิชัย, 2564) และสอดคล้องกับงานวิจัยของกานต์ ศรีสุวรรณ (2564: 93) คือ “ควรมีการจัดทำแผนปฏิบัติงานเป็นขั้นตอนที่ชัดเจน เป็นระบบ เพื่อกำหนดแนวทางในการ ทำงานอย่างมี

ประสิทธิภาพ ลดปัญหาที่จะส่งผลกระทบต่อพยานหลักฐานดิจิทัลและควรเน้นไปที่การจัดการกับพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ที่อยู่ในความครอบครองของผู้กระทำผิด โดยมีมาตรฐาน เช่น มาตรฐานการจัดการกับพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวกับระบบเครือข่าย เป็นต้น จะช่วยในการสืบสวนสอบสวนเพราะสามารถเก็บบันทึกข้อมูลการจราจรทางอินเทอร์เน็ตจากผู้ให้บริการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตได้ทันที” (กานต์ ศรีสุวรรณ, 2564)

3. ควรจัดซื้ออุปกรณ์หรือซอฟต์แวร์ที่ใช้ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัลให้เพียงพอต่อการใช้งาน

ผลการวิจัยพบว่า เพื่อให้การปฏิบัติงานด้านตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัลมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด ใช้เวลาในการดำเนินการอย่างรวดเร็วเพียงพอต่อความต้องการและตอบสนองวัตถุประสงค์ของการทำงานด้านดังกล่าว กรมสอบสวนคดีพิเศษจึงควรจัดซื้ออุปกรณ์หรือซอฟต์แวร์ที่ใช้ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัลให้เพียงพอต่อการใช้งาน ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของกานต์ ศรีสุวรรณ (2564: 99) คือ “ควรนำเทคโนโลยีใหม่ๆ ไม่ว่าจะเป็นฐานข้อมูลของระบบผู้เชี่ยวชาญ การใช้ปัญญาประดิษฐ์ มาช่วยเสริมการทำงานของบุคลากร เพื่อเตรียมรับการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของอาชญากรรมคอมพิวเตอร์ที่เกิดขึ้น ลดภาระของบุคลากร และเพิ่มประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ในการปฏิบัติงาน” (กานต์ ศรีสุวรรณ, 2564) และสอดคล้องกับงานวิจัยของว่าที่ร้อยโทชนวิวัฒน์ ทองโชติฉัตร (2561 : 213) คือ “เสนอให้มีสำนักงานพิสูจน์หลักฐานตำรวจ เร่งจัดทำแผนการเพิ่มศักยภาพศูนย์พิสูจน์หลักฐาน 1-10 ให้มีบริการตรวจพิสูจน์หลักฐานอย่างมีมาตรฐาน สำหรับการตรวจพิสูจน์หลักฐานให้ครบทั้ง 7 ด้าน ซึ่งรวมถึงการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัลด้วย” (ว่าที่ร้อยโทชนวิวัฒน์ ทองโชติฉัตร, 2561)

ในส่วนของซอฟต์แวร์ที่ใช้ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล ควรมีการต่อใบอนุญาตของซอฟต์แวร์ที่ใช้ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัลในทุกๆ ปี เพื่อให้ใช้งานได้อย่างต่อเนื่อง มีการตรวจสอบและติดตามข้อมูลจากบริษัทที่จำหน่ายอุปกรณ์ หรือซอฟต์แวร์ที่ใช้ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัลอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้เครื่องมือเหล่านั้นทันสมัยอยู่ตลอดเวลาและสามารถใช้งานได้โดยเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดในการปฏิบัติงาน

4. ควรจัดสรรงบประมาณและอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัลให้เพียงพอ

ผลการวิจัยพบว่า กรมสอบสวนคดีพิเศษควรจัดสรรงบประมาณและอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัลให้เพียงพอต่อความต้องการของผู้ใช้งาน เช่น จัดซื้ออุปกรณ์ในปริมาณที่สามารถรองรับการการจัดเก็บข้อมูลอย่างเพียงพอ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นางสาวตรองหทัย ยศประสิทธิ์ (2561 : 59) คือ “ควรมีการจัดงบประมาณให้กับหน่วยงานที่มีการปฏิบัติ

หน้าที่ในสถานที่เกิดเหตุให้เกิดความสมดุล เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพให้กับเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น” (นางสาวตรองหทัย ศปประสิทธิ์, 2561) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ฌัฐพัฒน์ ศิริพงษ์วรรณ และรองศาสตราจารย์ พันตำรวจเอก พงษ์พิชญ ภัคดีณรงค์ (2558 : 91) ซึ่งเสนอว่า “ภาครัฐควรจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอและเหมาะสม เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการตรวจพิสูจน์สามารถนำงบประมาณที่ได้รับไปจัดหาซื้ออุปกรณ์เครื่องมือที่ประสิทธิภาพได้อย่างครบถ้วน” (นายฌัฐพัฒน์ ศิริพงษ์วรรณและรองศาสตราจารย์ พันตำรวจเอก พงษ์พิชญ ภัคดีณรงค์, 2558) และเมื่อมีปริมาณอุปกรณ์การจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัลที่เพียงพอสำหรับการปฏิบัติงานก็จะทำให้การเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลครบถ้วน สมบูรณ์และสามารถนำกลับไปตรวจพิสูจน์เพื่อนำเข้าไปใช้ในสำนวนสืบสวนสอบสวนและใช้เป็นพยานหลักฐานในชั้นศาลได้

5. ควรเพิ่มอัตรากำลังของเจ้าหน้าที่เก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล

ผลการวิจัยพบว่า กรมสอบสวนคดีพิเศษควรวางแผนให้มีการรับสมัครบุคคลภายนอกผู้มีความรู้ความสามารถในสายงานดังกล่าวหรือรับโอนเจ้าหน้าที่ที่มีคุณวุฒิและมีความเชี่ยวชาญสามารถเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลได้ เข้ามาเพิ่ม เพื่อช่วยเหลือและสนับสนุนการปฏิบัติงานของพนักงานสืบสวนหรือพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ ซึ่งจะส่งผลให้การปฏิบัติงานต่างๆ นั้นมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของว่าที่ร้อยโท ธนวัฒน์ ทองโชติฉัตร (2561 : 213) คือ “สถานภาพกำลังพลของผู้ตรวจพิสูจน์ ยังมีการขาดแคลนอยู่เป็นจำนวนมาก สำนักงานพิสูจน์หลักฐานตำรวจที่เป็นหน่วยงานต้นสังกัดและสำนักงานกำลังพลจึงควรร่วมกันจัดทำแผนการสรรหาบุคคลภายนอกเข้ามาเป็นผู้ตรวจพิสูจน์อย่างเร่งด่วนเพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนอัตรากำลังของเจ้าหน้าที่” (ว่าที่ร้อยโทธนวัฒน์ ทองโชติฉัตร, 2561) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชยากรมีสาวงษ์ (2565 : 39) ซึ่งเสนอว่า “ควรจัดให้มีเจ้าหน้าที่พิสูจน์หลักฐานกลางประจำอยู่ทุกสถานี เพื่อที่จะได้ให้ความรู้และแนะนำวิธีการทำงานที่ถูกวิธีถูกต้องในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐาน” (ชยากร มีสาวงษ์, 2565)

6. ควรมีเส้นทางความก้าวหน้าในอาชีพที่มีลำดับขั้นของตำแหน่งงานตั้งแต่เริ่มต้นไปจนถึงสูงสุดที่ชัดเจนของเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานด้านการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัล

ผลการวิจัยพบว่า เมื่อเจ้าหน้าที่ที่ทำหน้าที่เก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลได้ทราบถึงข้อมูลเส้นทางความก้าวหน้าในอาชีพที่มีลำดับขั้นของตำแหน่งงานตั้งแต่เริ่มต้นไปจนถึงสูงสุดที่ชัดเจน ก็จะทำให้เจ้าหน้าที่ในส่วนงานดังกล่าวมีขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน สามารถที่จะให้ความสำคัญกับการปฏิบัติงานในส่วนงานนี้เพียงอย่างเดียวไม่ต้องไปปฏิบัติหน้าที่ในส่วนงานอื่นงานที่ทำก็จะออกมาครบถ้วน สมบูรณ์ ถูกต้อง อีกทั้งยังลดเวลาการทำงาน รองรับปริมาณงานของ

กรมสอบสวนคดีพิเศษได้ และเมื่องานที่ปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ในส่วนงานดังกล่าวเกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลก็จะทำให้เกิดความก้าวหน้าในสายงานด้านเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ วรินทรา ศรีวิชัย (2564: 153) ได้ให้ข้อเสนอว่า “ควรมีหลักประกันความมั่นคงและความเป็นอิสระในวิชาชีพ การมีเงินเดือนและค่าตอบแทนอย่างเหมาะสมสำหรับเจ้าหน้าที่ที่ทำหน้าที่เก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล” (วรินทรา ศรีวิชัย, 2564) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ว่าที่ร้อยโทชนวัฒน์ ทองโชติฉัตร (2561 : 213) ซึ่งให้ความเห็นว่า “ตำแหน่งของวิชาชีพตรวจพิสูจน์ ปัจจุบันมีการเลื่อนไหลได้จนถึงแค่ สบ 3 แต่ในตำแหน่งระดับ สบ4 ขึ้นไปต้องมีตำแหน่งว่าง ซึ่งเมื่อกลุ่มงานที่ทำงานไม่มีตำแหน่งว่าง ก็ต้องมีการเปลี่ยนไปอยู่กลุ่มงานอื่นที่ตำแหน่งว่าง ทำให้เกิดการสูญเสียบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ เฉพาะกลุ่มงานด้านนี้ไป จึงขอเสนอให้สำนักงานพิสูจน์หลักฐานตำรวจและกองอัตรากำลัง ร่วมกัน กำหนดตำแหน่งในสายงานนี้ให้มีการเลื่อนไหลในลักษณะเดียวกับสายงานวิชาชีพอื่น เช่น วิชาชีพ การศึกษา วิชาชีพทางการแพทย์ ที่เป็นหน่วยงานภายใต้สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ที่มีการเลื่อนไหล ได้จนถึงระดับ สบ 6 ซึ่งจะส่งผลให้การปฏิบัติงานด้านดังกล่าวนี้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล มากขึ้นและยังเป็นขวัญและกำลังใจแก่เจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติงาน” (ว่าที่ร้อยโทชนวัฒน์ ทองโชติ ฉัตร, 2561)

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยพบว่า กระบวนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล ของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษยังประสบปัญหาในด้านต่างๆ ดังนี้

1. ความรู้เกี่ยวกับพยานหลักฐานทางดิจิทัล การเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลและการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล

2. การบริหารจัดการด้านงบประมาณและด้านการบริหารทรัพยากรบุคคล

ซึ่งจากปัญหาในด้านต่างๆ เหล่านี้ ผู้วิจัยจึงเสนอแนะแนวทางในการแก้ปัญหาการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัลของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

- 1.1 ความรู้เกี่ยวกับพยานหลักฐานทางดิจิทัล การเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล และการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล

- 1.1.1 สถาบันการสอบสวนคดีพิเศษ กรมสอบสวนคดีพิเศษ ควรจัดทำหลักสูตรดังต่อไปนี้

1.1.1.1 หลักสูตรการพัฒนาทักษะการปฏิบัติงานเกี่ยวกับพยานหลักฐาน
ดิจิทัลระดับพื้นฐาน

1.1.1.2 หลักสูตรการพัฒนาทักษะการปฏิบัติงานเกี่ยวกับพยานหลักฐานดิจิทัล
ระดับขั้นสูง

โดยทำการอบรมพร้อมทั้งฝึกปฏิบัติจริง โดยจัดให้มีวิทยากรทั้งจากภายในกรมสอบสวนคดีพิเศษ สำนักงานตำรวจแห่งชาติและสถาบันนิติวิทยาศาสตร์หรือผู้มีความรู้ที่เกี่ยวกับพยานหลักฐานทางดิจิทัลจากภาคเอกชน เข้ามาถ่ายทอดความรู้ในเรื่องของอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ วิธีการใช้งาน วิธีการเข้าถึงข้อมูลของอุปกรณ์นั้น รวมถึงให้ความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีใหม่ๆ เพื่อให้เจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษมีความรู้ สามารถแก้ปัญหาเมื่อต้องเผชิญกับอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ ที่มีในปัจจุบัน โดยเจ้าหน้าที่ทุกคนในกรมสอบสวนคดีพิเศษต้องผ่านหลักสูตรดังกล่าวและเวลาในการอบรมต้องเพียงพอที่จะทำให้เจ้าหน้าที่ที่ทำการอบรมเข้าใจเนื้อหา มีการสอบวัดระดับความรู้ความสามารถทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ มีการวัดผลประเมินผลและเจ้าหน้าที่สามารถนำไปใช้ปฏิบัติงานจริงได้

1.1.2 กองพัฒนาและสนับสนุนคดีพิเศษ ควรจัดทำแผนงานเพื่อจัดตั้งส่วนงานในกรมสอบสวนคดีพิเศษ ที่มีหน้าที่พัฒนาและจัดทำคู่มือ วิธีการในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลและทำหน้าที่ในการตรวจสอบขั้นตอนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลของเจ้าหน้าที่ว่าได้ปฏิบัติตามขั้นตอนครบถ้วน ถูกต้องหรือไม่ ผ่านมาตรฐานในการปฏิบัติงานหรือไม่ โดยต้องคำนึงถึงหลักการห่วงโซ่การคุ้มครองพยานหลักฐาน (Chain of custody) เป็นสำคัญ เพื่อให้พยานหลักฐานที่ได้มามีความน่าเชื่อถือ มีมาตรฐาน เป็นที่ยอมรับในระดับประเทศและระดับนานาชาติ สามารถนำไปใช้ในสำนวนการสอบสวนและใช้เป็นพยานหลักฐานในชั้นศาลได้

1.2 การบริหารจัดการด้านงบประมาณ ทรัพยากรบุคคลและเส้นทางความก้าวหน้าในอาชีพของเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานด้านการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัล

1.2.1 กองเทคโนโลยีและศูนย์ข้อมูลการตรวจสอบ กรมสอบสวนคดีพิเศษ ควรวางแผนการจัดซื้อและการงบประมาณด้านอุปกรณ์ที่ใช้ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัลที่ทันสมัยและรองรับเทคโนโลยีในยุคปัจจุบัน รองรับกับระบบปฏิบัติการเวอร์ชันใหม่ๆ มีการอัปเดตซอฟต์แวร์ของอุปกรณ์ตรวจพิสูจน์อยู่เสมอ วางแผนการต่ออายุการใช้งานที่มีระยะเวลานานกว่าปีต่อปี

1.2.2 กองเทคโนโลยีและศูนย์ข้อมูลการตรวจสอบ กรมสอบสวนคดีพิเศษ ควรจัดทำโครงการอบรมเจ้าหน้าที่ที่ทำหน้าที่ตรวจพิสูจน์ฯ โดยเชิญเจ้าหน้าที่ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านของเจ้าของผลิตภัณฑ์มาสาธิตและอธิบายรวมถึงฝึกสอนการใช้งานอุปกรณ์นั้นๆ จากนั้นผู้เข้า

รับการอบรมต้องทำการถ่ายทอดองค์ความรู้ไปยังเจ้าหน้าที่ของกรมสอบสวนคดีพิเศษให้ครอบคลุมทั้งองค์กร

1.2.3 กองนโยบายและยุทธศาสตร์ กรมสอบสวนคดีพิเศษ ควรนำเสนอผู้บริหารให้ใช้ตัวชี้วัดประจำปีงบประมาณในการประเมิน โดยมอบหมายให้กองต่างๆ ในกรมสอบสวนคดีพิเศษอย่างน้อยต้องมีเจ้าหน้าที่หนึ่งคนหรือมากกว่าที่ผ่านการอบรมหลักสูตรการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล ที่มีความรู้ ความเข้าใจและสามารถใช้งานอุปกรณ์ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัลได้ เพื่อเป็นการกระจายองค์ความรู้ไปยังเจ้าหน้าที่คนอื่นๆ ในกองของตนเอง จนทำให้เจ้าหน้าที่ทุกคนในกรมสอบสวนคดีพิเศษมีความรู้ ความเข้าใจ สามารถใช้งานอุปกรณ์ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัลได้

1.2.4 กองนโยบายและยุทธศาสตร์ กรมสอบสวนคดีพิเศษ ควรจัดทำแผนงบประมาณอย่างละเอียดและใช้ข้อมูลปัจจุบันที่สุดในการจัดทำค่าของงบประมาณ รวมถึงจัดทำแบบสำรวจไปยังกองต่างๆ ว่าต้องการงบประมาณเพื่อไปจัดทำโครงการใดหรือไม่ เพื่อคำนวณงบประมาณให้เพียงพอต่อการปฏิบัติงานด้านการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัล

1.2.5 กองเทคโนโลยีและศูนย์ข้อมูลการตรวจสอบ กรมสอบสวนคดีพิเศษ ควรจัดซื้ออุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัล เช่น ซอง ถุง เทป หรือกล่องบรรจุ เป็นต้น ในปริมาณที่เพียงพอการใช้งานและต้องประเมินได้ว่าอุปกรณ์เหล่านี้สามารถเก็บไว้ได้นานเพียงใด สถานที่เก็บต้องมีสภาพแวดล้อมแบบใด จึงจะสามารถเก็บอุปกรณ์เหล่านี้ให้มีอายุการใช้งานนานที่สุด เพื่อรองรับการใช้งานของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ ในการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัลให้เหมาะสมกับชนิดของอุปกรณ์เพื่อที่จะไม่ให้เกิดความเสียหาย การปนเปื้อนของพยานหลักฐานทางดิจิทัล

1.2.6 กองเทคโนโลยีและศูนย์ข้อมูลการตรวจสอบ กรมสอบสวนคดีพิเศษ ควรทำการศึกษาเทคโนโลยีใหม่ๆ เพื่อวิเคราะห์และเป็นข้อมูลในการกำหนดคุณสมบัติของเครื่องคอมพิวเตอร์ที่มีประสิทธิภาพสูงในการเก็บข้อมูล ตรวจสอบวิเคราะห์และจัดทำรายงานผลการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล เพื่อลดเวลาในการปฏิบัติงานดังกล่าว

1.2.7 กลุ่มบริหารทรัพยากรบุคคล กรมสอบสวนคดีพิเศษ ควรวางแผนและเสนอผู้บริหารให้มีการรับสมัครบุคคลภายนอกผู้มีความรู้ความสามารถในสายงานดังกล่าวหรือรับโอนเจ้าหน้าที่ที่มีคุณวุฒิและมีความเชี่ยวชาญ สามารถเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลได้เข้ามาเพิ่มเพื่อช่วยเหลือและสนับสนุนการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ

1.2.8 กลุ่มบริหารทรัพยากรบุคคล กรมสอบสวนคดีพิเศษ ควรจัดทำเส้นทางความก้าวหน้าในอาชีพที่มีลำดับขั้นของตำแหน่งงานตั้งแต่เริ่มต้นไปจนถึงสูงสุดที่ชัดเจนของ

เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานด้านการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัลให้เป็นรูปธรรมและสามารถใช้จริงใน กรมสอบสวนคดีพิเศษ โดยการมีหลักประกันความมั่นคงและความเป็นอิสระในวิชาชีพ การมี เงินเดือนและค่าตอบแทนอย่างเหมาะสม เพื่อส่งเสริมเจ้าหน้าที่ให้อยากปฏิบัติงานและเพื่อป้องกันการย้ายออกจากตำแหน่ง รวมถึงเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจให้กับเจ้าหน้าที่ในสายงานดังกล่าว

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ด้านประเด็นที่ศึกษา

งานวิจัยนี้มุ่งเน้นทำการศึกษาในเรื่องแนวทางการพัฒนากระบวนการเก็บรวบรวม พยานหลักฐานทางดิจิทัลของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ ซึ่งถือเป็นหน้าที่หนึ่งของเจ้าหน้าที่ กรมสอบสวนคดีพิเศษ ดังนั้นในการวิจัยครั้งต่อไปจึงควรมีการทำวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนา กระบวนการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัลของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ เพื่อศึกษา ปัญหา แนวทางการแก้ปัญหาและแนวทางการพัฒนากระบวนการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล ของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษต่อไป

2.2 ด้านระเบียบวิธีวิจัย

ควรทำการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนากระบวนการเก็บรวบรวม พยานหลักฐานทางดิจิทัลของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ โดยนำเสนอในรูปแบบตัวเลขเชิง สถิติโดยประชากรที่ใช้ในการศึกษาควรเป็นเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการ เก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล

รายการอ้างอิง

- เรวดี ไกรฤกษ์. (2561). แนวทางการได้มาซึ่งพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ในชั้นสอบสวนเพื่อการดำเนินคดีในความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย
- ไกรพิชญ์ ไสว. (2561). แนวทางการพัฒนาการรักษาสถานที่เกิดเหตุของอาสากู้ภัยและพนักงานสอบสวน มหาวิทยาลัยศิลปากร].
- กานต์ ศรีสุวรรณ. (2564). กระบวนการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานดิจิทัล: การวิเคราะห์เพื่อพัฒนาเชิงนโยบาย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].
- คณะวิทยาศาสตร์ประยุกต์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์. (2559). แนวทางการรับฟังพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์เพื่อพิสูจน์ความจริงในคดี
- จุลศักดิ์ แก้วกาญจน์. (2558). พยานหลักฐานทางดิจิทัลกับ พ.ร.บ.ว่าด้วยการกระทำผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ.2550. สืบค้นจาก <https://thainetizen.org/2015/07/digital-forensics-workshop>
- ชยากร มีสาวงษ์. (2565). แนวทางการพัฒนาการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์และการป้องกันสถานที่เกิดเหตุของพนักงานสอบสวนเขตพื้นที่จังหวัดนครปฐม 10 สถานี มหาวิทยาลัยศิลปากร].
- นางสาวตรองหทัย ยศประสิทธิ์. (2561). ความรู้ ความคิดเห็นในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ของพนักงานสอบสวนกองบังคับการตำรวจนครบาล 8 มหาวิทยาลัยศิลปากร].
- นายณัฐวัฒน์ ศิริพงษ์วรรณและรองศาสตราจารย์ พันตำรวจเอก พงษ์พิชญ ภัคดีณรงค์. (2558). การพัฒนางานด้านการตรวจพิสูจน์อาชญากรรมคอมพิวเตอร์ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ และกรมสอบสวนคดีพิเศษ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ].
- นายนิธิต ภูริคุปต์และพ.ต.ท.ปยุตน์ช เกตุเทศ. (2558). ความไม่เป็นธรรมในคดีและแนวทางแก้ไข. สืบค้นจาก <https://shorturl.asia/jiG3E>
- พ.ต.ท.ณภพ งามเนียม. (2546). การนำวิทยาการตำรวจมาใช้ในการดำเนินคดีอาญานี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจเพื่อศึกษาทัศนคติและการปฏิบัติที่มีต่อการประยุกต์ใช้นิติวิทยาศาสตร์ในการดำเนินคดีอาญาของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมของไทย
- วรินทรา ศรีวิชัย. (2564). การตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานดิจิทัล กรณีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาหมวดคดีความมั่นคง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่].
- ว่าที่ร้อยโทชนวัฒน์ ทองโชติฉัตร. (2561). รูปแบบการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของผู้ตรวจพิสูจน์

สังกัดสำนักงานพิสูจน์หลักฐานตำรวจ มหาวิทยาลัยศิลปากร].

ศูนย์ดิจิทัลพอเรนสิกส์ สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (องค์การมหาชน). (2567).

ข้อเสนอแนะมาตรฐานการจัดการอุปกรณ์ดิจิทัลในงานตรวจพิสูจน์พยานหลักฐาน *Version*

1.0. สืบค้นจาก <https://ictlawcenter.eta.or.th/files/files/Feedback-Device-Management-standard-in-digital-forensic-evidence.pdf>

สมชาย เกษมแสง. (2543). ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการตำรวจส่วน

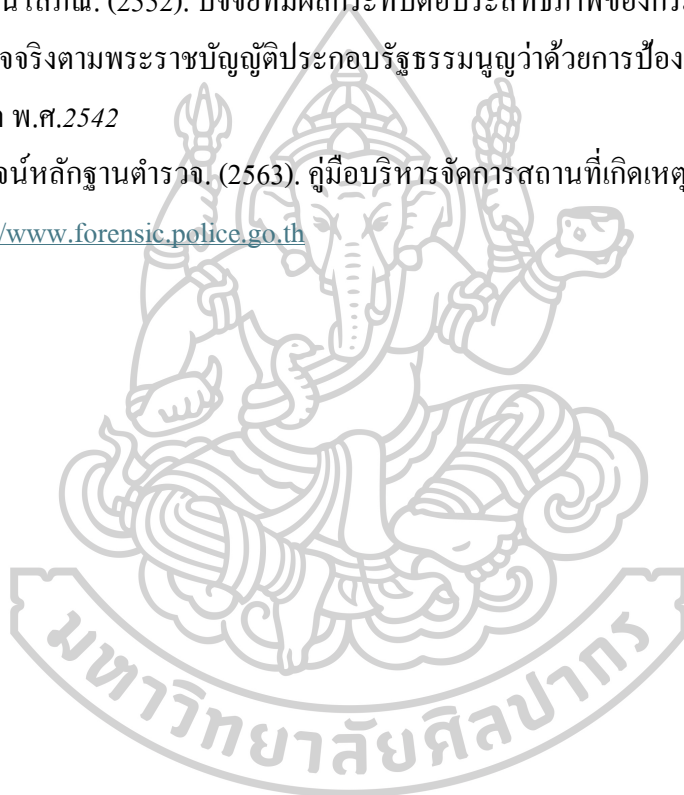
ปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

สานิตย์ นิมมาน โสภณ. (2552). ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อประสิทธิภาพของกระบวนการไต่สวน

ข้อเท็จจริงตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการ
ทุจริต พ.ศ.2542

สำนักงานพิสูจน์หลักฐานตำรวจ. (2563). คู่มือบริหารจัดการสถานที่เกิดเหตุ. สืบค้นจาก

<http://www.forensic.police.go.th>

ภาคผนวก ก

แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ
 การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนากระบวนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล
 ของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ

วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์ _____ เวลาเริ่มการสัมภาษณ์ _____

เวลาสิ้นสุดสัมภาษณ์ _____ รวม _____ นาที

สถานที่สัมภาษณ์ _____

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ _____ เพศ _____

อายุ _____ ปี

2. ระดับการศึกษา _____

สาขาวิชา _____

3. อายุราชการ _____ ปี ตำแหน่ง _____

ระดับ _____

4. ประสบการณ์ในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล _____ ปี

ตอนที่ 2 หน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล

คำถาม

1. ท่านเคยเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล หรือไม่ อย่างไร
2. ท่านมีประสบการณ์ในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลอย่างไรบ้าง
3. ท่านเคยเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลเพื่อนำไปใช้ประกอบสำนวนการสืบสวนสอบสวนหรือไม่ อย่างไร

ตอนที่ 3 ปัญหาและอุปสรรคในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล

คำถาม

1. ท่านเคยมีอุปสรรคหรือปัญหา ในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล ในประเด็นเหล่านี้หรือไม่ อย่างไร

1.1 ความรู้เกี่ยวกับพยานหลักฐานทางดิจิทัล

1.2 วิธีการในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล

- 1.3 อุปกรณ์ที่ใช้ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล
 - 1.4 งบประมาณและอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัลไม่เพียงพอ
 - 1.5 จำนวนเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอต่อการทำงานในการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัล
 - 1.6 ปัญหาและอุปสรรคด้านอื่นๆ
2. อุปสรรคและปัญหาที่ท่านพบในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล ส่งผลกระทบต่อผลการตรวจพิสูจน์ที่ได้รับจากสถาบันนิติวิทยาศาสตร์อย่างไรบ้าง
 3. ท่านคิดว่าปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลกระทบต่อการทำงานในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล
- ตอนที่ 4 แนวทางการแก้ปัญหาในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล**

คำถาม

1. ท่านมีวิธีแก้ปัญหาในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล ในประเด็นต่อไปนี้ อย่างไรบ้าง
 - 1.1 ความรู้เกี่ยวกับพยานหลักฐานทางดิจิทัล
 - 1.2 วิธีการในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล
 - 1.3 อุปกรณ์ที่ใช้ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล
 - 1.4 งบประมาณและอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัลไม่เพียงพอ
 - 1.5 จำนวนเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอต่อการทำงานในการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัล
 - 1.6 ปัญหาและอุปสรรคด้านอื่นๆ
2. ท่านใช้หลักการ ขั้นตอนหรือวิธีการใดในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล

ตอนที่ 5 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปรับปรุงการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล

คำถาม

1. ท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไรบ้าง เพื่อให้การเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล ถูกต้อง ครบถ้วน สมบูรณ์ และนำไปใช้เป็นพยานหลักฐานในสำนวนสืบสวนสอบสวนได้

แบบสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มเจ้าหน้าที่คดีพิเศษ
การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนากระบวนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล
ของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ

วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์ _____ เวลาเริ่มการสัมภาษณ์ _____

เวลาสิ้นสุดสัมภาษณ์ _____ รวม _____ นาที

สถานที่สัมภาษณ์ _____

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ _____ เพศ _____

อายุ _____ ปี

2. ระดับการศึกษา _____

สาขาวิชา _____

3. อายุราชการ _____ ปี ตำแหน่ง _____

ระดับ _____

4. ประสบการณ์ในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล _____ ปี

ตอนที่ 2 หน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล

คำถาม

1. ท่านเคยเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล หรือไม่ อย่างไร
2. ในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล ท่านมีประสบการณ์ในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลอย่างไรบ้าง
3. ท่านเคยเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลเพื่อนำไปใช้ประกอบสำนวนการสืบสวนสอบสวนหรือไม่ อย่างไร

ตอนที่ 3 ปัญหาและอุปสรรคในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล

คำถาม

1. ท่านเคยมีอุปสรรคหรือปัญหา ในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล ในประเด็นเหล่านี้หรือไม่ อย่างไร

- 1.1 ความรู้เกี่ยวกับพยานหลักฐานทางดิจิทัล
- 1.2 วิธีการในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล
- 1.3 อุปกรณ์ที่ใช้ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล
- 1.4 งบประมาณและอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัลไม่เพียงพอ
- 1.5 จำนวนเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอต่อการทำงานในการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัล

1.6 ปัญหาและอุปสรรคด้านอื่นๆ

2. อุปสรรคและปัญหาที่ท่านพบในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล ส่งผลกระทบต่อผลการตรวจพิสูจน์ที่ได้รับจากสถาบันนิติวิทยาศาสตร์อย่างไรบ้าง
3. ท่านคิดว่าปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลกระทบต่อการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล

ตอนที่ 4 แนวทางการแก้ปัญหาในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล

คำถาม

1. ท่านมีวิธีแก้ปัญหาในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล ในประเด็นต่อไปนี้ อย่างไรบ้าง
 - 1.1 ความรู้เกี่ยวกับพยานหลักฐานทางดิจิทัล
 - 1.2 วิธีการในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล
 - 1.3 อุปกรณ์ที่ใช้ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล
 - 1.4 งบประมาณและอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัล ไม่เพียงพอ
 - 1.5 จำนวนเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอต่อการทำงานในการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัล
 - 1.6 ปัญหาและอุปสรรคด้านอื่นๆ
2. ท่านใช้หลักการ ขั้นตอนหรือวิธีการใดในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล

ตอนที่ 5 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปรับปรุงการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล

คำถาม

1. ท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไรบ้าง เพื่อให้การเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล ถูกต้อง ครบถ้วน สมบูรณ์ และนำไปใช้เป็นพยานหลักฐานในสำนวนสืบสวนสอบสวนได้

แบบสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มข้าราชการประเภทวิชาการ
การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนากระบวนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล
ของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ

วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์ _____ เวลาเริ่มการสัมภาษณ์ _____

เวลาสิ้นสุดสัมภาษณ์ _____ รวม _____ นาที

สถานที่สัมภาษณ์ _____

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ _____ เพศ _____

อายุ _____ ปี

2. ระดับการศึกษา _____

สาขาวิชา _____

3. อายุราชการ _____ ปี ตำแหน่ง _____

ระดับ _____

4. ประสบการณ์ในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล _____ ปี

ตอนที่ 2 หน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล

คำถาม

1. ท่านเคยเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล หรือไม่ อย่างไร
2. ในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล ท่านมีประสบการณ์ในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลอย่างไรบ้าง
3. ท่านเคยเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัลเพื่อนำไปใช้ประกอบสำนวนการสืบสวนสอบสวนหรือไม่ อย่างไร

ตอนที่ 3 ปัญหาและอุปสรรคในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล

คำถาม

1. ท่านเคยมีอุปสรรคหรือปัญหา ในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล ในประเด็นเหล่านี้หรือไม่ อย่างไร

- 1.1 ความรู้เกี่ยวกับพยานหลักฐานทางดิจิทัล
- 1.2 วิธีการในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล
- 1.3 อุปกรณ์ที่ใช้ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล
- 1.4 งบประมาณและอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัลไม่เพียงพอ
- 1.5 จำนวนเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอต่อการทำงานในการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัล

1.6 ปัญหาและอุปสรรคด้านอื่นๆ

2. อุปสรรคและปัญหาที่ท่านพบในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล ส่งผลกระทบต่อผลการตรวจพิสูจน์ที่ได้รับจากสถาบันนิติวิทยาศาสตร์อย่างไรบ้าง
3. ท่านคิดว่าปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลกระทบต่อการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล

ตอนที่ 4 แนวทางการแก้ปัญหาในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล

คำถาม

1. ท่านมีวิธีแก้ปัญหาในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล ในประเด็นต่อไปนี้ อย่างไรบ้าง
 - 1.1 ความรู้เกี่ยวกับพยานหลักฐานทางดิจิทัล
 - 1.2 วิธีการในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล
 - 1.3 อุปกรณ์ที่ใช้ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล
 - 1.4 งบประมาณและอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัล ไม่เพียงพอ
 - 1.5 จำนวนเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอต่อการทำงานในการจัดเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัล
 - 1.6 ปัญหาและอุปสรรคด้านอื่นๆ
2. ท่านใช้หลักการ ขั้นตอนหรือวิธีการใดในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล

ตอนที่ 5 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปรับปรุงการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล

คำถาม

1. ท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไรบ้าง เพื่อให้การเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล ถูกต้อง ครบถ้วน สมบูรณ์ และนำไปใช้เป็นพยานหลักฐานในสำนวนสืบสวนสอบสวนได้

**แบบสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มเจ้าหน้าที่ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล
การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนากระบวนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล**

ของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ

วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์ _____ เวลาเริ่มการสัมภาษณ์ _____

เวลาสิ้นสุดสัมภาษณ์ _____ รวม _____ นาที

สถานที่สัมภาษณ์ _____

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ _____ เพศ _____

อายุ _____ ปี

2. ระดับการศึกษา _____

สาขาวิชา _____

3. อายุราชการ _____ ปี ตำแหน่ง _____

ระดับ _____

4. ประสบการณ์ในการเก็บรวบรวม/ตรวจพิสูจน์ พยานหลักฐานทางดิจิทัล _____ ปี

ตอนที่ 2 หน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล

คำถาม

1. ท่านเคยตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล หรือไม่ อย่างไร
2. ท่านมีประสบการณ์ในการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัลอย่างไรบ้าง
3. ท่านเคยตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัลเพื่อนำไปใช้ประกอบสำนวนการสืบสวนสอบสวนหรือไม่ อย่างไร

ตอนที่ 3 ปัญหาและอุปสรรคในการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล

คำถาม

1. ท่านเคยมีอุปสรรคหรือปัญหา ในการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล ในประเด็นเหล่านี้หรือไม่ อย่างไร

- 1.1 ความรู้เกี่ยวกับพยานหลักฐานทางดิจิทัล
- 1.2 วิธีการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล
- 1.3 อุปกรณ์ที่ใช้ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล
- 1.4 งบประมาณและอุปกรณ์ที่ใช้ในการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล ไม่เพียงพอ
- 1.5 จำนวนเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอต่อการทำงานในการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล
- 1.6 ปัญหาและอุปสรรคด้านอื่นๆ

2. อุปสรรคและปัญหาที่ท่านพบในการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล ส่งผลกระทบต่อผลการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล อย่างไรบ้าง

3. ท่านคิดว่าปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลกระทบต่อผลการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล

ตอนที่ 4 แนวทางการแก้ปัญหาในการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล

คำถาม

1. ท่านมีวิธีแก้ปัญหาในการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล ในประเด็นต่อไปนี้ อย่างไรบ้าง

1.1 ความรู้เกี่ยวกับพยานหลักฐานทางดิจิทัล

1.2 วิธีการในการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล

1.3 อุปกรณ์ที่ใช้ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล

1.4 งบประมาณและอุปกรณ์ที่ใช้ในการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล ไม่เพียงพอ

1.5 จำนวนเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอต่อการทำงานในการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล

1.6 ปัญหาและอุปสรรคด้านอื่นๆ

2. ท่านใช้หลักการ ขั้นตอนหรือวิธีการใดในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล

ตอนที่ 5 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปรับปรุงการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล

คำถาม

1. ท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไรบ้าง เพื่อให้การตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางดิจิทัล ถูกต้อง ครบถ้วน สมบูรณ์ และนำไปใช้เป็นพยานหลักฐานในสำนวนสืบสวนสอบสวนได้

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล

นายพิทวัส เอี่ยมสุข

วุฒิการศึกษา

พ.ศ. 2550 สำเร็จการศึกษาวิทยาศาสตรบัณฑิต (เทคโนโลยีสารสนเทศ
ธุรกิจ)

มหาวิทยาลัยศิลปากร

พ.ศ. 2559 สำเร็จการศึกษานิติศาสตรบัณฑิต

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

พ.ศ. 2562 ศึกษาต่อระดับปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชานิติวิทยาศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

